HET OERA-LINDA-BOEK IN DUITSCHLAND EN HIER

DOOR
Dr. M. DE JONG Hzn

Fa. A. J. OSINGA — BOLSWARD — 1939

HET OERA-LINDA-BOEK IN DUITSCHLAND EN HIER

DOOR

Dr. M. DE JONG Hzn

Fa. A. J. OSINGA — BOLSWARD — 1939

Voorbericht.

Mijn werken en streven inzake het Oera-Linda-Boek heeft van den beginne af geen sympathiek onthaal gevonden bij de mannen van het Friesch Genootschap en De Vrije Fries. Reeds uit de moeilijkheden, ondervonden bij de plaatsing van mijn artikel Johan Winkler en het Oera-Linda-Boek in het jaar 1926 is mij zulks gebleken.

Deze houding vindt haar verklaring in de grondstelling van mijn werk Het Geheim van het Oera-Linda-Boek, luidende:

> Het Oera-Linda-Boek, naar den schijn een stam- en familiekroniek, waarvan de oudste gedeelten zouden dagteekenen uit de 6de eeuw voor Christus' geboorte, is, in zijn geheelen opzet en in al zijn deelen, een parodie op het door frisiomanie beheerschte dilettantisme van de Friesche taal-, geschied- en oudheidkundige wetenschap, zooals die beoefend werd in de kringen van het Friesch Genootschap omstreeks het midden van de 19de eeuw,

alsmede in het feit, dat door mij als maker van deze parodie werd aangewezen een man, die zich jarenlang in de kringen van het Friesch Genootschap en de deftige Leeuwarder burgerij bewogen had, den archivaris-bibliothecaris Dr. Eelco Verwijs.

Het is begrijpelijk, dat men met een gevoel van onbehagen de wetenschappelijke tekortkomingen van zijn genootschappelijke voorouders zag blootgelegd. Maar veel minder nog lokte de voorstelling, dat zij voor die tekortkomingen op onsterfelijke wijze bij den neus genomen waren door een uitlandschen grappenmaker. Liever maakte men dezen tot een deftig en gezapig Leeuwarder burgerman en voegde zichzelf bij de zich steeds verjongende schare van kortzichtigen.

Zoo maakte Mr. P. C. J. A. Boeles zich op voor een actie pro domo tegen mijn theorie door het schrijven van een tweetal artikelen, waaromtrent in het volgende stuk opheldering gegeven zal worden.

Dat stuk had ik voor De Vrije Fries bestemd, niet alleen omdat daarin de tegen mij gerichte stukken van Mr. Boeles, verschenen waren, maar ook, omdat Mr. Boeles in verschillende boekbesprekingen verstrekkende conclusies uit mijn verder zwijgen getrokken had en victorie begon te kraaien. Dit gaf echter ook grond te vermoeden, dat ik nog minder dan vroeger op een bijzonder hartelijke ontvangst in De Vrije Fries zou kunnen rekenen. Ik besloot mij daaromtrent eens te vergewissen. Den 22sten Mei 1938 schreef de secretaresse, mej. R. Visscher mij, dat de redactie voor het volgende deel van De Vrije Fries nog maar een enkele bespreking gehouden had en dat het met het oog op de vacantie waarschijnlijk nog geruimen tijd duren zou voor de zaak flink aangepakt werd. Dat viel echter hard mee, want reeds den 13den Juni kreeg ik van Mr. Boeles namens de redactie bericht, dat De Vrije Fries voor 1938 practisch geheel volgeboekt was. Men was echter bereid mijn stuk ter beoordeeling te ontvangen. Mr. Boeles, had, zoo schreef hij, geadviseerd, er niet op in te gaan.

In een hieraan toegevoegd lang en zeer merkwaardig persoonlijk schrijven trachtte Mr. Boeles mij nu van mijn voornemen af te brengen. Er zou geen belangstelling meer zijn voor de kwestie, ook niet voor een debat over de punten, die Duitschland in beroering brachten. Natuurlijk! was het Mr. Boeles niet te doen om mij den mond te snoeren en met het oog op mijn gezondheidstoestand zou hij slechts in zeer bijzondere omstandigheden het debat voortzetten.

Ik begreep nu wel, wat die menschlievendheid beteekende en wenschte Mr. Boeles de verantwoordelijkheid voor de weigering van mijn artikel te laten. Den 4den October zond ik het bij de redactie in, den 18den stuurde de secretaresse het mij prompt terug.

Dat is nu De Vrije Fries!

Ik hoop, dat de ware vrije Fries deze struisvogelpolitiek zal afwijzen en, wars van „wetenschappelijken" kliekgeest, frank en vrij den Uilenspiegel van het Oera-Linda-Boek in de oogen zal zien en tot hem zeggen: Vriend, gij hebt ons leelijk te pakken gehad, maar wij hebben het verdiend. Wij hebben echter ook van U geleerd. Wees verzekerd, dat het ons geen tweeden keer gebeuren zal. Het historisch mysticisme heeft bij ons afgedaan. De Radboud-plechtigheid in de kerk te Hollum gaat niet door. Friesland kan weer lachen.

AMSTERDAM, 2 Juni 1939. Dr. M. DE JONG Hzn.

HET OERA-LINDA-BOEK.
IN DUITSCHLAND EN HIER.

In 1927 verscheen bij A. J. Osinga te Bolsward mijn werk *Het Geheim van het Oera-Linda-Boek*.

In 1929 deed ik het volgen door een aanvullend geschrift, getiteld: *Smaadschrift, Romantiek of Wetenschappelijk Bewijs*, waarin enkele hoofdpunten nog eens scherp belicht werden en waarin, naar ik meen, grondig afgerekend werd met de restanten van verouderde opvattingen aangaande de beteekenis van het Oera-Linda-Boek en den persoon van den vervaardiger.

In 1931 verscheen van de hand van Mr. P. C. J. A. Boeles nog: *De houding van Dr. Eelco Verwijs ten opzichte van het Oera-Linda-Boek en het Friesch Genootschap*, De Vrije Fries 1931. Ik heb er het zwijgen toe gedaan.

Dit kon tot verkeerde gevolgtrekkingen leiden. Zooals gebleken is uit eenige uitlatingen van Mr. Boeles zelf in een bespreking van de geruchtmakende Duitsche uitgave der *Ura-Linda-Chronik* door Herman Wirth.

Daar meende Mr. Boeles het volgende te kunnen vaststellen:

> „De meening, dat het O.L.B. *een grap of satire* was, zal, *nu de Verwijs-hypothese geen verdedigers meer vindt*, wel alleen blijven voortleven in kringen, *die slechts oppervlakkig met het O.L.B. bekend zijn*. De onderzoekers, die de Verwijs-hypothese steunden, in het bijzonder Dr. de Jong, de auteur van het lijvige Geheim van het O.L.B., *hebben reeds drie jaar lang gezwegen* op hetgeen, ter bestrijding hunner argumenten, laatstelijk door ons vrij uitvoerig werd aangevoerd. *Dit zwijgen is veelzeggend*, omdat te voren door deze schrijvers telkens gereageerd werd op alles, wat het O.L.B. betrof." [1])

Het mag wel een bijzonder toeval heeten, dat de inkt van dit overwinningsbericht nog niet droog was, of het werd reeds in tweeërlei opzicht gelogenstraft.

In de Telegraaf van 23 Jan. 1934 schreef prof. dr. J. van Dam:

> „De vraag, wie dan wel de maker van *dit meesterwerk van travestie en parodie* geweest is, *wordt vrij algemeen in den geest van dr. M. de Jong beantwoord*, die [ ] *dr. Eelco Verwijs*, een voortreffelijk kenner der middeleeuwsche letterkunde en bovendien op dat gebied als parodist bekend, als zoodanig aanwees." [2])

Ten anderen had ondergeteekende reeds zijn „veelzeggend zwijgen", onbewust van den indruk, dien het op Mr. Boeles gemaakt had, verbroken

---

[1]) *De Vrije Fries*, 1934, bl. 140. Ruime druk van mij. De J.

[2]) Ruime druk van mij. De J. Vergelijk hiermee, wat prof. dr. Arthur Hübner schreef in *Herman Wirth und die Ura-Linda-Chronik*, bl. 33: „Neuerdings scheint in Holland eine Auffassung Boden zu gewinnen, die von M. de Jong begründet worden ist." Deze inlichting is niet van mij afkomstig. In *Der Hamburgische Correspondent* van 2 Febr. 1934 aanvaardt de praehistoricus Dr. Walter Hansen Verwijs' auteurschap.

door het schrijven van een artikel, getiteld: Moderne Oera-Linda-cultuur in Duitschland, dat verschenen is in het tijdschrift Mensch en Maatschappij, jaargang 1935, aflevering 1.

Weliswaar ben ik in dit artikel niet ingegaan op de tegenwerpingen, door Mr. Boeles in zijn laatste geschrift gemaakt, doch Mr. Boeles heeft daaruit in elk geval de overtuiging kunnen putten, dat zijn tegenspraak niet den indruk op mij gemaakt had, dien hij er, blijkens zijn woorden, van verwacht had.

De verklaring van mijn zwijgen ligt eenvoudig hierin, dat de heer Boeles het nieuwe materiaal, dat ik in Smaadschrift tegen Over de Linden en vóór Verwijs aangevoerd had, volkomen negeerde.[1])

[Zijn tweede geschrift: De houding van Eelco Verwijs is in feite niet anders dan een aanlenging met lang nat van het eerste stuk: De auteur van het Oera-Linda-Boek.

Ik kan me levendig voorstellen, dat Mr. Boeles maar liever over mijn brochure Smaadschrift, waarin o.a. ook de gebreken van zijn juristische bewijsvoering in het licht gesteld worden,[2]) heenspreekt en het zoo min mogelijk lezers toewenscht. Als hij echter mijn argumentatie ontloopt, de nieuwe feiten verzwijgt en zijn kracht zoekt in polemische kunstjes, dan zal niemand behalve de heer Boeles zelf, er een teeken van zwakheid in zien, als ik gezwegen heb. Niet ieder heeft, zooals hij, een „Vrije Fries" tot zijn beschikking en is bovendien in de gelegenheid, die tribune voor zich zelf te reserveeren.

Ik zweeg dus, maar zwijgen, ofschoon het zwakheid kan zijn, is minder erg dan verzwijgen. Nu zich nieuwe feiten hebben voorgedaan, die een nieuwe schouwing van het materiaal ook mijnerzijds noodzakelijk maken, zal ik niet nalaten de tekortkomingen van Mr. Boeles in het juiste licht te stellen. Die krijgt dan, waar hij om gevraagd heeft.] [3])

I.

Wanneer wij onzen gezichtskring niet beperken tot de strijdvragen, die ons hier in Nederland bezig gehouden hebben, dan zullen we moeten erkennen, dat het Oera-Linda-Boek door den strijd in Duitschland een beteekenis heeft gekregen, waarvan niemand ooit had kunnen droomen. In de geestesrevolutie, die daar in de laatste tientallen jaren heeft plaats gehad en nog steeds bezig is zich te voltrekken, heeft het een niet onbelangrijke rol gespeeld. In bewogen discussies over nationaal-socialistische beginselen en nationaal-socialistische levenshouding is het O.L.B. pièce de résistance geweest. Levens- en geschiedbeschouwing, de plaats van de vrouw in de samenleving, democratie en leiders-principe, pacifisme, het Slavische Oostfront, rassenleer en het Noordsche ras, ja ook het Jodenvraagstuk, zijn daarbij aan de orde geweest. Het is een merkwaardig feit, dat het O.L.B. schijnt te appelleeren aan zeer krachtige gevoelens, die zich bij het Duitsche volk ontwikkeld hebben in zijn strijd tegen vreemde invloeden en voor een eigen Germaansche cultuur. Niet zonder succes had de wetenschap zich reeds eerder verzet tegen de door een Christelijk-Latijnsche geschiedschrijving opgedrongen voorstellingen van de minderwaar-

---

[1]) Zie Smaadschrift, bl. 15, vv.
[2]) Zie Smaadschrift, hoofdstuk III B, bl. 10.
[3]) Deze opmerkingen zijn nu aan den tekst van het artikel toegevoegd. Juni 1939.

digheid der oud-Germaansche beschaving en de zegeningen, door de Romeinen en de Roomsche kerk aan vermeende barbaren gebracht. Het aureool van den groot-kerstenaar Karel „den Grooten" verbleekte. Men zocht naar kernen van eigen oude beschaving, naar een eigen geestelijk erfdeel, zelfs naar een oorspronkelijk Noordsch monotheïsme.

Dit nu meenden velen, op het voetspoor van Herman Wirth, met zooveel ander voorvaderlijk erfgoed, in het Oera-Linda-Boek te vinden, en wel in de zoogenaamde Wralda-mystiek.

Want Herman Wirth, dezelfde, die in Friesland vergeefs het O.L.B. als Friezenbijbel had trachten te lanceeren, was, nu met meer succes, de apostel van dit Germaansche evangelie.

Door een (gekortwiekte) vertaling had hij het voor het Duitsche volk toegankelijk gemaakt. Het sloeg in. Onderwijzers namen het mee naar school om er de jeugd uit voor te lezen, zoo goed als Wirth het op den katheder den studenten deed.[1]) Een Oera-Linda-cultus dreigde, met Wirth als profeet.

Maar ook een crisis in de Duitsche wetenschap. Wirth had het O.L.B niet onvoorbereid op Duitschland losgelaten. Een geweldig praehistorisch materiaal, in een drietal boeken tot de zonderlingste theorieën verwerkt, had reeds heel wat opzien gebaard en veel kritiek uitgelokt, ofschoon ook enkele geleerden Wirth aanvankelijk steunden.

Maar de opschudding bracht het O.L.B. zelf, dat de rechtvaardiging scheen van Wirth' s wetenschappelijk werk.

De Duitsche wetenschap in het algemeen, en in het bijzonder de praehistorische en de Germaansche taalwetenschap, voelde zich geblameerd en tevens verontrust door de leeken-hulptroepen, die nu voor Wirth in het veld verschenen. De echtheid van het O.L.B. werd een „völkische" zaak.

In koortsachtige opwinding werd alles in het werk gesteld om Wirth of het O.L.B., dat kwam vrijwel op het zelfde neer, tegen de vlakte te slaan.

Maandenlang heeft de dagbladpers in geheel Duitschland zich hevig met de kwestie bezig gehouden, een campagne, waarbij de ingezonden stukjes en artikelen in onze provinciale pers maar mak kinderspel waren. Maar ook de wetenschappelijke tijdschriften lieten zich niet onbetuigd. Noodkreten om materiaal drongen tot ons land door en bereikten ook mij, uit Hamburg, uit Breslau, uit Koningsbergen.

Er is tenslotte op den 4den Mei 1934 een groote demonstratie van Duitsche geleerden noodig geweest, om Wirth voorloopig het zwijgen op te leggen.Een demonstratie was het, meer dan een wetenschappelijk debat, daar in de stampvolle aula der Berlijnsche universiteit, waar een minutenlang, stormachtig applaus, gevolgd op het requisitoir zijner tegenstanders, den armen Wirth verpletterde, een applaus, dat moest doordringen tot de Duitsche Christenen, de nieuwe heidenen, maar ook in de ooren van machtigen als Kerrl en Rosenberg, den Führer misschien.

Het moest verhinderd worden, tot elken prijs, dat het nationaal-socialisme zich vereenzelvigde met de zaak van Wirth en het O.L.B.

Dit doel heeft men ongetwijfeld wel bereikt en Duitschland en zijn leiders mogen de Duitsche geleerden daar dankbaar voor zijn. Maar het is zeer de vraag, of daarmee de rol van het O.L.B. in de Duitsche cultuurbeweging uitgespeeld is. In elk geval is het door de acties en reacties, die het

---

[1]) Hübner, bl. 34.

verwekt heeft, uit de geestesgeschiedenis van het jonge Duitschland niet meer los te maken. [1])

Wij staan verbaasd tegenover dit verschijnsel en onze gedachten keeren terug naar het O.L.B. zelf en zijn geheimzinnigen auteur, die deze geweldige afstandswerking noch voorzien, noch gewild heeft.

Welk een kenner der Germaansche volksziel in haar kracht en haar zwakheid, welk een ongeëvenaard psycholoog moet deze Paracelsus geweest zijn, om zulke werkingen te kunnen bereiken.

Inderdaad een groot kunstenaar!

* * *

Hoe belangrijk het totaal-verschijnsel van den Duitschen cultuurstrijd rondom het O.L.B. ook mag zijn, het spreekt vanzelf, dat het meeste van wat daarbij gesproken of geschreven is, voor de opheldering van de oude kwestie niet de minste waarde heeft.

Arthur Hübner [2]) schreef in de voorrede van zijn geschrift: Herman Wirth und die Ura-Linda-Chronik zeer terecht, „dasz vor allem das rein Tatsächliche von den holländischen Gelehrten so weit wie irgend nötig aufgearbeitet worden ist". Hij had gerust nog wat verder kunnen gaan. Het zou echter al heel vreemd geweest zijn, als er bij zoo'n algemeene en hartstochtelijke bedrijvigheid van zooveel Duitsche geleerden voor ons geen enkel winstpunt te boeken geweest zou zijn. Dit is dan ook wel degelijk het geval, al moeten we de boontjes nog doppen, voor ze bij ons op tafel kunnen komen.

Om de Duitsche gegevens en argumenten op hun juiste waarde te schatten, moeten wij vóór alles in het oog houden, dat Wirth's bestrijders maar één doel kenden: de onechtheid van het O.L.B. aan te toonen.

---

[1]) Wie zich een denkbeeld wil vormen van de perikelen der Duitsche wetenschap in dezen cultuurstrijd, leze mijn bovengenoemd opstel in Mensch en Maatschappij 1935: Moderne Oera-Linda-cultuur in Duitschland.

De strijd om het O.L.B. is te beschouwen als het tweede gedeelte van wat in Duitschland wel genoemd wordt „Der Fall Wirth". Het eerste gedeelte van het „geval" is de strijd om de praehistorische theorieën van Wirth. Deze droeg nog hoofdzakelijk het karakter van een geleerdenstrijd, ofschoon Wirth reeds alles deed, wat mogelijk was om de leeken er in te betrekken en zijn zaak tot een nationaal-socialistische zaak te maken. Hij beoogde zelfs, met behulp van de leeken, een algeheele hervorming der geesteswetenschappen, waarbij de methoden van wat hij noemde „die Kathederwissenschaft" aan kant gezet zouden worden en de intuïtie de beheerschende rol zou spelen. Wirth gelooft ongetwijfeld vast aan zijn persoonlijke, mystische inspiratie en houdt daardoor de resultaten van zijn „onderzoekingen" voor de ware wetenschap. Hij is een leeken-apostel in den letterlijken zin des woords.

Voor mij ligt een gedrukte lijst van 55 nummers (van 35 schrijvers), die zich keeren tegen Wirth's theorieën, vóór hij het O.L.B. liet verschijnen, en van 47 nummers (van 37 schrijvers), die tegen Wirth en het O.L.B. te velde trekken. Reeds bij de eerste groep zijn vele krantenartikelen, bij de laatste overwegen zij sterk. Er zijn echter oneindig méér stukken in dag- en weekbladen verschenen, ook in tallooze universiteits- en studenten-blaadjes. Zelfs las ik een artikel in „Deutsches Arzteblatt" van 19 Mei 1934 van de hand van den, hier te lande, meen ik, niet onbekenden Dr. Johann von Leers. Typeerend is zeker wel, dat de frisoloog Prof. Dr. Walter Steller een artikel in de Schlesische Zeitung van 12 Jan. 1934 schreef, getiteld Die Wirthsche Theorie im Lichte des Nazionalsozialismus. Er bestond zelfs een „Zentralstelle", van waaruit de actie tegen Wirth en het O.L.B. geleid werd. Natuurlijk zou „Der Fall Wirth" nooit zulk een omvang hebben aangenomen, als de geestesrevolutie van het nationaal-socialisme er niet den bodem toe bereid had.

[2]) Prob. Hübner was Wirth's voornaamste, althans meest succesvolle tegenstander in de Aula te Berlijn. Zijn geschrift is een omwerking en uitbreiding van de daar gehouden rede.

Deze fase van den strijd ligt al lang achter ons. Zestig jaar geleden werd door Beckering Vinckers de onechtheid op taalkundige gronden afdoende aangetoond. Daar is later niet meer aan getornd. Niemand verdedigt bij ons de echtheid meer. Konden de Duitschers niet even afdoende met Beckering Vinckers geholpen worden?

Neen, dat is het hem nu juist. Beckering Vinckers is voor de Duitschers niet afdoende, Beckering Vinckers spreekt niet tot hen. Want het gaat er in Duitschland niet om, enkele taalgeleerden te overtuigen, maar breede kringen des volks, een sterk geïnteresseerd leekenpubliek. Dit moest noodzakelijk leiden tot „völkische" argumentatie, tot een bespelen van het klavier der volksconcientie, wat het inzicht in de dingen, waar het om gaat, slechts vertroebelen kan. En van daar tot politieke argumenten en persoonlijke verdachtmakingen is maar één of anderhalve stap.

Aan dit alles hebben wij niets.

Dan had men ten slotte nog Wirth tegenover zich met zijn praehistorisch materiaal. Inderdaad heeft men Wirth op praehistorische gronden bestreden, maar op het leekenpubliek hadden deze geen vat.

Ons interesseeren ze nog minder.

Het komt ons zelfs ietwat belachelijk voor, een 19de-eeuwsch maakwerk met voorhistorische middelen te willen steenigen.

Daarentegen was bij het Duitsche publiek voor de vraag, die ons alleen bezig hield, de vraag nl., wie de auteur geweest is en welke zijn bedoelingen waren en in verband daarmee, welke historische en litteraire waarde er aan toe te kennen is, alleen dan belangstelling te verwachten, als die op eenvoudige „völkische" wijze te beantwoorden zou zijn, b.v. door een sensationeele vondst, laten we zeggen, een brief van Verwijs aan Haverschmidt of een ander verraderlijk document. [1])

Dan, ja dàn.... zou de algemeene mobilisatie tegen Wirth eigenlijk geheel overbodig geweest zijn! Maar zoo eenvoudig was het nu eenmaal niet. En daarom doet het ons denken aan de zure druiven, die Reintje versmaadde, wanneer Hübner zegt: „Wenn man die Fälschung als Fälschung erkannt hat, wird die Person des Fälschers nebensächlich. (Wij zouden zeggen, dat die pas dan aan de orde komt.) In unserm Fall hat sie höchstens insofern Bedeutung, als der Zweck der Fälschung greifbarer wird, wenn man den Fälscher kennt." [2])

Het zou dus gaan om de echtheid, en om de echtheid alleen.

Dit inziende, voelde ik weinig lust om in te gaan op een overigens eervolle uitnoodiging van Duitsche zijde, om mij in den strijd te mengen door een artikel over het O.L.B. te schrijven in een wetenschappelijk tijdschrift. Het kwam mij beter voor, de Duitschers hun eigen boontjes te laten doppen, en mij te bepalen tot de rol van belangstellend toeschouwer.

Weinig kon ik denken, dat ik desondanks als kroongetuige zou moeten optreden, niet voor Verwijs' auteurschap van het O.L.B., — neen, Mr. Boeles kan gerust zijn — alleen maar tegen de echtheid van het O.L.B.

Het kan raar loopen.

---

[1]) Er zijn er ook bij ons nog, die op zoo iets zitten te wachten. Dàt zou dan het strikte bewijs (!) zijn. Men kan nooit weten, hoe een koe een haas vangt!

[2]) Hübner, bl. 31.

II.

Wij kunnen de publicatiën, die n a d e n s t o r m v a n 1 9 3 4 het licht gezien hebben, beschouwen als den neerslag van het beste, wat in Duitschland over het O.L.B. gezegd en geschreven is.

In aanmerking komen:

1. Arthur Hübner, H e r m a n W i r t h u n d d i e U r a - L i n d a - C h r o n i k, 1934.
2. Heinz Dieter Köhler, S t u d i e n z u r U r a - L i n d a - C h r o n i k, Kiel, 1936.

Van weinig belang voor ons is Willy Krogmann, A h n e n e r b e o d e r F ä l s c h u n g, dat nog uitsluitend op Beckering Vinckers gebaseerd is, tevens een weinig gelukkige poging tot aanwijzing van eenige 19de-eeuwsche geschriften als bronnen van het O.L.B.

Eerstgenoemde geschriften, schoon van beter gehalte, passen geheel in het kader der strijdschriften van 1933 en '34. Zij beoogen dus ook alleen, de o n e c h t h e i d van het O.L.B. aan te toonen. Om den auteur en de verklaring van het merkwaardige litteratuur-verschijnsel bekommeren zij zich niet of praten Beckering Vinckers na, daarbij volgende de lijn van den minsten weerstand.

Een eigen onderzoek wordt op dat punt overbodig geacht.

Zij richten zich rechtstreeks tegen Wirth en versmaden de „völkische" argumenten geenszins. Gelukkig onthouden zij zich van voorhistorische bewijsmiddelen.

Maar ook het onweerlegbare bewijs uit de taal laten ze links liggen. Het is waar, noch Hübner, noch Köhler zijn ertoe bevoegd, al was het alleen maar, omdat hun kennis van het Friesch en het Nederlandsch te kort schiet.

Welke middelen staan dan nog tot hun beschikking? Ruim is de keuze niet. Er blijft weinig anders over, dan uit den i n h o u d van het O.L.B. te werken: d e o n m o g e l ij k h e i d, d e o n g e r ij m d h e i d, d e d w a a s h e i d d e r v o o r s t e l l i n g e n aan te toonen, hoofdzakelijk op godsdienst-. cultuur- en rechts-historische gronden, aangevuld met argumenten, ontleend aan de rassenleer en een beroep op de onduitsche levenshouding van het O.L.B. en te wijzen op strijdigheid met de nationaal-socialistische beginselen, voor een niet gering deel g e v o e l s a r g u m e n t e n.

Hübner beperkt zich geheel tot een analyse van den inhoud, Köhler niet, gelijk wij zullen zien. Het moet erkend worden, dat Hübner op zijn terrein goede, al zijn het nu juist geen nieuwe dingen gezegd heeft; maar hij heeft ze g o e d gezegd. Wij komen daar later op terug.

Beiden echter, Hübner zoowel als Köhler, begrijpen, dat ze meer v a s t e n g r o n d onder de voeten moeten hebben; zij voelen zich te zeer afhankelijk van de a p p r e c i a t i e van hun bewijsgronden; als zij blijven zweven in de ruimte, blijft de trapèze-kunstenaar Wirth hun altijd de baas.

Daarom: een koninkrijk voor één of twee s t r i k t e, o b j e c t i e v e b e w ij z e n! Dan pas krijgen hun andere argumenten waarde en inhoud.

Er moet evidentie zijn, evidentie voor elk ontwikkeld Duitscher. Helaas, Beckering Vinckers moeten ze laten varen! Unverwendbar!

In dezen hoogen nood hebben de heeren hun toevlucht moeten nemen tot mijn werk: H e t G e h e i m v a n h e t O e r a - L i n d a - B o e k, waarop zij trouwens voortdurend steunen.

Daar, en daar alleen, hebben zij de onontbeerlijke evidentie gevonden. En zoo komt het, dat ik, bij absentie van Beckering Vinckers, dezen heeren, nolens volens, het stellige bewijs van de onechtheid heb moeten leveren, uit den inhoud.

Nolens volens! want ik streefde een heel ander doel na; het bewijs, dat Eelco Verwijs de auteur was. Als dat bewijs deugdelijk is, sluit het natuurlijk de onechtheid in, en het is alleszins het recht van de Duitschers, het alleen voor dat doel te gebruiken. Zij hadden zelfs meer kunnen vinden, maar het meeste was te Friesch of te Nederlandsch van karakter, dus: Unverwendbar!

Zij waren echter zoo gelukkig, twee bewijsmiddelen te vinden, welke ook voor den gemiddelden Duitscher onmiddellijk spraken en met weinig moeite controleerbaar waren, een chronologische bron en een Duitsche bron van het O.L.B.

Zij hebben dus met oordeel gekozen, en de herkomst er van niet verzwegen. Mijn eenige grief is, dat zij wel verzwegen hebben, dat het reddende Duitsche bewijs, voor dengene, aan wien zij het ontleenden, het hoofdmoment vormde van zijn bewijsvoering, dat niemand anders dan Eelco Verwijs de auteur is geweest.

Dat zij mij op dien weg niet volgden, neem ik hun niet kwalijk. Het lag buiten hun bestek en voor het belang van het Verwijs-probleem hadden zij geen oog, voor Friesche cultuurhistorie geen belangstelling. Het zij zoo. Ook begrijp ik, dat iedere verwikkeling om „völkische" redenen vermeden moest worden.

Maar een ridderlijk gebaar tegenover hun redder in den nood, zou dezen strijders voor de eer van het Germaansche ras niet misstaan hebben.

De beide bewijzen van onechtheid bestonden in:

1. De ontdekking van de basis der tijdrekening van het O.L.B., dat zijn afhankelijkheid van nog omstreeks 1850 in Friesland gangbare volksalmanakken buiten twijfel stelt.

2. De ontdekking van zijn rechtstreeksche afhankelijkheid van het Duitsche folkloristische werk van Montanus: Die Deutschen Volksfeste, 1853.

Mr. Boeles, het boek van Köhler besprekende, zegt, dat deze de afhankelijkheid van het O.L.B. van Montanus zonder kritiek, op mijn gezag aangenomen heeft.

Men heeft nu alvast kunnen zien, hoever mijn „gezag" bij Köhler gaat. Niets is dan ook minder waar dan dat. Integendeel, hij heeft zorgvuldig bij mij gezocht naar het voor „völkische" doeleinden bruikbare en de rest aan kant gezet.

Maar nu moeten we Hübner en Köhler zelf aan het woord laten.

Eerst over de tijdrekening.

Voor het goede begrip leze men eerst na, wat ik dienaangaande schreef in Het Geheim van het O.L.B. bl. 160—162.

Wirth neemt deze tijdrekening, die al in de eerste Voorrede van het O.L.B. door Hidde Oera Linda gegrondvest wordt en waarop het heele O.L.B. voortbouwt, volkomen ernstig en berekent bij voorbeeld met behulp daarvan nauwkeurig het jaar van de vestiging der Friezen in Voor-Indië (!) (de Pentschab) en wel op het jaar 1551 voor Christus. [1])

---

[1]) Hübner, bl. 8.

Het kan dus een prachtargument tegen Wirth worden, speciaal voor Hübner, die mijn bewijsvoering dan ook overneemt [1]) en uitroept:

> „Und nun gehen uns die Augen auf, vielleicht auch über." (van het lachen namelijk) „Wahrhaftig, es gehört Mut dazu von dem „Geschichts- und Quellenwert" der Ura-Linda-Chronik zu reden."

Köhler zegt:

> „Das Rätsel (van de tijdrekening namelijk) hat aber eine ebenso einfache, wie verblüffende Lösung: de Jong hat ausfindig gemacht, dasz auf einem niederländischen Kalender ebenfalls die Christliche und eine andere Zeitrechnung nebeneinander gesetzt sind", etc.
> „Hier haben wir einen ganz klaren und unwiderleglichen Beweis sowohl für die Tatsache der Unechtheit der Handschrift, als auch für die Art der Quellen des Fälschers." [2])

Ik vestig in het bijzonder de aandacht op de laatste woorden.

En nu over de zoo langzamerhand befaamd geworden plaats bij Montanus, door mij voor het eerst in het geding gebracht.

Zij blijkt óók een eerste-klasse-argument te zijn, een pistool op Wirth's borst.

Wirth had geschreven: „Allein die Tatsache, dasz die Ura-Linda-Handschrift den Namen Wraldas uns als Gottesnamen überliefert und als sein ältestes Sinnbild das sechsspeichige Rad, das Welten- und Jahresbild, überliefert, genügt, um die Quellenechtheit der Ura-Linda-Handschrift zu beweisen".

Men leze nu eerst de plaatsen van Montanus na in Geheim O. L. B., bl. 168 en 170.

Als Hübner ze overgenomen heeft, zegt hij:

> „Diese Stellen musz Wirth so gut kennen wie wir; denn sie stehen bei de Jong. Und wenn er Montanus nachgeschlagen hätte, wäre ihm der angeblich heidnische Götzenname Krodo aufgestoszen, den der Fälscher aufgriff, um ihn mit dem jungen niederländischen Wort „Kroder" [3]) d.h. eigentlich der Karrenschrieber, zu vermengen."

En vervolgens:

> „Da haben wir also alle Elemente beisammen (ik spatieer): Jul als Rad der Zeit, den Kroder als Dreher dieses Rades, Wralda als Welt und Zeit (denn althochdeutsch weralt ist altfriesisch wrald) t'a(n)fang (soll bedeuten „het" [4]) anfang, „der" Anfang) als eine Art Wechselbezeichnung für Wralda." [5])

---

[1]) Echter zonder de herkomst aan te geven; dit ten bewijze, dat Hübner mijn „gezag" niet noodig heeft.
[2]) Köhler, bl. 90 en 91. Ruime druk overal van mij, De J.
[3]) Kroder is alleen O.L.B.-taal voor Ned. kruier en Friesch kroader, waarop Kroder natuurlijk geïnspireerd is. Men ziet wel, dat Hübner de taalkundige analyse van het O.L.B. niet toevertrouwd is. Köhler is zoo verstandig, zich aan zoo'n slippertje niet te wagen.
[4]) Moet zijn: thet. Als boven, noot 1.
[5]) Hübner, bl. 28. Over Krodo, zie Geheim O. L. B., bl. 175 en 176, en hierna, bl. 15.

Voor Hübner dus geen twijfel aan de afhankelijke betrekking tusschen O.L.B. en Montanus.

En nu Köhler:

> „Die eigentliche Quelle der sonderbaren Wralda-Mystik hat aber erst de Jong ermittelt. Es ist das im Jahre 1854, also ein gutes Jahrzehnt vor Bekanntwerden der Ura-Linda-Fälschung erschienene Buch des Montanus (Vinzenz von Zuccalmaglio), Die deutschen Volksfeste, Jahres- und Familienfeste.
>
> Hier haben wir in der Tat alles zusammen."

Volstrekte, ja woordelijke eenstemmigheid met Hübner dus.

Volgens de aanhalingen uit Montanus, Geheim O. L. B., bl. 168 en 170.

En dan nog eens:

> „Also auf wenigen Zeilen alles beieinander: weralt, th'anfang Jul und Zeit."

En vervolgens nog:

> „In der Tat läszt sich Wralda aus der Ura-Linda-Handschrift nicht wegdenken; er ist der ruhende Pol, um den sich ihre Geschichten drehen. Mit seiner Entlarvung ist daher die ganze Ura-Linda-Fälschung erledigt." [1])

Dat lijkt mij niet bepaald de taal van iemand, die „zonder kritiek, op gezag van De Jong" de afhankelijkheid van het O.L.B. van Montanus aanvaardt.

Maar daar blijft het niet bij. Men kreeg in Duitschland zooveel belangstelling voor Montanus, dat men in de bibliotheken ijverig naar zijn persoon en zijn werk gezocht heeft.

Daaruit is gebleken:

1. Dat Montanus het pseudoniem was van Vinzenz von Zuccalmaglio.
2. Dat de eerste 50 bladzijden van Montanus (daarin komen de bewuste stukken voor) eenigen tijd te voren (in elk geval niet later dan 1853) in een populair verzamelwerk (Das Vaterland) was afgedrukt geweest. [2])
3. Dat Montanus in 1858 een 2de deel van voormeld werk het licht heeft doen zien en dat daarin Krodo verschijnt. [3])

Hier stellen wij als een onomstootelijk feit vast, dat men in Duitschland mijn bewijs van de afhankelijkheid van het O.L.B. van Montanus volledig en met volle overtuiging aanvaard heeft.

Mr. Boeles heeft de illusie, dat dit wel niet het geval zou geweest zijn, als men kennis gehad had van zijn laatste geschrift: De houding van Eelco Verwijs. [4])

Dit noopt mij, zijn argumenten hier nader te wegen.

Vooraf zij opgemerkt, dat het al heel onwaarschijnlijk is, dat men in Duitschland Mr. Boeles' geschriften niet kent. Zou men bij den schreeuw om materiaal in zake het O.L.B. niet het allereerst gegrepen hebben naar de jaargangen van De Vrije Fries, die ongetwijfeld in vele groote bibliotheken van Duitschland ter beschikking staan, terwijl al het andere

---

[1]) Köhler, bl. 36 tot 38. Ruime druk van mij, De J.
[2]) Hübner, bl. 27, noot. Het is zonder jaartal verschenen. Op het exemplaar van de Univ. Bibl. te Munster is met de hand het jaartal 1853 bijgeschreven.
[3]) Köhler, bl. 40.
[4]) De Vrije Fries, 1937, bl. 126.

materiaal alleen met veel moeite en kosten te krijgen zou zijn. Mr. Boeles had dus eerder een niet geringen voorsprong.

We zullen thans de moeite nemen, de waarde van Mr. Boeles' kritiek op mijn Montanus-bewijsvoering te onderzoeken. [1])

1. Tusschen de desbetreffende gedeelten van Montanus en die van het O.L.B. is meer verschil dan overeenkomst, zegt Mr. Boeles. Dat zal waar zijn. Niemand verwacht een citaat van Montanus in het O.L.B., evenmin een gelijkheid van denkbeelden. Integendeel: Montanus is een ernstig folklorist, het O.L.B. een .... nu ja, zeggen we, om accoord te blijven, een geschrift met bijzondere bedoelingen, dat het met de wetenschap niet zoo nauw neemt. Bij Montanus gaat het om den samenhang van heidensche en Christelijke feesten, in het O.L.B. om de verklaring der beteekenis van godsdienstige zinnebeelden, op de Waraburcht gegrift, en niet, zooals Mr. Boeles zegt, om de ontdekking van het Oera-Linda-staand en loopend schrift.

Mr. Boeles heeft namelijk de plaatsen uit het O.L.B., die hij wil analyseeren, niet goed gelezen.

De afleiding van dit schrift uit de symbolen komt in het O.L.B. pas daarna aan de orde. We hebben daar nu niets mee te maken, maar wel met de daaraan voorafgaande verklaring der symbolen.

Het gaat hier dus uitsluitend om een vergelijking van deze symboolverklaring, die de basis vormt van de Wralda-mystiek, met de bedoelde plaatsen bij Montanus.

Hier volgt nu de bewuste plaats uit het O.L.B. in het oorspronkelijke „Oudfriesch":

> Hwat hyr boppa stat, send thi tekna fon that jol. That is that forma (= eerste) sinnebild Wr.aldas, ak fon t.anfang jeftha t. bijin, werut tid kem, that is thene Kroder, ther evg mit that jol mot ommehlapa (= rondloopen).

Wie deze zoogenaamde „Wralda-mystiek", zooals de Duitschers het noemen, houdt naast de bedoelde gedeelten van Montanus, waarin hij de godsdienstige natuur-mystiek onzer Germaansche voorouders schildert, die kan niet in twijfel verkeeren aangaande de verwantschap van onderwerp (wat niet hetzelfde is als verwantschap van denkbeelden).

2. Dan gaat Mr. Boeles na, waar het O.L.B. de vier elementen, waar ik de aandacht op gevestigd had (hierboven ruim gedrukt) vandaan gekregen kan hebben, neen niet vier, Mr. Boeles spreekt maar over twee en hij concludeert: jol kan aan tal van boeken ontleend zijn, waarin over het Joelfeest gesproken wordt, t.anfang is het overal in het O.L.B. voorkomende woord voor begin. Over tid spreekt hij niet eens, evenmin als over Wralda.

Ongetwijfeld acht de heer Boeles deze gevallen al te simpel. Beweegt niet ieder mensch zich in den tijd en in de wereld?

Welnu, Wr.alda is de wereldgeest van het O.L.B.!

Dit is nu zeker een gemakkelijke kritiek, maar tevens de kortzichtigste kritiek, die zich denken laat. Het gaat er niet om, of ergens in de menschelijke-begrippenwereld correlatieve of min of meer adaequate

---

[1]) Mr. Boeles' kritiek is te vinden in De houding van Dr. Eelco Verwijs, bl. 34—36, en in De Vrije Fries, 1931.

begrippen te vinden zijn van de vier hier bedoelde, het gaat er om, of ergens anders dan bij Montanus in een zoo kort bestek een combinatie te vinden is van de in het O.L.B. in één zinsnede opgehoopte vier hoofdbegrippen van de zonderlinge Wralda-mystiek.

In het O.L.B.: jol, Wr.alda, t.anfang, tid.

Bij Montanus: Jul, Weralt, Th.anfang, Zeit.

Ze zitten in verschillend verband, ze hebben, behalve tid-Zeit, geheel verschillende beteekenis of toepassing en desondanks dezelfde combinatie.

Men vergelijke daarmee bijvoorbeeld eens vier van nature bijelkaar behoorende begrippen, zooals:

boom, stam takken, bladeren, of

hemel, zon, maan, sterren.

Zulke combinaties zouden natuurlijk elke bewijskracht missen. Anders is het echter met de overeenkomst tusschen bovengenoemde zonderlinge en heterogene combinaties. Deze komen niet onafhankelijk van elkaar tot stand: de toevalsfactor is hier geheel uitgesloten.

De Duitsche onderzoekers zijn dan ook eenstemmig in hun uitroep: „Da haben wir also alle Elemente beisammen!"

Beisammen. Juist, daar komt het opaan. En het is onbegrijpelijk, dat de heer Boeles dit niet heeft kunnen of willen inzien.

3. Eindelijk gebruikt Mr. Boeles meer dan twee derde van zijn betoog om aan te toonen, dat de persoon of naam van de godin Tanfana, die door mij in het geding gebracht is, maar niet om het verband tusschen O.L.B. en Montanus te bewijzen (daarvoor diende immers th.anfang) in het geheele O.L.B. niet voorkomt.

Dat is nu, wat men noemt, een open deur intrappen.

De aandachtige lezer van mijn werk ziet uit mijn betoog in Geheim O.L.B., bl. 170 en 171 gemakkelijk, dat, zooals th.anfang een brug vormde van Montanus naar het O.L.B., Tanfana een andere brug vormde naar den tegenovergestelden kant, nl. van Montanus naar Eelco Verwijs, (zie hierna nog, bl. 17).

Hier zal ik op de Tanfana-betrekkingen niet nader ingaan. Het opgemerkte is voldoende, om te doen inzien. waarom de kritiek van Mr. Boeles op de Montanus-betrekkingen niet den minsten invloed kon hebben op het inzicht der Duitsche onderzoekers. Zij hebben er waarschijnlijk niets van begrepen! Voor hen lagen die betrekkingen op mijn aanwijzing open en bloot.

En nu herinnere de heer Boeles zich, wat hij schreef in zijn beoordeeling van het boek van Köhler:

Voor de leer van Dr. de Jong zou dat (d.i. de afhankelijkheid van het O.L.B. van Montanus) een sterk argument geweest zijn. [1])

Deze casus is nu ingetreden. Was dat al lang.

* * *

Hoe komt het dan, dat de Duitschers niet eenstemmig uw „leer" aanvaard hebben? zal de lezer vragen.

Het antwoord op deze vraag ligt reeds opgesloten in onze beschouwingen over de beteekenis van het rumoer om het O.L.B. in Duitschland.

De strijd om de echtheid, die hun werd opgedrongen, aanvaardden de Duitsche geleerden; de strijd om den auteur liet hen Siberisch koud.

---

[1]) De Vrije Fries, 1937, bl. 126.

Hübner drukt dit aldus uit : „Lassen wir die Holländer mit der Ura-Linda-Chronik unter sich. Mögen sie sich weiter Mühe geben, diesen Rattenkönig von Täuschung, Lüge und Wahn zu entwirren." [1])

En dat zegt nog iemand, die blijkbaar veel voor mijn „leer" voelt, die er o.a. van zegt: „Manchen Knoten löst sie spielend", maar die blijkbaar nog geimponeerd wordt door een „erdrückendes Material" tegen Over de Linden, in het bijzonder door de bij dezen gevonden bibliotheek.

Köhler houdt zich met de Verwijs-theorie niet op ; hij verspilt er geen woord aan, ofschoon hij een „dankbaar" gebruik van mijn boek gemaakt heeft. Ja, toch, ergens in een noot stopt hij de volgende mededeeling: „Eelco Verwijs, den de Jong als Fälscher im Verdacht hat, besasz eine Ausgabe dieses Buches von 1854." [2])

Later komt hij nog eens te spreken over „die Schrift des Montanus, die auffälligerweise im Besitz des Verwijs war." [3]) Auffälligerweise! Minder „auffällig" schijnt Köhler het te vinden, dat dit voor hem zoo kostbare boek in de zoo wijdberoemde bibliotheek van over de Linden o n t b r e e k t.

Iemand, die zoo doet, w ij s t de „theorie-Verwijs" niet a f, zooals Mr. Boeles het gelieft uit te drukken, hij v e r m ij d t haar zorgvuldig ter voorkoming van soesah.

Nu heeft de lezer, geloof ik, wel eenig begrip van de redenen, waarom de heeren Hübner en Köhler de „theorie-Verwijs" maar hebben gelaten voor wat zij was, ondanks Mr. Boeles' zwaarwegende en veelzeggende uitspraak:

„V o o r d e l e e r v a n D r. d e J o n g z o u d a t (d.i. de afhankelijkheid van het O.L.B. van Montanus) e e n s t e r k a r g u m e n t z ij n."

Toch heb ik mij over Köhler niet te beklagen; hij heeft zich een goed leerling betoond. Reeds vestigde ik er de aandacht op, dat Köhler uitriep, toen Montanus ontdekt was: „Hier haben wir einen ganz klaren und unwiderleglichen Beweis, a u c h f ü r d i e A r t d e r Q u e l l e n d e s F ä l s c h e r s."

Er is Köhler dus een licht opgegaan aangaande de m e t h o d e, d e e e n i g m o g e l ij k e m e t h o d e, om door te dringen tot de „bronnen" van het O.L.B..... En tot den a u t e u r ? Neen, zoo ver schijnt Köhler's lantaarn nog niet. Wirth had zich er over beklaagd, dat niemand de moeite nam, de bronnen van het O.L.B. op te sporen. Hij bedoelde de fictieve praehistorische bronnen natuurlijk. Toen in 1934 prof. Van Dam zoowaar ook onzen praehistorici de spade in de handen wou drukken, heb ik er nog eens uitdrukkelijk op gewezen, dat men de bronnen van een werk, dat bewijsbaar omstreeks het midden van de 19de eeuw vervaardigd is, alleen moet zoeken in de toen gangbare werken. Het succes van het Montanus-bewijs heeft Köhler de oogen geopend; hem niet alleen trouwens. Velen hebben meegespeurd naar de verborgen bronnen.

Het merkwaardige is echter, dat zij de bronnen van een N e d e r l a n d s c h e n schrijver alleen in D u i t s c h e werken zochten. De verklaring ligt wel voor de hand en Montanus gaf er het recht toe, maar minder goed verklaarbaar is, dat noch Köhler, noch iemand anders er de aandacht op vestigde, dat r e e d s t a l v a n N e d e r l a n d s c h e b r o n n e n v a n h e t O. L. B. waren opgespoord, wat voor een Neder-

---

1) Hübner, bl. 33.
2) Köhler, bl. 37, noot.
3) Köhler, bl. 93.

landsch werk een zeer natuurlijke zaak geacht moest worden. Wilde men tot elken prijs de ondiepten van de auteurskwestie omzeilen? Men zou er toch op stranden, al merkte men het misschien nauwelijks op. Immers:

Niemand heeft er aanstoot aan genomen, dat niet alleen Montanus, maar een heele reeks van Duitsche wetenschappelijke werken, die men voor bronnen van het O.L.B. hield, in de bekende en grootendeels door Köhler gepubliceerde catalogus van Over de Linden's bibliotheek niet voorkwam. Tot welke dwaze consequenties het angstvallig vermijden van de vraag, wie dan wel deze werken tot zijn beschikking gehad kon hebben en wie in staat geacht moest worden, die werken aan zijn doel dienstbaar te maken, noodzakelijk leiden moest, zullen wij zoo meteen zien.

Laten we nu nagaan, wat Köhler met mijn methode bereikt heeft.

* * *

Zooals men opgemerkt zal hebben, is in de Wralda-mystiek van het O.L.B. ook nog sprake van den Kroder, die eeuwig met het jol moet rondloopen. Dit was het eenige element der Wralda-mystiek, waarvoor ik geen prototype bij Montanus ontdekken kon. Ik vond het echter bij Hamconius (ook volgens Mr. Boeles een erkende bron van het O.L.B.[1]), in den zoogenaamden Saksischen afgod Krodo.[2])

Nu is gebleken, zooals wij zagen (hiervoor, bl. 11), dat in een later verschenen 2de deel van Montanus ook van dien Krodo sprake is. Daar zelfs in Verwijs' bibliotheek dit 2de deel niet voorkomt, is het weinig waarschijnlijk, dat het O.L.B. op deze plaats geïnspireerd is.

Köhler heeft nu gevonden, deelt althans mede, dat de in Duitschland in de eerste helft der 19de eeuw veel behandelde fabelgod Krodo ook voorkomt in een werk van Delius Ueber den vermeinten Götzen Krodo zur Harzburg, maar ook in de latere uitgaven van Jacob Grimm's Deutsche Mythologie (in den 2den druk van 1844 en in den 3den van 1854). Aan een van deze beide zou de vervaardiger zijn Kroder ontleend hebben. „Denn dort fand er ausführlichere Angaben, die uns blitzartig die Zusammenhänge aufhellen."[3])

Natuurlijk geven wij aan een algemeen werk als de Mythologie van den beroemden Grimm, met wiens werken o.a. Eelco Verwijs zeer vertrouwd was, ook met de Deutsche Mythologie (zie verderop, bl. 17), 999 kansen tegen Delius één.

„In Jacob Grimm's Deutscher Mythologie konnte der Fälscher lesen: in Bothes Sachsenkronik (dat schijnt dus de oudst bereikbare bron) sei

> von Saturn oder Krodo ein Bild überliefert, das den Götzen als Mann darstellt, der auf einem groszen Fische steht, in der Rechten ein Gefäsz mit Blumen und in der Linken ein emporgerichtetes Rad hält."[4])

Dit is zeer belangrijk.

Er blijkt uit:

1. Dat de verbinding tusschen den Kroder en het Jol geen vinding van het O.L.B. is, zooals ik nog dacht, maar dat de verbin-

---

1) Boeles, De Auteur, enz. bl. 34. De Vrije Fries, 1928.
2) Geheim O.L.B., bl. 176.
3) Köhler, bl. 40.
4) Ruime druk van mij, De J.

ding Krodo-rad reeds eeuwen bestaat, en den vervaardiger ongetwijfeld uit Grimm bekend werd.

2. Dat de schrijver van het O.L.B. (daar Grimm er zich niet over uitlaat) zelf in staat is geweest, dit rad als rad des tijds uit te leggen door zijn bekendheid met de van ouds gebruikelijke gelijkstelling Saturnus-Chronos.

Het Grieksche woord chronos beteekende namelijk tijd (men denke aan chronometer en chronologie) en werd ook de naam van den god Chronos, waarin de Romeinen hun Saturnus meenden terug te vinden. Het namenpaar Saturnus-Krodo gaf dus gereede aanleiding het woord Krodo voor een verbastering van Chronos te houden en in Krodo een god des tijds te zien.

Zoo'n taalkundige speculatie was stellig geen werk voor baas Over de Linden, gezwegen nog van het ontbreken van het geleerde werk van Grimm in zijn fameuze boekerij. Dit tusschen haakjes.

Het blijkt dus, dat de vijfterm uit de Wralda-mystiek (want bij het Montanus-viertal heeft zich nu Krodo gevoegd) ontstaan is uit de samensmelting van een vierterm en een drieterm, die twee termen gemeen hebben. Aldus:

Montanus	(4-term) :	Jul,	Weralt,	Th.anfang,	Zeit.	
Grimm	(3-term) :	Rad,	———————		(Zeit),	Krodo.
O.L.B.	(5-term) :	Jol,	Wralda,	t'anfang,	tid,	Kroder.

Dit is dus het eindresultaat:

A. Het O. L. B. is afhankelijk van Montanus.
B. Het O. L. B. is afhankelijk van Grimm.

Laten wij mijn stelling: Verwijs is de auteur van het O. L. B. naar aanleiding van dit resultaat opnieuw verifieeren:

A. Verwijs en Montanus.

1. Verwijs bezat Montanus. De beteekenis van dit feit moge hieruit blijken, dat, volgens inlichtingen van den Centralen Catalogus der Kon. Bibl. te 's-Gravenhage, Verwijs' exemplaar — thans in de Univ. Bibl. te Leiden — op den dag van heden het eenige in een groote Nederlandsche openbare bibliotheek (en dus waarschijnlijk in heel Nederland) aanwezige exemplaar van dit werk is. Ook in Over de Linden's „boekerij" is het niet gevonden.

2. Verwijs is bij twee van zijn doctorsstellingen uitgegaan van uitspraken van Montanus (1858).

3. De verhandeling Sinterklaas, voorgedragen in een vergadering van het Friesch Genootschap, later in uitgebreider vorm als boekje uitgegeven en bedoeld als eerste nummer van een serie geschriften over de volksfeesten onzer heidensche voorvaderen, voortlevende in Christelijk gewaad, is niets anders dan een eerste toepassing van zijn doctorsthese I:

> Terecht beweert Montanus: „Man geht überhaupt nicht irre, wenn man den Ursprung aller kirchlichen Bräuche, für die man im Judenthume und im neuen Testamente keine Belege hat, im deutschen Heidenthume sucht".

4. Sinterklaas wordt toegelicht met noten, waarvan er twee aan Montanus ontleend zijn.

Sinterklaas verscheen in 1863.

Verwijs' denken op folkloristisch gebied heeft dus bewijsbaar van 1858—1863 sterk onder den invloed van Montanus gestaan.

Hij bezat Montanus, hij kende Montanus, hij had Montanus lief. [1])

B. Verwijs en Grimm.

1. Verwijs was in het bezit van de volgende werken van Jacob Grimm: Geschichte der deutsche Sprache, Deutsche Mythologie, Deutsche Grammatik en nog vele andere. [2])

2. In zijn doctorsthese IV verklaart Verwijs zich, in afwijking van Montanus, (hij legt daar den nadruk op) voor Grimm's verklaring van den naam der Germaansche godin Tanfana, gegeven in diens Geschichte der deutschen Sprache, bl. 231 en 232.

3. Uit verschillende noten van Sinterklaas blijkt, dat Verwijs voor deze studie Grimm's Deutsche Mythologie gebruikt heeft (o.a. noot 12, 13, 66 en 67).

Het is trouwens uitgesloten, dat een taalgeleerde en folklorist als Verwijs niet vertrouwd geweest zou zijn met de werken van den baanbreker op beiderlei gebied.

Eindresultaat :

A. Verwijs is afhankelijk van Montanus.

B. Verwijs is afhankelijk van Grimm.

* * *

De verbindende schakels.

Hebben we zoo in ruimen zin de afhankelijkheid van Verwijs van Montanus en Grimm vastgesteld, en in beperkten, maar voor geen anderen uitleg vatbaren zin van het O.L.B. eveneens van Montanus en Grimm, een combinatie van afhankelijkheden, die op zich zelf al beslissend is (het is b.v. ondenkbaar dat de scherpzinnige Verwijs, die zijn Montanus zoo goed kende, de Wralda-mystiek niet gauw dóór gehad zou hebben), wat de deur dicht doet, is het feit, dat de verbindende schakels niet ontbreken.

A. De vierterm, die we èn bij Montanus èn in het O.L.B. aantroffen, t.w. Jul, Weralt, Th'anfang, Zeit komt in kort verband, t.w. in stelling IV óók bij Verwijs voor, namelijk als citaat uit Montanus; de 3de term had bij Verwijs den vorm Tanfana.

B. Van de volgende plaats bij Montanus:

> „Es ist dies das nämliche Fest, das die Deutschen nach Tacitus auch das Tanfana-Fest nannten, [welches unser alter, ehrlicher Kluver und mit ihm der gelehrte Dreyer vom Jahresanfang, von th'anfang ableitet]. Fast alle machen sogar aus diesem Feste eine besondere Göttin, die Tanfana"

vinden we het eene element, nl. th'anfang (in combinatie met Jol,

---

1) Verwijs' werkje Sinterklaas verdient nu juist alle aandacht. Het bewoog zich namelijk precies in dezelfde richting, als thans het onderzoek der Duitsche historici en praehistorici naar hun oudste „Ahnenerbe", waarvan Wirth's werkzaamheid echter geen vertegenwoordigster, maar een caricatuur is.

2.) Alle behoorende tot het legaat-Verwijs, eigendom van de Maatsch. der Ned. Letterkunde, geplaatst in de Univ. Bibl. te Leiden.

Wralda en tid van de andere Montanus-plaats) terug in de Wralda-mystiek van het O.L.B.;

het andere element Tanfana heeft zijn plaats gevonden in doctorsstelling IV van Verwijs.

Verwijs had nl. in zijn stelling, als niet ter zake doende en geen tegenspraak waard, het hierboven tusschen [ ] geplaatste weggelaten. We vinden dus hier Montanus eerlijk verdeeld over O.L.B. en Verwijs.

Een zelfde procédé vinden we, al is het iets minder treffend, omdat Verwijs Grimm niet, zooals Montanus, woordelijk aanhaalt, toegepast op de plaats bij Grimm, waarin van deze godin Tanfana sprake is. Grimm stelt de Germaansche Tanfana naar het wezen gelijk met de Romeinsche Vesta, namelijk als de godin van den huiselijken haard.

We vinden nu Tanfana als zoodanig terug bij Verwijs en Festa in gelijke functie in het O.L.B. Wederom naar beide kanten wat.

Dit laatste heeft nog meer beteekenis gekregen, nu de afhankelijkheid van het O.L.B. ook van Grimm, onweerlegbaar bewezen is. Met deze afhankelijkheid staat het auteurschap van Eelco Verwijs onherroepelijk vast.

III.

Wien nu de schellen van de oogen gevallen zijn, die is ziende geworden voor den zin van vele trekken en trekjes, waarvan hem de beteekenis tevoren ontgaan was of die hem vrij onnoozel en willekeurig voorkwamen. Maar vóór alles zal hij zich de vraag stellen, wat een taalgeleerde als Verwijs wel voor hebben kon met het maken van zoo'n drogwerk. Meende hij in ernst, iets vervaardigd te hebben, dat historisch en taalkundig aannemelijk was en dat dus stellig als echt zou aanvaard worden? Men zou Verwijs geen grooter onrecht kunnen aandoen, dan hem van zoo'n verregaande onnoozelheid te verdenken. Het O.L.B. is, zooals Hübner het zeer juist uitdrukt, één groot anachronisme. [1]) Er blijft dan ook maar één mogelijkheid over en die is, dat Verwijs welbewust dit anachronisme in materiaal (papier), schrift, taal en inhoud gewild heeft, en dat dus — om in den geest van Van Vloten te spreken — het O.L.B. te beschouwen is als Verwijs' twaalfde goede boerde: het is een aaneenschakeling van kwalijk verborgen zotheden, echter niet zonder beteekenis.

Hij heeft dan ook geen oogenblik de verwachting gekoesterd — en het dus ook niet gewild — dat hij waarlijk deskundigen een rad voor de oogen kon draaien. [2]) Hij moet er echter zeker van geweest zijn, dat ook dit anachronisme in bepaalde kringen nog voor goede munt zou worden aangenomen. Zijn eenige belooning kan hierin bestaan hebben, dat hij, na zijn verholen scheppingsvreugde, zich jarenlang kostelijk vermaakt heeft over de zorgelijke gezichten rondom het dierbare, maar aangevochten erfstuk en niet minder om den fellen strijd, die hij tusschen de zienden en de blinden ontketend had. Het is zeer goed te begrijpen, dat er nog enkelen gevonden worden, wien het zwaar valt dezen kijk op het Oera-Linda-geval te aanvaarden, maar er is geen uitweg. Het leven van Eelco Verwijs, zooals ik

---

[1]) Beckering Vinckers had het al een taalkundig anachronisme genoemd.

[2]) Reeds Beckering Vinckers heeft daar terecht den nadruk op gelegd. Ten onrechte meende hij echter, dat de vervaardiger deze illusie wel had.

het in mijn boek geschetst heb — een levensbeschrijving, waaraan niemand heeft kunnen tornen — laat geen twijfel toe: Verwijs was moreel gesproken, in staat om de quasi-en half-wetenschappelijke wereld dezen poets te bakken. Zijn antecedenten op het gebied van nabootsing en (onbaatzuchtige) vervalsching spreken een al te duidelijke taal. Nu zullen we de zaak nog eens van den anderen kant bekijken, nl. van den kant van het O.L.B. zelf.

Mr. Boeles heeft gezegd:

> „dat uit den inhoud van het O.L.B. niet met zekerheid valt af te leiden, dat het een parodie is. Ware dit wel het geval geweest, dan zou in die omstandigheid zeker een sterk argument gelegen zijn voor de hypothese van Dr. de Jong". [1])

De heer Boeles gaat zelfs zoover met te zeggen, dat wie het O.L.B. verstaan wil, beginnen moet met het „au serieux" te nemen. [2])

Dat is echter onmogelijk, absoluut onmogelijk voor wie — met de noodige kennis, vooral op taalgebied, gewapend — nog een greintje gevoel voor humor bezit. [3]) Maar dan moet men het in zijn eigen taaltje lezen natuurlijk. [4]) Indien men dat niet kan, blijft er nog wel wat over! Men late zich b.v. overtuigen door de vermakelijke naamsverklaringen, die ten deele reeds een zekere beroemdheid verkregen hebben.

Men denke aan Swetsar (= zwetsers) voor de Zwitsers, aan Juttar (= strandjutters) voor de Jutten, aan Angelare (= hengelaars) voor de Angelen, aan Allamanna (= alleen mannen, vrouwen werden later geroofd) voor de Alamannen, aan Kâthisgat (het gat van Kât d.i. Kaat, de burchtmaagd) voor Kattegat, aan de voor de hand liggende verklaring van Katerinne (zoo werd Kât ook genoemd), een O.L.B.-vorm voor Katharina, als de vrouw van den kater, die op zijn beurt de man van de kat is, waardoor met recht de gelijkheid Kât = Kâterinne ontstond; aan de vrouwennamen Jaltja, Tüntja, Diwek, die niets anders dan kleine verdraaiïngen van Jeltje, Teuntje, Dieuwke zijn. En zoo voort. [5])

Ook in de voorstelling ontmoet de niet-taalkundige lezer telkens dingen, die hem er aan herinneren met een paskwil te doen te hebben. Ik kan dat niet weer in den breede aantoonen, wil alleen hier in herinnering brengen, hoe het O.L.B. den god Krodo met het tijdrad verandert in den Kroder met het jol en aldus een god tot kruier bevordert; hoe de mannen, die de burchtmaagden wilden bezoeken, vooraf door den burchtdokter onderzocht moesten worden [6]), of ze ook door „kwade tochten" bezeten waren.

Men denke vooral aan de vezellooze plompebladen, waaruit papier zou gemaakt zijn (!), (met niet te miskennen toespeling op de plompebladen van de Friesche vlag); aan de alleen voor God knielende Friezen (toespeling op de aan Burmania toegeschreven woorden tegenover Karel V); aan de voorwereldlijke grietmannen (grevetmanna), aan den viking God-

---

[1]) Boeles, De Auteur, enz. bl. 30 De Vrije Fries, 1928. Ruime druk van mij, De J.
[2]) De Vrije Fries, 1934 (dl. 32), bl. 142.
[3]) [Ik heb een sterk vermoeden, dat de goede feeën Mr. Boeles daarmee niet te ruim bedeeld hebben. Toegevoegde opmerking.]
[4]) [Ik geloof, dat Mr. Boeles dat te weinig gedaan heeft. Toegevoegde opmerking.]
[5]) Zie verder Geheim O.L.B., bl. 272, vv.
[6]) Verscheidene plaatsen herinneren aan den uitgever (Verwijs) van de sterk erotische kluchten: Dit zijn tien goede boerden.

freiath den Ouden, bedoeld als voorvader van Godfried Jr. den Noorman, welbekend († 885).

Het aantal toespelingen is legio en ze liggen lang niet allemaal aan de oppervlakte, nog minder de vele taalkundige woordspelingen en goochelkunstjes, waarvan ik hier noem Kasamir (het geboorteland van Buda), hetgeen zeldzaam beteekent (volgens het O.L.B.), een verklaring, die niemand ooit begrepen heeft. Het is echter het ei van Columbus: De naam van dit Aziatische land is onvervalscht Latijn (!): Casa mira [1]) wil zeggen: vreemde, zeldzame hut, woning, evenals de bijnaam van Buda, nl. Fôt, Fransch van oorsprong is (faux) en Buda (= zak volgens O.L.B.) zelf Friesch (pûde).

Romeinen, Franschen en Friezen schijnen dus de sporen van hun verblijf in de Himalaya achtergelaten te hebben.

Wist U de afleiding van het woord viking? Het O.L.B. geeft U de herkomst aan de hand. Godfreiath was witkening d.i. sékening, wordt er bijgezegd uit vrees voor misverstand. Wit is dus niet de kleurnaam, waarmee Ottema het vertaalt (waardoor Wirth ook van Weiszkönig spreekt), maar is met zee gelijk te stellen, dus hetzelfde als Nieuwfries wiet (nat). Dit witkening nu zou versleten zijn tot viking, welks laatste deel dus volkomen identiek is met het Engelsche king. [2])

U dacht altijd, dat de oudste geschiedenis van Frya de dochter van Wralda en Irtha zoo poëtisch was, niet waar? Haar opstijgen van het zinkende Flyland (ook een woordspeling) naar haar waaksterre, de avond- en morgenster, dus Venus. Dat beteekent echter een gelijkstelling van Frya (Germ. Freya) met Venus, die niet willekeurig was, maar een oude opvatting weergaf, o.a. tot uiting komende in de gelijkstelling: Vrijdag = Dies Veneris (dag van Venus). Er zit meer achter. Frya's hemelvaart, Frya's onbevlekte ontvangenis, Frya's hemelsche openbaringen stelden haar gelijk met de maagd Maria en aldus indirect Maria met Venus, de onbevlekte maagd met de personificatie van zinnelijke liefde. [3])

Dit is wel de wrangste grap, die Verwijs zich veroorloofd heeft. Maar het is Verwijs op en top. Wie dit niet mogelijk acht, leze zijn parodie op het Onze Vader: Onze lieve Vrouwe van Milo (d.i. Venus), die de gelijkstelling van Maria met Venus (in Frya) onmiddellijk verklaart (te vinden: Geheim O.L.B., bl. 90).

Deze voorbeelden zijn met vele te vermeerderen.

Men zou het O.L.B. vrijwel van bladzij tot bladzij van zulke noten kunnen voorzien. Verwijs heeft natuurlijk niet verwacht, dat zij alle „ontdekt" zouden worden, d.w.z. tot geleerde discussies aanleiding zouden geven, zooals toch bij zeer vele het geval is geweest. Vele, ja alle heeft hij louter voor zijn pleizier gemaakt, want paradox en parodie waren zijn levensvreugde.

In het vervolg zullen we nog wel met eenige van zijn wetenschappelijke grappen kennis maken.

Wat het parodistische karakter van het O.L.B. betreft, heeft Mr. Boeles in zooverre gelijk, dat dit uit het O.L.B..... alleen niet kan blijken. Bij een parodie behoort een geparodieerd object. De Julia

---

1) Is dit soms een woordspeling in den mond van baas Over de Linden?

2) Een parodieering der etymologie. Van Over de Linden soms?

3) Is deze consequent doorgedachte speculatie iets voor Over de Linden? Men vergete niet, zich deze vraag telkens weer te stellen.

van Kloos en Verwey is niet te verstaan zonder de burgerlijke dichtkunst der vóór-tachtigers. Zoo is het O.L.B. als geheel niet te begrijpen zonder kennis van den stand van cultuur en wetenschap in Friesland en te Leeuwarden en den bij- en lichtgeloovigen eerbied voor de oude fabelkronieken, omstreeks het midden der vorige eeuw.

Daar heb ik dan ook in mijn werk een uitvoerig onderzoek naar ingesteld, waarvan Mr. Boeles getuigde (1928):

„De beschouwingen over en de kritiek op de Friesche wetenschap en haar vertegenwoordigers omstreeks de eerste helft en het midden der vorige eeuw, zijn ongetwijfeld van belang voor de kennis van de geestelijke cultuur van Friesland. Het kan geen kwaad, dat het chauvinisme in de wetenschap weer eens aan de kaak gesteld wordt." [1])

Later (1931) zegt Mr. Boeles, dat ik alleen naar symptomen van chauvinisme en dilettantisme zocht en soms overdrijf, waardoor mijn schets wel iets van een caricatuur krijgt, maar hij laat het bij een bloote bewering; het door mij aangevoerde, overvloedige bewijsmateriaal [2]) laat hij geheel onaangetast.

Hoe juist ik de betrekking tusschen het O.L.B. en het frisiomane dilettantisme, dat in de kringen van het Friesch Genootschap en in het Selscip hoogtij vierde, geschetst heb, kan nergens beter uit blijken, dan uit de volgende, zeer merkwaardige uitspraak van den scherpzinnigen Hugo Suringar (die genoemde kringen van nabij gekend had), argeloos gedaan in een brief aan Dr. C. P. Burger en door dezen gepubliceerd na de verschijning van mijn werk:

„'t Boek is . . . een merkwaardige roman en werkelijk het lezen waard. En 't is natuurlijk geschreven met het doel den draak te steken met het in de jaren 1840—60 ontwikkeld denkbeeld, dat de Friezen een uitverkoren volk waren, zoowat voor den nieuweren tijd een volk als de oude Israëlieten in 't Kerkelijk geloof onzer Vaderen in de 17de en 18de eeuw. Zie maar de geschiedkundige opstellen (en wat daarvoor moet doorgaan) uit dien tijd; aan die ophemeling werd ook gedaan in het Friesch Genootschap."

Deze uitspraak van Suringar is de volkomen bevestiging — door een deskundig tijdgenoot van Ottema, Verwijs en Winkler, die Verwijs persoonlijk zeer goed kende [3]) — van het door mij aan 't begin van mijn werk gegeven formuleering van doel en beteekenis van het O.L.B. (zie Voorbericht), ja wat meer zegt, zij dekt die volkomen, haast woordelijk. [4]) Ten overvloede blijkt Suringar niet aan het ernstig karakter van het O. L. B. te gelooven.

Wat heeft nu de heer Boeles, die zich zooveel moeite gegeven heeft, het Friesch Genootschap uit den tijd van Verwijs in een gunstiger daglicht te plaatsen en ieder verband tusschen O.L.B. en Friesch Genootschap loochende, daarop te zeggen?

---

1) Boeles, De Auteur, enz., bl. 25. De Vrije Fries, 1928.
2) Geheim O.L.B., bl. 41, vv.
3) Hugo Suringar heeft verschillende van Verwijs' werken uitgegeven, o.a. De Kerk van Leeuwarden en de abdij Corvei en Sinterklaas. Van hem is ook een uitnemende beschrijving van het handschrift van het O.L.B. afkomstig.
4) Smaadschrift, bl. 29, noot.

Hij heeft in zijn laatste geschrift dit belangrijk getuigenis, dat ik reeds in Smaadschrift (1929) kon publiceeren, verzwegen. Hij heeft slechts de oratio pro domo uit zijn eerste geschrift herhaald. Weer worden Verwijs' zwager Telting en Mr. Dirks, deze nu als penningkundige, naar voren gebracht. Een poovere verdediging!

Ik wil daar nu toch nog iets van zeggen. Laat Dirks een voor dien tijd verdienstelijke beschrijving van de sceatta-muntvondsten gegeven hebben, een in hoofdzaak technische en informatieve uiteenzetting, — wat ik in mijn werk over Dirks' historische kritiek, óók in zijn door Boeles geprezen Koophandel der Friezen, heb medegedeeld, is van dien aard, dat het hem stempelt tot een waschechten vertegenwoordiger van het door Suringar geschetste type.

En nu Telting, ongetwijfeld een verdienstelijk rechtshistoricus. Maar hij is, zwager van Verwijs, een der jongeren, die door zijn leeftijd buiten het kader valt [1]) en eerder als medestander van Verwijs, met Mr. Bloembergen wellicht, in een eenigszins oppositioneele verhouding kwam te staan tot hun minder wetenschappelijk aangelegde omgeving. Zij vormden de kern van Jong Friesland, de studieclub, opgericht begin 1863, waarop Mr. Boeles zoo gelukkig de aandacht vestigde. Het is deze groep, die wij aan het werk gezien hebben met de Lex Frisionum en de Oudfriesche wetten. [2])

Jong Friesland! Levert juist deze naam niet het ongezochte bewijs, dat er in hun oog een wetenschappelijk Oud-Friesland was. En heeft Mr. Boeles ons niet de welkome mededeeling gedaan, dat het juist deze Jong-Friesland-kern was, die een publieke afkeuring, door het Friesch Genootschap, van de benoeming van Colmjon tot bibliothecaris-archivaris en wel wegens diens gemis aan wetenschappelijke geschooldheid, trachtte door te drijven.

't Is wel aardig te zien, hoe Telting de voorsteller is, Verwijs de technische argumenten levert en Bloembergen de felste verdediger ter vergadering is. Het bekende driemanschap.

De houding van Jong-Friesland tegenover ongeschooldheid en dilettantisme is dus duidelijk. Evenmin is het aan twijfel onderhevig, wie de auctor intellectualis van deze actie was. Het ligt voor de hand, dat het Verwijs niet onverschillig was, wie zijn opvolger werd. Hij was ook de eenige, die volledig inzicht in de eischen van het vak had. De door Mr. Boeles gevonden uitgebreide verbeteringen van het ontwerp-voorstel van zijn zwager, die als promotor optrad, spreken duidelijke taal.

Het is dus alweer Verwijs, die als bestrijder van leekenwerk op wetenschappelijk gebied optreedt, ditmaal gesteund door een zeer kleine groep jongeren.

De actie had geen succes. Telting's voorstel werd verworpen met 17 tegen 5 stemmen. Oud-Friesland was er tegen. Zeker heeft Mr. Boeles gelijk, dat dit niet zeggen wil, dat alle 17 het in beginsel met Telting oneens waren.

De stemming over het beginsel werd vertroebeld door taktische overwegingen: men wilde niet na voldongen zaak noodeloos het Provinciaal

---

[1]) Mr. Boeles stelt het voor, alsof ik in mijn boek den toestand in en om het Friesch Genootschap in Verwijs' tijd heb willen schetsen. Dat is onjuist, het betreft de daaraan voorafgaande periode, zooals duidelijk te lezen staat in Geheim O. L. B. en Smaadschrift. Waarmee ik niet zeggen wil, dat het tusschen 1860 en '70 zooveel beter was.

[2]) Geheim O. L. B., bl. 98.

Bestuur aanvallen en waarschijnlijk den verdienstelijken Colmjon en de Selscipskringen beleedigen. Een alleszins te begrijpen en te billijken standpunt. Zoodoende weten we echter van het standpunt der 17 ten aanzien van de beginselkwestie niets. Zooveel alleen is zeker, dat het Friesch Genootschap zich in deze kwestie niet als een bestrijder van het dilettantisme in de wetenschap heeft doen kennen, wat Mr. Boeles eigenlijk heeft willen betoogen.

Des te meer echter weten we van het standpunt der mannen van Jong-Friesland, die de publicatie van hun opvattingen via het Genootschap wilden doordrijven. Een adres aan de Staten vóór de benoeming zou de juiste weg geweest zijn. Men was toch geen vreemde in Jeruzalem? Het uitblijven van een dergelijken stap wijst er in elk geval op, dat Verwijs en Telting tegen de voordracht, bestaande uit drie gegradueerde personen, geen bezwaar hadden. We mogen zelfs aannemen, dat Verwijs invloed op de samenstelling heeft uitgeoefend en nr. 1, Jhr. Dr. Waubert de Puiseau, een theoloog zonder kansel (hij was leeraar in Zutfen) en blijkbaar geen kansel begeerende, als zijn opvolger wenschte.[1]

De stemming in de Prov. Staten was verbluffend geweest; 22 stemmen op Colmjon en 2 op Johan Winkler, met volkomen terzijde-zetting van de geheele voordracht, — een zware persoonlijke nederlaag voor Verwijs, daar valt niet aan te twijfelen.[2]

Welke oorspronkelijk ook zijn wenschen geweest zijn en welke goede gronden hij voor zijn houding kon aangeven, hij had zich bij de beslissing moeten neerleggen. Hij deed dit niet. Hij wist Jong-Friesland in het geweer te brengen, maar bleef zelf achter de schermen. Uit de mededeelingen van Mr. Boeles blijkt, dat hij niet in de bewuste vergadering van het Friesch Genootschap aanwezig was. Alle persoonlijke overwegingen schenen buiten het spel te zijn.

Bij den man achter de schermen was dat niet het geval. Verwijs kon wraakzuchtig en genadeloos zijn, wij weten het.[3] Alleen uit deze gevoelens is het in alle opzichten heillooze voorstel van Telting te verklaren. Een votum van afkeuring tegen het Prov. Bestuur in de pers, een opzetten van de publieke opinie tegen een man van eer en verdienste, benoemd ambtenaar, die straks de belangen van het publiek moest dienen, en dat in een provinciestad, en dat in 1868, het zou een provinciaal schandaaltje geworden zijn. Ik aarzel niet deze heele historie te noemen een mislukte wraakactie van Verwijs, slim overlegd, maar toch niet zoo slim waarschijnlijk, dat niet verschillende „dilettanten" het dessous van de zaak begrepen of vermoedden; de gevolgen stonden hun in elk geval duidelijk voor oogen.

Natuurlijk bleven een Telting en een Bloembergen daar buiten. Voor hen ging het alleen en uitsluitend om datgene, waarom het bij Verwijs vóór de benoeming van Colmjon waarschijnlijk óók alleen ging. Het is onbegrijpelijk, dat deze mannen zoo blind zijn geweest voor de portée van hun actie en zich daardoor zoo gemakkelijk tot werktuigen van de geheime bedoeling van Verwijs gemaakt hebben.

De heer Boeles heeft nogal ophef gemaakt van het door mij gebezigde gezegde, „dat de grond Verwijs in Friesland te heet onder de voeten werd". Ik heb natuurlijk niet bedoeld, dat Verwijs als een frauduleus bankroetier

---

1) Verwijs, oud-theologisch student, kon zich in diens toestand indenken.
2) Deze gegevens kreeg ik, op aanvrage, van de Prov. Bibl. van Friesland.
3) Geheim O.L.B., bl. 86 en 119.

de vlucht naar Holland moest nemen, maar het glaasje op de valreep, dat Prov. Staten van Friesland en het Friesch Genootschap hem te drinken gegeven hebben, bewijst als slotstukje op de vele wrijvingen, die hij in Friesche kringen veroorzaakt had en waarbij zijn houding ook lang niet altijd te bewonderen viel, dat er zich een zeker antagonisme tusschen hem en de Friezen ontwikkeld had, dat zijn gezag en zijn invloed groote schade deed. Zijn lang voorziene benoeming in de oude, veilige academiestad kwam op tijd. Het werd hem inderdaad te heet onder de voeten. [1])

Ik zou wel eens willen weten, wat er van Jong-Friesland geworden is na Verwijs' vertrek. Misschien weet Mr. Boeles het.

Oud-Friesland leefde in elk geval, en is nog niet dood.

De les van het Oera-Linda-Boek is nog steeds niet geleerd.

IV.

In het begin van dit opstel heb ik als een der voornaamste redenen, waarom ik op Mr. Boeles' laatste geschrift niet ingegaan ben, opgegeven, dat deze alles, wat ik in Smaadschrift alsnog tegen het onderstelde auteurschap van Over de Linden had ingebracht, onweerlegd met stilzwijgen voorbijgegaan was.

Ik moet, wat dit betreft, Mr. Boeles zelf recidive verwijten, daar ik afd. 3 van hoofdstuk III van Smaadschrift, dat geheel aan de onmogelijkheid van Over de Linden's auteursschap gewijd is, moest openen met het verwijt aan de juristen Fruin en Boeles, dat zij verzuimd hadden te onderzoeken, of Over de Linden in staat was een boek als het O.L.B. te vervaardigen. Ik had nl. in Geheim O.L.B. het tegendeel reeds bewezen. [2])

Zoodat ik wel volstaan moet en kan, den lezer naar Smaadschrift, bl. 15 vv. te verwijzen en hier alleen te recapituleeren:

1. Beckering Vinckers, wiens brochure Wie heeft het O.L.B. geschreven? Dr. Burger „nog veel misleidender dan de eerste" [3]) noemde, „het werk van een officier van justitie niet van een geschiedvorscher", Beckering Vinckers heeft nooit een onderzoek in loco ingesteld.

2. Hij ging af op de mededeelingen van zijn oudleerling Berk, een ijdel en daardoor niet geheel vertrouwbaar persoon.

3. **Deze Berk heeft Over de Linden nooit gekend; hij kwam pas drie jaar na Over de Linden's dood in Den Helder wonen.**

4. Hij had zijn inlichtingen uitsluitend van L. F. over de Linden, die later B.V.'s brochure met een tegenbrochure beantwoord heeft en met Berk in onmin raakte.

5. Berk heeft zich laten verleiden, de bekwaamheden van den ouden Over de Linden geweldig op te vijzelen, toen zijn fantasie gaande gemaakt was door de vondst van eenige mysterieuze kattebelletjes en maçonnieke opstellen.

6. De zoon heeft stellig voedsel gegeven aan deze opvatting, omdat hij niet ongaarne zag, dat zijn vader voor een soort genie gehouden werd

7. Toen hij later de stelling verdedigde, dat zijn vader het O.L.B. niet geschreven kon hebben, deed hij dat dan ook op grond van allerlei

---

[1]) Dit sluit natuurlijk niet uit, dat de gezellige, geestige Verwijs met zekere Leeuwarder kringen goede vrienden was en bleef.

[2]) Geheim O.L.B., bl. 288, vv.

[3]) De onechtheid van het O.L.B., enz.

omstandigheden, niet op grond van geestelijk onvermogen.

8. Hij wilde twee dingen redden: de echtheid van het O.L.B. en (althans) zijns vaders genialiteit.

9. Hij was zeer stellig in staat geweest, op zeer afdoende wijze aan te toonen, dat het O.L.B. geen product van zijns vaders brein was. Hij was nl. in het bezit van verscheidene schrifturen van zijn vader, die niet door een revisor en corrector bewerkt waren. De publicatie daarvan zou zijn vader onmiddellijk zijn reputatie van genie gekost hebben.

10. Ik heb vergeefs den tegenwoordigen eigenaar verzocht die schrifturen ten bate van het onderzoek beschikbaar te stellen.

11. Niettemin heb ik in Smaadschrift een stuk onversneden Over de Lindensche taal kunnen publiceeren, dat volstrekt overtuigend is. [1])

12. **Gerrit Jansen, onderwijzer te Den Helder, die alle opstellen van Over de Linden in „bewerking" kreeg, betoogt in een zeer goed gestelde brochure met klem, dat O. d. L. tot zoo iets als het schrijven van een O.L.B. niet in staat was.**

13. **Hetzelfde getuigen meer Heldersche ingezetenen, tot oordeelen bevoegd, o.a. het hoofd der school Dekker, schrijver van Texelsche novellen, die O. d. L. wel en zeer lang gekend heeft.**

14. **Noch L. F. over de Linden, noch Berk, die voor de schrikbarende overdrijving van Over de Linden's capaciteiten verantwoordelijk was, heeft ooit iets ingebracht tegen de zeer uitvoerige en gemotiveerde uiteenzettingen van Jansen en Dekker.**

15. Prof. Dr. P. J. Blok, zoon van het hoofd eener school in Den Helder, heeft eenige jaren geleden verklaard, „dat Over de Linden stellig niet de man was om zulk een merkwaardig geschrift als het Oera-Linda-Boek samen te stellen". [2])

16. Over de Linden sprak geen Friesch, en onderhield geen betrekkingen met het Friesch Genootschap, het Selscip, noch met de Prov. Bibl of het Archief of met eenigen anderen Frieschen kring of instelling.

17. Ook tegen de technische zijde van het werk was Over de Linden niet opgewassen, blijkens zijn onbeholpen en volkomen mislukte poging het handschrift aan te vullen. Hij was zelfs niet in staat het papier denzelfden tint te geven als het handschrift.

18. De schrijfhand van den technischen vervaardiger van het handschrift (zie het runschrift Geheim O.L.B., 2de facsimile na bl. 186) was niet die van Over de Linden. Zóó kon hij het niet.

Op dat alles is Mr. Boeles niet ingegaan, alsof het auteurschap van Over de Linden een uitgemaakte zaak was. Hij klemt zich als de officier van justitie, waarover Dr. Burger sprak, vast aan de „aanwijzigingen" van Beckering Vinckers, ofschoon die — op Les

---

[1]) Vgl. het z.g. testament, afgedrukt bij Beckering Vinckers: Wie heeft het O.L.B. geschreven? Dat is ook niet veel zaaks en wijst in dezelfde richting. Het is echter nog leesbaar, vergeleken bij het door mij gepubliceerde stuk.

[2]) Mededeelingen der Kon. Acad. van Wetenschappen, afd. Letterkunde, deel 66 (1928), bl. 126.

Ruines na [1]) — minstens even goed post factum als ante factum verklaard kunnen worden en dus in zich zelf géén bewijskracht hebben.

De voornaamste van die aanwijzingen was wel het bezit van zekere bibliotheek, waar, te beginnen met Beckering Vinckers, veel te veel ophef van gemaakt is. Ik heb reeds in mijn boek de beteekenis ervan tot haar waren omvang teruggebracht. [2])

De heer Boeles is er niet op ingegaan.

Daarom wil ik, nu die bibliotheek ook bij de Duitschers weer opgeld moet doen, er hier nog iets van zeggen, en wel over „de Friesche afdeeling". Erkend moet worden, dat deze boeken zijn in de sfeer van het O.L.B. Daar volgt echter geenszins uit, dat zij dienst hebben gedaan bij het schrijven van het O.L.B. Er zou pas een ernstig vermoeden rijzen, als te bewijzen was, dat Over de Linden ze eenige jaren vóór 1867 bezeten had. Dit bewijs is niet geleverd. Ze kunnen dus evengoed na 1867, althans na het tijdstip, dat Over de Linden het voltooide handschrift in handen gekregen kan hebben, b.v. in 1865 of '66, door hem aangeschaft zijn, en wel met het doel, zelfstandig de geheimen van het handschrift te ontsluieren.

Dit is geheel in overeenstemming met wat hij zelf aan het schoolhoofd Dekker, die hem een lijst met Westfriesche woorden voor Dr. Ottema verschafte, verklaarde. Het ligt voor de hand, dat ze toen ook over andere taalmoeilijkheden gesproken hebben. Daarin vond dan Over de Linden aanleiding te vertellen van zijn Friesche boeken en van zijn eigen niet geslaagde pogingen om de taal van het handschrift te verstaan.

Het is waar, men hoeft hem niet op zijn woord te gelooven, maar dat geeft niemand het recht, nu zonder goeden grond het tegenovergestelde aan te nemen. En die goede grond ontbreekt hier. Men denke eens na: Als Over de Linden de vervaardiger van het O.L.B. was, zou hij dan zoo onnoozel geweest zijn door mededeelingen van dezen aard, nl. die betreffende zijn boekenbezit, aan Dekker en anderen een wenk te geven? Veeleer zou hij zich van zijn corpora delicti ontdaan hebben.

Ook hier hebben het oppervlakkig onderzoek van Berk en de voorbarige conclusies van Beckering Vinckers veel kwaad gedaan. Men heeft het voorgesteld, alsof na Over de Linden's dood een sensationeele vondst aan Friesche boeken gedaan was. Niets is minder waar dan dat, zooals uit Dekker' s verklaringen onomstootelijk is komen vast te staan. Over de Linden maakte van zijn boekenbezit geen geheim. Geen haar op zijn hoofd, dat er aan dacht, dat dit op hem de verdenking zou laden, het handschrift zelf gemaakt te hebben. Hij wilde onafhankelijk van vreemde hulp de taal van het handschrift leeren verstaan. Hij vermoedde wellicht het bestaan van familiegeheimen. Zijn hoogst wantrouwende handelswijze, toen hij zich eindelijk genoopt zag deskundige hulp in te roepen (ook tegenover Ottema), is daarmee in overeenstemming. Over de Linden wilde publicatie van ongewenschte bijzonderheden betreffende zijn „familie" voorkomen.

Overweegt men, dat Over de Linden voor de keuze zijner „Friesche" boeken stellig een deskundig vraagbaak of adviseur gehad moet hebben, dan wordt een aanschaffing post factum nog veel aannemelijker. Ik ben dan ook overtuigd, dat Over de Linden Sipkens' hulp of bemiddeling heeft aanvaard en dat deze hem met behulp van zijn geheimzinnigen

---

[1]) Zie de verklaring hiervan in Geheim O. L. B., bl. 317, vv.

[2]) Geheim O. L. B., bl. 308.

adviseur (Verwijs) aan de titels geholpen heeft of de boeken zelfs uit den antiquarischen boekhandel voor hem heeft meegebracht. [1]

* * *

Men heeft te verstaan gegeven, dat Over de Linden wel heel wat meer boeken gehad kan hebben dan deze 112. Die vlieger gaat reeds daarom niet op, omdat terwille van de boedelscheiding blijkbaar alle boeken verkocht zijn, zoodat de zoon L. F. over de Linden Volney's Les Ruines slechts door koop op de veiling machtig kon worden. [2]

Wanneer men nu aan de aanwezigheid van bepaalde boeken bewijskracht toekent, dan heeft de afwezigheid van boeken, die men bij den schrijver van het O.L.B. als noodig veronderstellen moet, óók bewijskracht. En dan constateeren wij, dat noch Montanus, noch Grimm's Deutsche Mythologie zich in het bezit van Over de Linden hebben bevonden, evenmin als Hamconius [3] en De Grave, die op mijn aanwijzing ook algemeen als bronnen van het O.L.B. beschouwd worden.

Is het eigenlijk niet belachelijk, dat zoo iets nog aangevoerd moet worden ?

Is zelfs de veronderstelling niet al te dwaas, dat een werkman als Over de Linden een der nieuwste Duitsche uitgaven op folkloristisch gebied en het supergeleerde werk van Grimm, om van andere niet te spreken, in zijn „bibliotheek" gehad zou hebben. Ja, Les Ruines, dat had hij, met de Nederlandsche vertaling; die zal hij dan ook wel gebruikt hebben. Maar Les Ruines was een driekwarteeuw oud, een courant artikel in „verlichte" burgerlijke kringen, geheel anders dan de pas verschenen Montanus.

En Grimm dan? Een werk, dat de mythologische figuren zoekt op te sporen met een geweldig apparaat van vergelijkende taalwetenschap.

Het is eigenlijk wel goed, dat deze Grimm door Köhler als onbetwistbare bron in het geding gebracht is. Nu kan men zien, waartoe de genialiteitshypothese, welker toetsing Mr. Boeles schuwt, leiden moet. Ad absurdum!

Hier wordt een schel licht geworpen op de vraag, waar tenslotte alles op aankomt en die met geen juridische formules of bepalingen uit het Nederlandsche procesrecht te ondervangen is:

Bezat Over de Linden de kennis en de capaciteiten om het O. L. B. te schrijven?

Wie de capaciteit van Over de Linden tot zoo iets aannemelijk wil maken, moet daar goede gronden voor aanvoeren, evenals ik dat voor Verwijs gedaan heb, volstrekt onafhankelijk van het O.L.B.; verder moet hij niet de capaciteiten verwarren met de (ondersteldel!) aanwezigheid van zekere boeken.

Voor de bekwaamheid van Over de Linden tot het schrijven van het O.L.B. moet het eerste aannemelijke argument nog aangevoerd worden. Men heeft het eerst geprobeerd met de schrifturen van Over de

---

1) Zeer eenvoudig is ook post factum het papiertje te verklaren, waarop eenige opmerkingen over den naam Wralda voorkwamen. Deze dateeren stellig uit de jaren, toen Ottema met de vertaling bezig was en Over de Linden voortdurend op de hoogte hield van den stand van het werk. De uitgave kwam pas vijf jaar na het opduiken van het handschrift (in 1872) tot stand.

2) Boeles, De houding van Dr. Eelco Verwijs, bl. 34, noot 1.

3) Boeles, De auteur van het Oera-Linda-Boek, bl. 34.

Linden. [1]) Na wat ik daarover geschreven heb, kan dit niet langer volgehouden worden. Zij getuigen t e g e n Over de Linden. Wat blijft er dan over? Niets.

De ongemotiveerde opvijzeling van Over de Linden' s capaciteiten door een o n b e v o e g d e (Berk), gedekt door het gezag van een Beckering Vinckers, werkt nog altijd na.

Nu Wirth Over de Linden „einen biederen Schiffszimmermann" genoemd heeft, wordt hij door de Duitschers, inzonderheid door Hübner in de hoogte gestoken, uit reactie of door misverstaan van het Nederlandsch [2]) nog meer dan de tekst van Beckering Vinckers toelaat. Volgens Hübner is hij als scheepstimmerman b e g o n n e n „um sich bald hochzuarbeiten und als Betriebsleiter (!) an der holländischen Reichsmarine-Werft in Den Helder sein Leben zu beschlieszen".

Wist U dat? Zoo niet, dan weet U tenminste nu, hoe legenden in de wereld komen. Het is een sneeuwbalsysteem: Berk-Beckering Vinckers-Hübner. Jansen, die het wist, heeft Over de Linden ten aanhoore v a n a l z i j n s t a d g e n o o t e n (!) een w e r k m a n genoemd, nooit anders. Hij was b a a s, d.w.z. voorman van de werklieden, een uitstekend vakman naar het schijnt, maar geen litterator. Hij was, wat men noemde een „ontwikkeld" burgerman met een weinig talenkennis, maar zonder taalkundige scholing, die g e e n F r i e s c h s p r a k ondanks zijn Friesche traditie, die niet eens behoorlijk Nederlandsch schreef, die er een stumperigen stijl op na hield en zelfs in de spelling een brekebeen was.

Zoo w a s in werkelijkheid de man, die het O.L.B. geschreven zou hebben. Die v o l g e n s M r. B o e l e s qua autodidact de oudgermaansche dialecten onder de knie kon krijgen, maar toch weer zondigde tegen de meest elementaire flexie-regels. Die een gladden en gemakkelijken leesbaren en modernen stijl had en dien zonder moeite in het Oudfriesch heeft weten te bewaren, maar die toch alles heeft moeten v e r t a l e n. Die den grootsten last ondervond van het groote tekort in den beschikbaren Oudfrieschen woordenvoorraad en daarbij te kampen had met de voor zijn doel verkeerde gerichtheid der woordenboeken (de woordenboeken vertalen van het Oudfriesch in het Nederlandsch of Duitsch en niet omgekeerd; het waren nl. geen schoolwoordenboeken!) Die aanvulling moest zoeken in het Nieuwfriesch, dat hem dezelfde moeilijkheid opleverde en dan herhaaldelijk zijn toevlucht nam tot het Nieuwnederlandsch, ook wel tot het Engelsch en toch alles een gelijkmatigen en Oudfrieschen schijn wist te geven.

Wie dit alles licht of zelfs mogelijk acht, beproeve eens op dezelfde wijze een paar bladzijden uit de C a m e r a O b s c u r a of F a m i l i e e n K e n n i s s e n in het Oudfriesch over te brengen, met de zelfde middelen, waarover Over de Linden (volgens Mr. Boeles) beschikte, en

---

[1]) Toen ik dit artikel schreef, wist ik nog niet, dat een deel der nog bestaande schrifturen van Over de Linden (want ik heb goeden grond te vermoeden, dat niet alles overgedragen is) zich nu in het bezit van de Prov. Bibl. van Friesland bevindt. Dit kan niet den minsten invloed op mijn conclusies hebben. Ik ken den aard van de overgedragen semimaçonnieke verhandelingen, d i e d o o r d e n o n d e r w ij z e r J a n s e n i n l e e s b a r e n v o r m g e b r a c h t z ij n. Ik kom elders nog op de beteekenis van deze „schatten" terug.

[2]) Aan dezelfde oorzaken zal het toe te schrijven zijn, dat Köhler beweert, dat Beckering Vinckers „an Ort und Stelle (!) und unvoreingenommen (!) Gelegenheit hatte, alle Personen und Gegenstände auf ihren Zusammenhang mit der Fälschung zu untersuchen" (!). Zooveel woorden, zooveel onwaarheden!

overwege dan eens, of men zulk werk met groot succes aan den hierboven geschetsten „litterator" zou kunnen toevertrouwen.

Over „die recht entlegenen Kentnisse", zooals Hübner het uitdrukt, waarover de schrijver beschikken moest, heb ik bij dit alles nog niet eens gesproken. Hoe dieper men doordringt tot den grond van het O.L.B., hoe duidelijker het wordt, dat van een werk van vrije fantasie niet gesproken kan worden. Steeds kleiner wordt in ons oog de willekeur, steeds duidelijker zijn betrekking tot bepaalde „bronnen". In de werken van den Noordfrieschen schrijver K. J. Clement werd ons nog onlangs een bron geopend, waarvan de beteekenis door Köhler, die ze ontdekte, bij lange na niet werd ingezien. Het veld voor de weelderige bedenksels, toegeschreven aan baas Over de Linden wordt steeds kleiner, het veld van een noodzakelijk aan te nemen kennis van geschiedenis en litteratuur, ook de kennis van bepaalde werken, steeds grooter, de genialiteit van den baas steeds grotesker. Is het niet belachelijk, dat de Duitschers volijverig met allerlei Duitsche werken, waaronder de hypergeleerde werken van Grimm en Bachofen, komen aandragen en zich niet eens de vraag stellen, of de arme Over de Linden daar wel raad mee wist? En nu het werkelijk blijkt, dat Montanus, Grimm en Clement hun pond geleverd hebben, nu kan dit voor niemand een vraag meer zijn, zelfs voor het hardste hoofd niet. Die het O.L.B. schreef, was een geleerde, een filoloog met uitgebreide, zij het dan ook niet op ieder terrein even diepe kennis.

Maar de „fouten" dan, de tallooze „fouten"! Ja, Beckering Vinckers meende ook al, dat de taal van het O.L.B. vol „fouten" zat. Hij sprak daarom van „wartaal" en in die lijn blijvende moet men ook den inhoud een warwinkel noemen, en het geheel het product van een warhoofd.

Aan den eenen kant wil men Over de Linden graag voor een groot talent houden, een genie zelfs, want, nietwaar, een eenvoudig scheepstimmerman, die.... enz.; aan den anderen kant is men genoodzaakt hem om zijn tallooze „fouten" op alle gebieden, steeds meer „fouten", voor een prul te verslijten, die niet in staat is een eenvoudig taal- of geschiedenisboek te hanteeren.

Men heeft van Over de Linden een grotesken paradox gemaakt, omdat men in het O.L.B. geen paradox wilde zien, omdat men er maar niet achter kon komen, waarom zoo'n knap man, als de auteur toch volgens iedereen, en niet het minst blijkens de jongste onderzoekingen, blijkt te zijn, zijn vele „bronnen" op zoo'n domme manier exploiteerde.

De zaak wordt doodeenvoudig, als men inziet, dat van hem geldt, wat van Hamlet gezegd werd: There is a method in his madness; als men begrijpt, dat die knappe man zijn „bronnen", evenals de taal, met opzet heeft (men verontschuldige de valsche beeldspraak, maar zij past in het kader) gebogen, verwrongen, verminkt, tot op de grens van onherkenbaar wordens toe; tot op de grens, maar niet er over; daar zorgde hij voor, want hij kende geen grooter genot, dan zijn somber kijkende klanten in de war, of zooals hij het telkens met een geliefkoosde uitdrukking zegt, „anda tys" te brengen.

De tegenspraken, waarop men bij Over de Linden meent te stuiten, zitten dus in het O.L.B. zelf. Een kwestie van gezichtsbedrog.

Nu zakt Over de Linden in elkaar tot een doodgewoon, neen toch een ietwat ongewoon burgerman, die werkt aan zijn eigen ontwikkeling; die in „ontwikkeling" het heil der menschheid ziet; een adept van het rationalisme, een burgerman met maçonnieke beginselen en schrijvers-aspira-

ties, dien de Friesche traditie in zijn familie, belichaamd in een oud handschrift van Worp van Thabor's Kroniek van Friesland niet met rust laat; kortom, een man, die geheel past bij de sfeer van het O. L. B., niet als schrijver, maar als slachtoffer, naast Ottema, Eekhoff, en vele anderen, maar bovendien slachtoffer in nog anderen zin: een werktuig in onbekende hand.

Die het O.L.B. schreef, zat niet achter een stapel boeken te zwoegen; zat geen verhaaltjes te bedenken met behulp van Adolf Streckfusz, de wetten der Rüstringer Friezen en Volney, om ze daarna met veel pijniging van hersenen te vertalen in het Oudfriesch onder voortdurend opzoeken, wat dit of dat woord in het Oudfriesch was, subsidiair in het Nieuwfriesch, telkens botvangend....

Die het O.L.B. schreef, was geladen. Jarenlang had hij met scherpen blik den kring van historie- en taalbeoefenaars gadegeslagen in hun nationalistischen ijver en vaak verregaand dilettantisme; soms zich ergerend, dikwijls zich vermakend, niet zelden ten koste van een ander. Tal van boeken had hij gelezen. Als bibliothecaris, als lid van het Genootschap en het Selscip had hij de heele Friesche historische, taalkundige en andere litteratuur tot zijn beschikking. Hij bemoeide zich intensief met de Friesche litteratuur van den dag. Hij had prof. De Vries indertijd al bijgestaan in de uitgave van Bende Bendsen's grammatica van het Noordfriesch; in den studiekring Jong-Friesland had hij met Telting en Bloembergen de Lex Frisionum en de Friesche wetten, voor alles de taal der wetten, bestudeerd. Hij was geladen en toen het duivelsch plan bij hem rijpte, werd zijn vormend, zijn misvormend vermogen, zijn parodistische zin hem de baas. Zonder bezwaard te worden door eenige wetenschappelijke verantwoordelijkheid zette hij zich aan het werk, een dagelijksche geestelijke ontspanning tusschen het saaie archief- en bibliotheekwerk, een bron van vermaak voor den graag om anderen lachenden Verwijs.

Hij hàd niet te vertalen. Voor de vuist schreef hij uit zijn grooten woordenvoorraad zijn „Oudfriesch", een veroudfriescht Nederlandsch, met bijzondere voorliefde voor enkele uitdrukkingen, ook voor bepaalde „fouten". Liet het Oudfriesch hem in de steek, geen nood! een Nieuwfriesch of een Nederlandsch woord in Oudfriesche vermomming was steeds bij de hand, soms een Engelsch woord; de verwantschap van het Friesch met het Engelsch moest toch ook bewezen worden! Daar was men in Friesland immers ook bijzonder op gebrand!

Geen gezwoeg, geen geploeter, geen zorgen! „Fromm, frisch, fröhlich, frei", zoo is naar mijn overtuiging het O.L.B. ontstaan.

En zoo kon alleen Verwijs het![1])

Wanneer men eenmaal weet, dat Eelco Verwijs en hij alleen schuldig is aan het O.L.B., pas dan, maar ook niet eerder, kan men overgaan tot de beoordeeling van wat ik genoemd heb mijn bij- of hulpconstructies. De naam aanvullende constructies ware misschien beter geweest. Het waren:

I. Verwijs heeft het handschrift, dat ten slotte voor den dag kwam, niet zelf vervaardigd, maar zich voor dat doel bediend van de hulp van een aan hem ondergeschikt persoon, den amanuensis H. Eilers.

II. Verwijs heeft in Den Helder bij zijn vriend Haverschmidt kennis

[1]) Wij vorderen steeds. De gedachte aan een medewerkend schrijver is, na wat ik schreef in Geheim O. L. B., bl. 343, en Smaadschrift, bl. 36, vv., nu toch wel voorgoed opgegeven. De Duitsche schrijvers zien er ook allen een litteraire eenheid in. Sterk den nadruk daarop legt Hübner, bl. 11 en 15.

gemaakt met den onderwijzer Sipkens. Van dezen vernam hij van de Friesche aspiratiën van den zonderling Over de Linden en zijn schrijverij. Deze Sipkens is omgekeerd ook de persoon geweest, van wien Verwijs zich bediend heeft om het O.L.B. te lanceeren.

Deze constructies dienen niet om Verwijs' auteurschap te bewijzen. Zij staan en vallen met Verwijs, onherroepelijk. Om het debat over de hoofdkwestie zuiver te houden, heb ik ze tijdelijk ter zijde willen stellen. Mr. Boeles heeft beweerd, dat ik deze punten, waarin hij „onmisbare steunsels" van mijn Verwijs-hypothese wenschte te zien, heb laten vallen. Dit is niet anders dan een debat-handigheid. [1]) Bij het hoofdbewijs spelen die aanvullende constructies niet de geringste rol. Zij zouden geheel onjuist kunnen zijn, en niettemin het feit van Verwijs' auteurschap geheel onaangetast laten. Men zou zich dan alleen een andere voorstelling moeten maken van de wijze, waarop Verwijs zijn manuscript omtooverde in het bekende O.L.B.-handschrift, evenals van zijn verdere geschiedenis. Nu, zooals gebleken is en nog verder blijken zal, het resultaat van het Duitsche onderzoek slechts strekt om het bewijs van mijn stelling te versterken, is er alle reden om nog eens even in het licht te stellen, dat bovenbedoelde hulpconstructies (al kunnen ze nu eenmaal niet tot zekerheid verheven worden en al ontgaan de bijzonderheden ons heelemaal) geen producten zijn van ijdele fantasie, maar een hooge mate van waarschijnlijkheid in zich dragen.

Ad Ium. Verwijs was volkomen gepraedisponeerd voor het schrijven van het O.L.B. en hij heeft het con amore gedaan. Het moeizaam vervaardigen van het handschrift was echter niets voor hem. Dat was knutselwerk, monnikenwerk, klerkenwerk; toch het werk van iemand, die wel meer oude handschriften onder de oogen kreeg. Het ontwerp van de inrichting was natuurlijk geheel van Verwijs, ook de uitvinding van het stand- en het runschrift. De uitvoering is een zeer tijdroovend werk geweest, het prepareeren van de bruine bladen, het zorgvuldig met lood linieeren en het letter voor letter overbrengen van Verwijs' handschrift in het vreemde standschrift. Dat was een werk van uiterste nauwgezetheid en het is met groote nauwkeurigheid volbracht. Niettemin moest dit onder voortdurend toezicht en contrôle van Verwijs geschieden, om verschillende redenen, derhalve in zijn onmiddellijke nabijheid. Ter wille van de geheimhouding zal Verwijs steeds alles onder zijn berusting gehouden en stukje voor stukje ter bewerking gegeven hebben. Het is ondenkbaar, dat Verwijs het manuscript of zelfs een deel er van meegegeven of gestuurd zou hebben. Er mocht geen enkel risico genomen worden. Een stagnatie ten gevolge van ziekte of sterfgeval, hoe dan ook, kon alles in duigen doen vallen. Al heeft Verwijs het O.L.B.-handschrift dan ook niet zelf vervaardigd, het moet onder zijn oogen ontstaan zijn. Vakkundig klerkenwerk van zoo langen duur, onder zijn oogen volbracht, kan slechts toegeschreven worden aan iemand van het personeel van het Provinciaal Archief van Friesland. De verdenking valt op H. Eilers, wiens naam door Verwijs genoemd wordt in verband met copieerarbeid, voor hem, niet in kwaliteit van ambtenaar, verricht.

De vervaardiger van het O.L.B.-handschrift heeft ons zijn schrijfhand

[1]) [Mr. Boeles gebruikt meer polemische truejes. Zoo krijgt hij ergens den indruk. dat ik bezig ben de zaken opzettelijk te embrouilleeren. Prosit! Toegevoegde opmerking.]

nagelaten in het door Ottema verdonkeremaande runschrift.[1] Daaruit blijkt ten overvloede, dat Verwijs niet zelf het Oera-Linda-handschrift vervaardigd heeft: zijn eenigszins kinderachtige hand (zie facsimile, Geheim O.L.B. bij bl. 396) lijkt niets op het runschrift (t.a.p. bij bl. 285), evenmin als die van Over de Linden. Reeds De Haan Hettema zag, dat het van een calligraaf was. Eilers was een calligraaf, zooals uit tal van archiefstukken blijkt (t.a.p. bij bl. 195). Zijn schrift toont groote overeenkomst met het runschrift.

Ad Ilum: Daar Haverschmidt van elk actief aandeel in het O.L.B. en van elke handeling in verband daarmee moet worden vrijgesproken (t.a.p. bl. 341, v.v.) en met Over de Linden nimmer in aanraking geweest is (t.a.p. bl. 345) heb ik aangenomen, dat Verwijs in 1863 of '64 bij zijn vriend op bezoek geweest is. Natuurlijk is men mij hard gevallen over zoo'n stoute hypothese. Nu kon men zien, op wat voor zwakke gronden de heele Verwijs-theorie rustte! Ofschoon men weten kon en weten moest, dat de Verwijs-theorie in geen enkel opzicht op de hypothese van Verwijs' bezoek aan Den Helder gegrond was, maar omgekeerd de bezoek-hypothese op de Verwijs-theorie!

Hoe juist deze deductie was, is later gebleken. Verwijs' bezoek aan Haverschmidt is namelijk geen hypothese meer, maar een feit:

> **Naar het getuigenis van Dr. N. J. Singels, oud-rector van het gymnasium te Utrecht, zusterszoon van Ds. F. Haverschmidt, is Dr. Eelco Verwijs, inderdaad in 1863 of in de eerste helft van 1864 bij zijn oom op bezoek geweest.**[2])

Dit feit heeft Mr. Boeles, wien ik het onder den neus gehouden heb, verzwegen, als zooveel andere dingen. Het is mij een groote voldoening geweest, dat mijn „Verwijs-theorie" een kritiekvaste basis gebleken is.

Verdere feiten (Geheim O. L. B., bl. 347, vv.):

1. De onderwijzer Sipkens (Den Helder) was oud-Leeuwarder en sprak Friesch.
2. Spoedig na Haverschmidt's ambtsaanvaarding werd Sipkens diaken aan Haverschmidt's kerk.
3. Niet slechts als diaken kwam hij veel met Haverschmidt in aanraking; hij verrichtte veel schrijfwerk voor dezen en steeds in zeer vriendschappelijken omgang.
4. Sipkens kwam veel op Texel; hij had zijn vrouw daar vandaan.
5. Den Burg (Waraburcht) op Texel (Texland) is het middelpunt van het O.L.B. In het O.L.B. komt deze zeer merkwaardige passage voor, die aan een onbekend gebleven persoon in den mond gelegd wordt (het is nl. het begingedeelte van een handschriftblad na een zoogenaamd hiaat (Ottema, bl. 214):

> .... sin wif, sêid er, thêr fâm wêst hêde to Texland, hêde dâna (= daarvan)[3]) en ovirskrift (= afschrift) krejen. To Texland warthat (= worden) jeta felo skrifta funden, thêr navt in 't bok thera Adelinga urskreven send.

Ik zie hierin een duidelijke toespeling op de zoogenaamde herkomst van het handschrift en een bevestiging van mijn hypothese. Men denke zich deze passage gelegd in den mond van Sipkens. Het boek der

---

[1]) Zie Geheim O. L. B., 2de facsimile na bl. 186.
[2]) Door mij reeds gepubliceerd in Smaadschrift, bl. 39.
[3]) Aldus Ottema. Waarschijnlijk beter te vertalen: daarvandaan.

Adelingen is natuurlijk het Oera-Linda-Boek zelf, want de Oera-Linda's waren Adelingen, d.w.z. afstammelingen van Adela.

6. Sipkens kende de Over de Linden's goed. Hij heeft les gegeven aan een van diens kleinkinderen. Sipkens en Over de Linden spraken veel over Friesche zaken. Deze verstond Sipkens' Friesch vrij goed.

7. Over de Linden's opstel Boeddha was in 1863 gereed.[1])

Op deze feiten, nu steunende op het feit, dat Verwijs in 1863 of '64 in Den Helder geweest is, heb ik de hypothese opgebouwd, dat de Friesch-sprekende oud-Leeuwarder Sipkens in de pastorie van Haverschmidt met Verwijs in aanraking gekomen is; dat deze van Sipkens een en ander gehoord heeft over de Friesche aspiratiën en liefhebberijen van Over de Linden en hem het geschrift Boeddha getoond heeft; dat Verwijs daarin onmiddellijk den geest en de denkbeelden van Volney herkend heeft; dat toen — waarschijnlijk spontaan — een plan bij hem gerijpt is, waartoe hij sinds lang gedisponeerd was; dat hij Sipkens voor zijn plan gewonnen heeft; dat Sipkens het handschrift den lichtgeloovigen Over de Linden heeft weten aan te smeren onder het voorwendsel, dat het was een oud Texelsch handschrift, hier of daar op een zolder, misschien bij zijn schoonouders, gevonden.

Voor ieder, die Verwijs als auteur aanvaardt, moet in deze hypothese een hooge mate van waarschijnlijkheid liggen. Zij maakt er echter geen aanspraak op, het bewijs van diens auteurschap te ondersteunen. Hetgeen ook overbodig is. Dat is immers op andere wijze buiten twijfel gesteld.

V.

We zullen nu nagaan, of het Duitsche onderzoek nog resultaten opgeleverd heeft, die niet direct in verband staan met wat ik zelf naar voren gebracht heb.

A. Hübner: De levensbeschouwing van het O.L.B.

In verband met het „völkische" karakter van den strijd tegen het O.L.B., die tegelijk een strijd tegen Wirth was, is het geen wonder. dat de volle aandacht viel op de levensbeschouwing der voorhistorische Friezen, die ons niet bepaald in overeenstemming schijnt met de nationaal-socialistische levenshouding.

Toch blijkt te dien opzichte een vreemde tegenspraak mogelijk.

Wirth, de strijder voor een „nieuwen geest" in de Duitsche wetenschap; die den „intellectueelen arbeid" ten slotte ondergeschikt gemaakt wil zien aan de intuïtie („eine geistig-seelische Einstellung"); die schimpt op de liberalistisch-rationalistische beroepsgeleerden, is de man, die het O.L.B. als „Ahnenerbe" naar voren brengt. Hij neemt wel een „humanistische" omwerking aan, die de zuiverheid van redactie niet ten goede gekomen is en heeft dan ook een „schifting" gehouden, maar dit betreft ten slotte geen dingen van zeer ingrijpenden aard.[2]) Het „gezuiverde" product, dat hij de wereld inzendt, houdt hij dus niet voor liberalistisch-rationalistisch en werd blijkens de aanvankelijk warme ontvangst in uiterst rechtsche kringen daar ook geenszins als zoodanig aangevoeld.

Nu heeft Hübner zich tot taak gesteld, aan te toonen, „dasz die Ura-Linda-Chronik tief verwurzelt ist im geistigen Gut und der Gedankenwelt der Aufklärung und des Rationalismus, dieser Aufklärung, die im 18

[1]) Zie hierover Geheim O.L.B., bl. 328 en 338.

[2]) Zooals te begrijpen is heeft men Wirth vooral op deze willekeurige weglatingen aangevallen, wat bijzonder goed doel trof, omdat het voornamelijk de allergrootste belachelijkheden waren, die Wirth opgeruimd heeft.

Jahrhundert ihre Entfaltung, im 19 Jahrhundert ihre Auswirkung gefunden hat".

Hij heeft dat gedaan in de gerechtvaardigde verwachting, dat niets het O.L.B. meer in discrediet zou kunnen brengen dan het etiket product van verlichting en revolutiegeest.

Het komt mij voor, dat Hübner daarin uitnemend geslaagd is. Hij toont aan, dat de godsdienst in het O.L.B. weinig meer dan een zedeleer is, een godsdienst der rede. De deugd is leerbaar. Deugd bestaat in maathouden en zelfbeheersching. Ook de godsdienst is leerbaar. Den Friezen wordt de taak toegedacht, anderen volken hun godsdienst, hun moraal, wijsheid en zeden te leeren. Moraal en wetten ademen den geest en spreken de taal van de eeuw van verlichting en de grondbeginselen der Fransche revolutie. „Die groszen Schlagworte der französischen Revolution hallen durch die ganze U.L.C."

De wetten, die niets gemeen hebben met de wetsregelen der Lex Frisionum uit den tijd van Karel den Grooten, zooals de rechtshistoricus Rudolf His aantoonde, wel hier en daar „Anklänge" aan de laat-Middeleeuwsche rechtsboeken vertoonen, komen in werkelijkheid voort uit het natuurrecht der Fransche revolutie, welks grondbeginselen men er hier en daar bijna woordelijk in vertaald vindt.

Afkeer van koningschap en priesterheerschappij vindt zijn uitdrukking in termen, ontleend aan de rechtsfilosofie der verlichte eeuw.

Herhaaldelijk schijnt de formuleering kant en klaar aan Volney's Les Ruines ontleend te zijn.

Ten slotte gebruikt het O.L.B. — en deze opmerking is van belang — herhaaldelijk termen, die bewijzen, dat de schrijver zich klaar bewust is, uit welke cultuurstrooming zijn „heilsleer" afkomstig is: klarsjande en klarsjandhed zijn slechts vertalingen van clairvoyant en clairvoyance, evenals upklarja van het slagwoord van dien tijd: éclairer, m.i. met duidelijken „Anklang" aan het Duitsche aufklären.[1])

Er is inderdaad geen plaats voor twijfel. In de oogen van alle Duitschers, die weten, wat „Aufklärung" is, en die weten of gehoord hebben, dat „Aufklärung" en nationaal-socialistische levenshouding elkaar uitsluiten, is daarmee aan het crediet van het O.L.B. een zware slag toegebracht.

Toch blijft hier een opmerkelijke tegenspraak bestaan, zooals we boven opmerkten.

Het is immers maar al te duidelijk gebleken, dat de godsdienst, de wetten en de zedeleer en in 't bijzonder de vrijheidsbegrippen van het O.L.B., volstrekt geen afschrikwekkenden indruk op de minder wetenschappelijk onderlegde nationaal-socialistische volksmassa gemaakt hebben.

De oorzaak van dit opmerkelijke verschijnsel ligt ongetwijfeld hierin, dat de tegenstelling tusschen de nationaal-socialistische levensleer en de „Aufklärung" in de tegenwoordige crisis van den geest veel scherper

---

[1]) Het Nederlandsche woord verlichten is er geheel buiten gelaten. Het woord verlichting, eens zoo algemeen en geliefd bij de Patriotten en de Liberalen, is als wetenschappelijke aanduiding van de geestesrichting der revolutie bij ons zelf sterk in onbruik geraakt; men gebruikt bij voorkeur den Duitschen term: Aufklärung.

gesteld wordt dan door het verschillend wezen der beide cultuurstroomingen vereischt wordt.

Maar al te veel wordt uit het oog verloren, dat het in vele gevallen gaat om verschillende benamingen voor verwante begrippen, om verschil van tijd en omstandigheden en, niet te vergeten, om verschil van nationaliteit. Want de „Aufklärung" is nu eenmaal importproduct, wordt tenminste als zoodanig behandeld.

Ook moet men onderscheid maken tusschen het consequent doorgedachte rationalisme en de volksleuzen van den revolutietijd, evengoed als tusschen de filosofie van het nationaal-socialisme en zijn dagelijksche practijk.

Hübner ging met zooveel andere geleerden de leer of soms ook maar de formuleering van de „Aufklärung" te lijf, zag uit den aard der zaak geen spoortje van liberalistisch rationalisme door de vingers. De niet-geleerde wereld moet het bewijs van onechtheid, zij het onbegrepen, aanvaarden, maar dat de „heilsleer" van het O.L.B. zoo zeer in strijd zou zijn met het nationaal-socialisme, dat zal men zijn vereerders waarschijnlijk niet geheel duidelijk kunnen maken.

Heft het nationaal-socialisme niet, evenals de volksmannen in den tijd der Fransche revolutie, den kreet om „Freiheit, Arbeit, Brot" aan, is fraternité niet hetzelfde als Kameradschaft, verstaat het den strijd tegen priesterdwingelandij niet meer?

Het is duidelijk, dat er bij alle wezensverschil, bij alle verschil van leer en formule, bij alle verschil van tijd en omstandigheden, genoeg wezensovereenkomst of gelijkgerichtheid van primaire gevoelens overblijft om het door ons waargenomen verschijnsel te verklaren.

Wanneer wij dit verschijnsel der tweeërlei reactie op de levensbeschouwing van het O.L.B. zoo doorzien hebben, dan wordt het ons vanzelf duidelijk, waarom die dubbele reactie in het Friesland van 1870 uitbleef. Men leefde toen in den bloeitijd van liberalisme en materialisme. In toonaangevende kringen en onder de gezeten burgerij werd het rationalisme in meerdere of mindere mate en min of meer bewust beleden. Zoo kon het vrijheidsideaal van de „Aufklärung" als het ware samenvallen met het oude en juist toen herleefde Friesche vrijheidsideaal.

Men ontleedde het begrip vrijheid niet en zag dus in de levensbeschouwing van het O.L.B. niets vreemds; men zag zich zelf in den spiegel. Groot was de aantrekkingskracht van het beeld van het Friesche verleden, dat zoozeer beantwoordde aan levende vrijheidsidealen en het moet een meesterhand geweest zijn, die dat beeld schiep, het werk van een zeldzaam scherp waarnemer en psycholoog.

Men mag wel zeggen, dat deze levensbeschouwing, zich uitende in godsdienst, moraal, zeden en wetten, de grootste en algemeenste van alle anachronismen van het O. L. B. is, doch als zoodanig geheel op één lijn te stellen is met alle andere daarin voorkomende anachronismen.

Dit doet Hübner feitelijk niet, ofschoon hij zeer terecht en zeer teekenend het O.L.B. één groot anachronisme noemt.

Hij kan er niet toe komen de levensbeschouwing van het O.L.B. te zien in het licht van de tallooze anachronistische malligheden, waarvan hij het niet-ernstige karakter eigenlijk wel aanvoelt.

Het is waar: zijn doel was, mèt het rationalisme, Wirth dood te slaan. Daarvoor kan geen pseudo-rationalisme dienen. Hij houdt het er

dan ook voor, dat het O.L.B. „lebt aus dem Geist eines ausgesprochenen liberalen holländischen Bürgertums"; dat het is: „demokratisch, führerfeindlich, pazifistisch in ihrer Grundeinstellung.... manchmal auch sentimental bis zum Weinerlichen". [1])

„Jeder Kundige hört sofort", zegt hij elders, „dasz das die süszlich empfindsame Tonart ist, wie sie in der Publikumsliteratur zuhause ist", etwa Marke Marlitt. [2]) (d.i. van het soort van de romanschrijfster Marlitt).

Hübner meent dus te doen te hebben met een sentimenteel rationalist, die in diepen ernst zijn gevoelens en gedachtenwereld neerlegt in zijn schildering van zijn voorhistorisch Utopia. Want het O.L.B. behoort volgens hem tot de categorie der politieke of sociale utopieën. Zoo ongeveer heeft ook Jan Holland het willen zien. Evenals Jan Holland voelde Hübner ook wel, dat die tallooze anachronismen geen onwillekeurige of door onkunde ingeslopen fouten zijn.

Beiden voelen met een auteur te doen te hebben, die boven zijn werk staat. Terwijl echter Jan Holland goedkeurend knikte bij de humanistische lessen van het nieuwe Utopia en glimlachte om den humor der anachronismen, stuift Hübner op bij de verkondiging van het zoetelijke rationalisme en weet met de andere anachronismen niet recht weg. Twijfel spreekt uit zijn woorden, als hij ergens zegt: „Wenn das nicht Demokratie ist, dann könnte es höchstens eine Ironisierung der Demokratie sein" [3]) of als hij, over de taal van het O.L.B. sprekende, zegt: „Und wenn eine Frage offen bleibt, ist es höchstens die, ob die Komik, die an mancher Stelle dieses Sprachgemengels durchschlägt, eine unfreiwillige oder beabsichtige Komik ist". [4]) Het laatste kan men echter van een „weinerlichen Geist" niet verwachten!

Het is eveneens vreemd, dat opgemelde „klarsjandhed" Hübner's „bryn" niet „upklarja" kon. Want iemand als de schrijver van het O.L.B., die de „Aufklärung" als cultuurstrooming objectiveerde en niet kon nalaten er herhaaldelijk op te zinspelen, laadt de verdenking op zich, niet zelf het willoos product en evenmin een evangelist van de „Aufklärung" te wezen. Hoogstens kan hij een rationalistisch scepticus zijn.

Er blijft maar één mogelijkheid over: al die anachronismen, van de eerste tot de laatste, die der Aufklärungs-levensleer inbegrepen, zijn opzettelijk aangebracht.

De „Komik" en de „Ironisierung", die Hübner „ahnte", zijn ook overal aanwezig, evenals de anachronismen, van de eerste tot de laatste bladzijde, sterker: die anachronismen zijn zelf stuk voor stuk „Ironisierung" en „Komik". Het is dan ook geen wonder, dat Hübner van mijn stelling toch erkennen moet: „Wer ihr liebevoll nachgeht, der kann sich an dieser oder jener Stelle schon für sie erwärmen." [5])

Wat Hübner in laatste instantie in den weg stond om tot een bevredigend antwoord te komen op de vraag, waarvoor die anachronismen dan eigenlijk dienden, was zijn Utopia-opvatting. Er zit geen sikkepit Utopisme in het O.L.B. Men zou eerder van scepticisme en pessi-

---

1) Zie Hübner, bl. 34 en 35.
2) Hübner, bl. 16.
3) Hübner, bl. 24.
4) Hübner, bl. 7. Ruime druk overal van mij, De J.
5) Hübner, bl. 33.

mismе kunnen spreken, dat zich uit in een spotlach over het gebrek aan „klarsjandhed" bij de Leeuwarder historici. Die anachronismen waren de toetssteen voor hun historisch begrip, een mystificatie slechts voor de bijzienden.

Nog één opmerking over de anachronismen:

Hübners opvatting, dat ze talrijk en algemeen zijn en niet uit onkunde voortspruiten — hij spreekt van „die mancherlei recht entlegenen Kentnisse, die in der U.L.C. durchschimmern" [1]) — is niet overeen te brengen met de ook door Hübner aan Over de Linden toegeschreven bedoeling, een aloude basis voor zijn geslachtsadel en voor de cultuur van het Friesche volk te scheppen. Tusschen anachronisme en historie is geen vergelijk mogelijk. Het is onbegrijpelijk, dat Hübner dat niet ingezien heeft.

Want ten slotte legt hij zich — laten we zeggen gemakshalve — toch neer bij het verhaaltje, dat eens door Beckering Vinckers opgedischt werd, terwijl ernstig streven naar historische aanknoopingspunten in het heele O.L.B. nergens te ontdekken is. De taal van het O.L.B. getuigt daarvan zelfs van het eerste tot het laatste woord.

B. Hübner: Historisch taalbegrip.

Nog in een ander geval heeft Hübner de consequenties van een op zich zelf juiste waarneming niet getrokken.

Hij wijst op het blijkbaar als jonger bedoelde Oudfriesch van de onderteekening der Voorrede van 1256, vergeleken bij dat van de onderteekening van 803 [2]). Hij had er de spelling der plaatsnamen bij mogen noemen.

In 803 heet het: Skreven to Liud-werd...., Liko ovira Linda. In 1256: Skrevven to Liuwert......, Hidde oera Linda. [3]) Men vergelijke: Liudwerd wordt tot Liuwert (de althans vroeger veelvuldig voorkomende benaming van Leeuwarden); Liko nog met o gespeld, in Hidde al tot e versleten, evenals Okke in den aanhef; ovira versleten tot oera.

Hübner zegt: „Hier läszt sich der Fälscher erwischen". Och, dat kun je bij elken regel doen. Er valt echter wat anders uit „so feine Unterschiede" af te leiden: dit namelijk: dat we hier met iemand te doen hebben, die het begrip taalontwikkeling kent, een begrip, dat zich onder den invloed van Grimm bij ons in de eerste helft der 19de eeuw nog maar heel moeizaam baan brak en in Friesland zelfs afstuitte op principieele onveranderlijkheidstheorieën. [4]) Van wien is een dergelijk lesje te verwachten? Van een Over de Linden soms? Als dat niet te dol is, is niets te dol. Hier is een grammaticus aan het werk, en wel een, die op de hoogte is van historische grammatica, een volgeling van Grimm.

Wat natuurlijk niet zeggen wil, dat we dit lesje voor goede munt moeten aannemen. De schrijver is heelemaal niet bang, met zich zelf of met de historie in tegenspraak te komen: dat oer vinden we in dezelfde Voorrede ook als wr geschreven en ovir en wr komen het heele boek door voor; en wat die afslijting van o tot e betreft: in den tijd, dat deze volgens het O.L.B. reeds tot stand gekomen zou zijn (1256 n. C.),

---

[1]) Hübner, bl. 32.
[2]) Hübner, bl. 7.
[3]) In Ottema's uitgave staat Hiddo, niet in overeenstemming met het handschrift dat Hidde heeft. Zie het fotografisch fascimile in Geheim O.L.B., bij bl. 94.
[4]) Zie Geheim O.L.B., bl. 38, vv., en hierachter bl. 41.

leefde de o nog in volle glorie: Emo en Menco (Wittewierum), Kempo en Asego van Blitha (Mariëngaard) en nog lang daarna.

We hebben dus te doen met een grappenmakenden grammaticus [1]), die in het scheppen van anachronismen, ook op dit gebied, plezier heeft. Ze zijn van denzelfden aard als de spellinggrappen met de z.g. runen voor th en voor ng, die ook alleen van een taalhistoricus afkomstig kunnen zijn. [2])

C. Andere Duitsche bronnen?

Als mogelijke bron voor het O.L.B. is in de Duitsche besprekingen naar voren gekomen en ook door Köhler genoemd:

Johann Jacob Bachofen, Das Mutterrecht, 1861. [3]) In 1927 is een bloemlezing uit dit werk uitgegeven door Rudolf Marx onder den titel Urreligion und Mutterrecht, zoodat de aandacht van de geleerde wereld opnieuw op het oorspronkelijke werk gevestigd was, vóór Wirth in Duitschland het O.L.B. lanceerde. Ongetwijfeld was de titel in verband met den tijd van verschijning wel geschikt om verdenking te wekken, nadat men uit mijn boek gezien had in welke richting men de bronnen van het O.L.B. moest zoeken. [4]) Men verloor daarbij Over de Linden en zijn bibliotheek wel een beetje uit het oog, maar och, wat niet was, kon men „hinzudenken".

Hübner noemt Bachofen wel, maar spreekt zich niet in den een of anderen zin uit, houdt zich aan de door mij gegeven aanknoopingspunten. Köhler wil Bachofen blijkbaar niet loslaten, maar blijft in gebreke de betrekking tusschen diens werk en het O.L.B. in het licht te stellen.

Den gegeven wenk volgende, heb ik de mogelijkheid ervan onderzocht.

Het komt mij voor, dat in deze zeer geleerde theorie van de ontwikkeling der geslachtsverhoudingen van de hetairische over de demetrische gynaikratie naar de patristische heerschappij, gegrond op een uitgebreid onderzoek van antieke bronnen (geschiedenis, overlevering, mythe) [5]), ook bezwaarlijk een aanknoopingspunt te vinden zal zijn. Wel is er in de inleiding sprake van den meer zedelijken aanleg der Westersche tegenover de Dyonisische levenshouding der Oostersche volken en van de overwinning der gynaikratie door de staatsinstellingen van het Romeinsche imperium, maar het schijnt mij te ver gezocht, hierin eenig positief verband, ook niet in parodistischen zin met de moeder- (beter maagden-) regeering van het O.L.B. te willen zien, ook niet met het amazonendom, dat, volgens Bachofen, in reactie tegen het hetairisme opkwam. De Germanen komen in dit werk zelfs niet aan de orde. Het is ook nog zeer twijfelachtig, of Verwijs (om van Over de Linden maar te zwijgen) dit werk in 1863 of '64 gekend heeft.

De eerste uitgave is thans wel in eenige bibliotheken in ons land te vinden (Kon. Bibl., Univ. Bibl. te Amsterdam) en ook te Leiden, maar

---

[1]) Zulke waren er! Men denke aan Van Lennep's Vermakelijke Spraakkunst.
[2]) Geheim O.L.B. bl. 200.
[3]) Een tweede uitgave verscheen in 1897.
[4]) Over de Moederkwestie, zie Geheim O.L.B. bl. 177, 180 en 223.
[5]) Het boek telt tegen de 1000 over twee kolommen gedrukte, zeer groote bladzijden, volgepropt met aanhalingen uit Grieksche en Latijnsche schrijvers.

niet in de boekerij van Verwijs en ook niet in de Prov. Bibl. van Friesland. [1])

Wel is het mogelijk, dat Verwijs in een wetenschappelijk tijdschrift in de jaren 1862 of '63 een bespreking van dit opzienbarende werk gelezen heeft. Deze kan hem, evengoed als de zeer uitvoerige inleiding op het werk — feitelijk een uiteenzetting van de theorie — een impuls gegeven hebben om de elementen van vrouwengezag en vrouwenvereering, die hij in zijn Germaansche studiën was tegengekomen, uit te werken tot een volledige organisatie, een moederregeering, die echter geheel buiten de ontwikkeling van de verhouding der geslachten gehouden werd; immers de vrouwenregeering werd in het O.L.B. door maagden (ook de z.g. volksmoeders waren maagden) uitgeoefend, doch bijzonderheden, die deze onderstelling zouden kunnen steunen, ontbreken.

Even weinig zin heeft het, verband te zoeken met verschillende Duitsche werken uit de eerste helft der 19de eeuw, die eenigszins aan het O.L.B. verwante begrippen schijnen te vertoonen. Zoo zijn door Krogmann genoemd:

Wilhelm Lindenschmitt, Rätsel der Vorwelt oder sind die Deutschen eingewandert? waarmee Köhler instemming betuigt.

J. G. Radlof, Neue Untersuchungen des Kelthentumes zur Urgeschichte der Deutschen,

Heinrich Schulz, Zur Urgeschichte des deutschen Volksstammes,

terwijl Hermann Harder nog, onder Köhlers instemming [2]), een bron meent gevonden te hebben in:

Friedrich, Baron de la Motte Fouqué, Der Zauberring, Nürnberg, 1812, een fantastisch verhaal uit den tijd der romantiek.

De heeren zullen echter wel moeten toestemmen, dat het eerst noodige voor zulk een gebruik is de aanwezigheid dezer werken in Nederland, en wel binnen het bereik van den vermoedelijken auteur. Lindenschmitt is in geen enkele der groote wetenschappelijke bibliotheken aanwezig, Radlof te Amsterdam, te Leiden en in de Kon. Bibl. te 's-Gravenhage, Schulz te Leiden en te Amsterdam.

Maar de Prov. Bibl. van Friesland, die met het oog op Verwijs de meeste aandacht verdient, bezit noch Bachofen, noch De la Motte Fouqué, noch Radlof, noch Schulz. Alleen Lindenschmitt is aanwezig.

Ten slotte komt in Verwijs' eigen boekerij geen enkel van deze werken voor.

Of baas Over de Linden ze bezat of gebruikte, moeten de heeren zelf maar eens nagaan.

De zaak is, dat zij met hun bronnenzoekerij in een geheel verkeerden gedachtengang leven. Zij denken aan ernstige ontleening, terwijl de schrijver slechts ontleende om te verdraaien, te misvormen, te parodieeren. Men moet de „bronnen" dan ook zoeken in die werken, welke in Nederland, in het bijzonder in Friesland, bekend of geliefd waren.

Daartoe behooren zeer zeker de werken, die wij nu nog aan de orde willen stellen.

---

[1]) De 2de uitgave (1897) komt hier niet in aanmerking.
[2]) Köhler, bl. 29.

VI.

De werken van Knut Jongbohn Clement.[1])

In de stad Kiel, waar Köhler studeerde, was de klank van Clement's naam nog wel niet geheel uitgestorven. In een der roerigste tijden van de geschiedenis der hertogdommen Sleeswijk en Holstein was hij privaat-docent aan de universiteit van Kiel geweest en hij had zich in die beroeringen niet onbetuigd gelaten.

Geboren en getogen op het (Deensche) Noordfriesche eiland Amr'am (Amrum), voorvechter van de aloude Friesche vrijheid onder de ook door hem aangeheven Noordfriesche leuze: Lewer duad üs Slaw[2]) bleef hij geen werkeloos toeschouwer in den strijd om de hertogdommen, waarvan de smalle kuststrook langs de Noordzee met de daarvoor gelegen eilanden — zijn kleine vaderland — deel uitmaakte. De inlijving van Sleeswijk-Holstein bij Denemarken, waarmee het tot dusverre slechts door een personeele unie verbonden was, kort na de troonsbestijging van Frederik VII, keurde hij sterk af, maar hij zag zeer goed in, dat de steun, door de Pruisen aan de nationalistische partijen verleend, niet door belangeloosheid ingegeven werd. Hij was dus naar twee kanten de verdediger van de zelfstandigheid der hertogdommen geweest en kwam zoo bij de botsing tusschen Denemarken en Pruisen tusschen twee vuren te staan. Toen de uitbarsting kwam en de Pruisen aanrukten, nam het heele personeel van de Kielsche hoogeschool de wijk naar Kopenhagen; alleen Clement weigerde dien weg te gaan en vestigde zich in de vrije stad Hamburg. Daar leefde hij vaak in zeer kommervolle omstandigheden, het offer van den Frieschen nationalist aan zijn zaak.[3])

Het was in dezen tijd, dat de Westerlauwersche Friesche nationalisten Tiede Dijkstra en Harmen Sytstra, die in 1844 den stoot gegeven hadden tot de oprichting van het Selscip for Fryske Tael-en Skriftenkennisse contact met hem zochten.

Clement is het levend bewijs van mijn boven ontwikkelde stelling, dat het Friesche (Germaansche) vrijheidsideaal zeer wel een verbinding kon aangaan met de vrijheidsprincipes van een republikeinsch liberalisme.[4]) Zijn gezindheid past dus wonderwel bij die van den Leeuwarder cultuurkring.

Dijkstra en Sytstra maakten hem tot lid van het Selscip onder vrijstelling van geldelijke verplichtingen, hielden hem getrouwelijk op de hoogte van den stand der nationale beweging, in briefwisseling en door toezending van de uitgaven van het Selscip, o.a. van het tijdschrift Iduna en kregen omgekeerd van Clement exemplaren van zijn wetenschappelijke werken en strijdschriften.

Het zijn deze betrekkingen (die Köhler niet kende), welke onze volle belangstelling verdienen. In mijn werk Het Geheim van het Oera-Linda-Boek heb ik de inderdaad tragische historische vergissing van de Iduna-mannen in het licht gesteld en de wreede wijze, waarop zij daarvoor in het O.L.B. zijn afgestraft. Zij hebben het weliswaar

---

[1]) Aldus gespeld op het titelblad van Die Nordgermanische Welt. Men leest meestal Jungbohn.

[2]) Op het titelblad van Die Lebens- und Leidensgeshichte der Frisen.

[3]) Over Dr. K. J. Clement zie verder Dr. G. A. Wumkes, Bodders yn de Fryske Striid, bl. 521, vv.

[4]) Zie hierna, bl. 57.

niet beleefd. In 1862 zijn zij, Sytstra en Dijkstra, kort na elkaar gestorven, in de kracht van hun leven. Eelco Verwijs is Dijkstra's opvolger geworden als archivaris-bibliothecaris van Friesland. Had Dijkstra niet met het leven van zijn ambt moeten scheiden, het Oera-Linda-Boek zou nooit geschreven geweest zijn; het ware bij een praedispositie bij Verwijs gebleven; de omstandigheden zijn hier beslissend geweest.

Als ik nu de toespraak van Tiede Dijkstra tot de leden van de krite Ljouwert van het Selscip in een vergadering van 1852 [1]) met zijn archaistische spelling en zelfs archaïseerende taal herlees, dan is het (en met huivering kwam mij de gedachte), of Adela's toespraak tot de Mene Acht met haar klachten over de verbastering der Friezen niets anders geweest is dan een persiflage van Dijkstra's eerlijke, hartstochtelijke boetpredikatie.

Clement, wetenschappelijk beter onderlegd, veelbereisd, van ruimer blik dan zijn Westerlauwersche vrienden, was niettemin eenes geestes kind. Zeer waarschijnlijk stond hij zeer sympathiek tegenover hun pogingen tot het scheppen of herscheppen van een aloude en oorspronkelijke Friesche spelling en taal (het onderscheid tusschen beide was hun allesbehalve duidelijk).

Een statische taalopvatting spreekt tenminste uit deze woorden van Clement:

„Was die Sprache angeht, so ist diese von der Urzeit an bis auf diesen Tag im wesentlichen die selbe geblieben; und würden wir Jahrtausende über Christi Geburt hinaus zurückgehen können, so würden wir ihren Charakter unverändert finden." [2])

Hieruit laat zich reeds opmaken, dat ook in zijn historisch denken dezelfde tendenzen vallen waar te nemen. Inderdaad is zijn geschiedbeschouwing in wezen verwant met de opvattingen van een De Haan Hettema.

Dat ook bij hem het nationalisme niet alleen stimuleerend, maar ook verengend op het wetenschappelijk inzicht gewerkt heeft, is zeker.

Toch voelt hij zich modern genoeg, een baanbreker zelfs, en hij is ook in zeker opzicht modern, zoo modern zelfs, dat hij op dit oogenblik een goede kans zou hebben tot den grondlegger van de rassenleer en de leer van de superioriteit van het Noordras te worden verklaard, als hij niet zoo Frisocentrisch gedacht en de Duitschers, althans de Noord-Duitschers, van rassenstandpunt uit, zoo'n slechte beurt had laten maken en daarentegen den lof zingt van het onvolprezen Engeland.

We zullen dit aanstonds nader in het licht stellen.

Kende Eelco Verwijs Clement's werken?

Ongetwijfeld! Hij was lid van het Selscip en als zoodanig op de hoogte van de vroeger aangeknoopte en nog steeds onderhouden betrekkingen met de Noord-Friezen. Clement's werken behoorden tot de Selscipsschatten en waren dus onder zijn bereik. Verwijs, hij mocht dan zelf niet voor martelaar in de wieg gelegd zijn, heeft ongetwijfeld den strijdensmoed van den vrijen Frieschen republikein weten te waardeeren, indien al niet bewonderen. Daarvoor haatte hij zelf te veel vorsten- en priesterdwingelandij. Maar hij zag ook met zijn scherpen blik voor het overdrevene, zijn zin voor het belachelijke, het zwakke punt in Clement's historisch-ethnologisch systeem: diens Frisocentrische concentratie.

---

[1]) Wumkes, Bodders yn de Fryske Striid, bl. 539.
[2]) Die Nordgermanische Welt, bl. 3.

Ik geloof, dat Köhler ons met het aantoonen van een zekere verwantschap tusschen Clement's werken en het Oera-Linda-Boek op den goeden weg gebracht heeft, al is het dan ook duidelijk, dat hij de beteekenis van die overeenstemming niet doorzien heeft. Hij heeft niet naar een verklaring van dat verschijnsel gezocht; hij is bij een fragmentarische vergelijking en een naieve opvatting dier overeenstemming blijven staan, en heeft zich zonder gewetensbezwaren neergelegd bij het „resultaat" van Beckering Vinckers' onderzoek naar het auteurschap en dus aangenomen, dat Over de Linden de werken van Clement bezeten, gekend en gebruikt heeft! Of zou hij met Mr. Boeles zeggen: Credo quia absurdum?

We zullen nu overgaan tot een nadere beschouwing van de denkbeelden van Clement op historisch-ethnologisch gebied, zooals die tot uiting komen in de volgende werken:

1. Die Nordgermanische Welt, Kopenhagen, 1840.
2. Ueber den Ursprung der Theudisken, Altona, 1836.
3. Die Lebens- und Leidensgeschichte der Frisen, Kiel, 1845.
4. Eine Reise durch Frisland, Holland und Deutschland, Kiel, 1847.

Het eerstgenoemde werk is niet alleen chronologisch het eerste, het is ook het meest wetenschappelijke; tevens de volledige ontvouwing van zijn systeem. Om het goed te begrijpen, dient men te weten, dat Clement aan het begin van zijn loopbaan sterk „Noordsch", in 't bijzonder Deensch georiënteerd was. [1]) Niet alleen had hij te Kopenhagen gestudeerd (ook te Kiel en te Heidelberg), maar een stipendium van Kroonprins Christiaan (naderhand Christiaan VIII), ontvangen voor een wetenschappelijke reis door West- en Midden-Europa, die 3 jaar duurde (1836—39), en waarvoor dat werk (1840) een dankoffer was ter gelegenheid van het zilveren huwelijksfeest van zijn inmiddels tot den troon geroepen beschermer (opdracht aan koning Christiaan en koningin Amalia).

Die Nordgermanische Welt is in de eerste plaats een reactie tegen de klassicistische geschiedbeschouwing, die de Noordelijke volken (Germanen, Hyperboreeërs) voor halve of heele barbaren hield.

Met de oude neiging, de oogen blind te staren op de hieroglyphen van Persepolis of zijn leven te verkwisten met Romeinsche geschiedenis, zal het wel gauw gedaan zijn, zegt hij in de Voorrede en hij laat er stambewust op volgen: Nu zijn wij aan de beurt.

Orbis terrarum was voor de Romeinen het land om de Middellandsche Zee. Wat zij van het donkere Noorden hoorden, was gering en uiterst gebrekkig. Doch wat kon men van een volk verwachten, dat zeeschip noch zeevaart kende?

„Erst mit dem Anfang des 9ten Jahrhunderts geht das Licht des Nordens für das südliche Europa auf durch die Helden der nordgermanischen Ebene, die Eroberer Westeuropas und die Schöpfer der Seefahrt auf dem Weltmeer und des Handels an allen Küsten der Erde. [2])

Men moet zich eenigszins in des schrijvers gedachtengang ingewerkt hebben, vóór het duidelijk wordt, wat hij met de Noordgermaansche vlakte en de Noord-Germanen bedoelt; zijn

[1]) Aan genoemde werken ging nog vooraf Erklärende Einleitung zur Geschichte Dänemarks.

[2]) Nordg. Welt, bl. 3.

begripsomschrijving is niet altijd scherp en zuiver. Zijn Noordgermaansche vlakte is geen geografisch begrip; het is eenvoudig de vlakte, die in zeker tijdsbestek, d.w.z. vóór de Groote Volksverhuizing, door de volken bewoond werd, die hij Noord-Germanen noemt.

Wie nu die Noord-Germanen zijn, is ook niet aanstonds duidelijk. Het zijn niet de bewoners van Skandinavië en Denemarken en die alleen. Bewoners van het bergland van Skandinavië behooren er niet bij; alleen die van de Zuidelijke kustvlakten van Noorwegen en Zweden worden meegeteld; daarentegen rekent Clement wel tot de Noord-Germanen de bewoners van de vastelandskustgebieden der Noordzee. De Deensche eilanden vormen het midden, tegelijk het zwaartepunt van de Noordgermaansche wereld, zooals die was vóór de Groote Volksverhuizing.

Wat dan de tegenstelling vormt tot de Noord-Germanen, blijkt ook niet duidelijk. Zuid-Germanen in evenwaardigen zin zijn er niet, evenmin als Oost- of West-Germanen. Clement gebruikt die namen dan ook niet. Wat voor Zuid-Germanen in aanmerking zou kunnen komen, zijn Caesar's Belgen omstreeks het begin onzer jaartelling en de bewoners van het tegenwoordige Noord-Duitschland; het waren echter volgens Clement mengvolken, aan welker vorming wel in voorhistorische tijden uit het Noorden gekomen Noord-Germanen deel genomen hadden, maar die op den naam Germanen geen aanspraak meer konden maken.
Kromme sprongen maakt hij ook verder met den volksnaam Germanen. Wij zullen hem daarin niet volgen.

De zaak, waar het voor ons op aan komt, is deze: dat er, volgens Clement, in de eerste eeuw van onze jaartelling en in den voorhistorischen tijd alleen onvermengde Germanen woonden in het boven omschreven gebied. Hij had ze van zijn standpunt dus beter kortweg Germanen kunnen noemen en allen anderen volken den naam ontzeggen. Van alle stammen der Noordduitsche en Benedenrijnsche laagvlakten behooren dus alleen de Friezen in hun oude woonplaatsen tot de Noord-Germanen, en de Noordgermaansche vlakte is eenvoudig het gebied, dat door deze volken bewoond werd; dat zijn dus: de Deensche eilanden, de vlakten van Zuid-Zweden en aan de golf van Christiania, verder Jutland, Sleeswijk-Holstein, Oost-Friesland, Nederland en het vlakke deel van België. Ziedaar de orbis terrarum der Noord-Germanen.

De Noord-Germanen vormden een zuiver homogeen ras, „in ihrem reinen und unvermischten Zustande von allen Völkern der Erde verschieden". [1]) Of zij van elders kwamen, is onbekend; er is geen enkele aanwijzing voor. Vast staat, dat zij niet uit Azië binnengekomen zijn; taal en geestesgesteldheid wijzen daarop, evenals kleur en lichaamsbouw. Er zijn in Azië geen volken, die in deze opzichten met hun verwant zijn. „Die Natur ist treu und irrt sich nicht. Von schwarzhaarigen Eltern werden nun und nimmer hellhaarige Kinder erzeugt, wenn nicht die Groszeltern und Urgroszeltern der Kinder hellhaarig gewesen sind. Nur auf der Nordgermanischen Urebene war das ganze Volk ein helles; alle andern Völker auf dem ganzen Erdboden sind dunkel; von diesen dunkeln, häszlichen Völkern allerwärts kann am allerwenigsten ein ganzes Volk von schöner Form und heller Farbe, wie das nordgermanische war, hervorgegangen sein." [2])

---

[1]) Nordg. Welt, bl. 3.
[2]) Nordg. Welt, bl. 4.

We zien hier het Noordras in optima forma, ja in zijn superioriteit boven alle andere rassen door Clement geconstitueerd.

Het is een eenvoudige rassenleer, berustend op eenvoudige, maar niet alleen uiterlijke kenteekenen, zooals Köhler meent; geen universeele rassenleer, maar geheel ingesteld op de onderscheiding van den Noordgermaanschen mensch. Geschiedenis en waarneming (Erfahrung) zijn de bronnen, waaruit Clement put. Op zijn reizen geeft hij nauwkeurig acht op voorkomen en taal van de bevolking der landstreken, die hij doortrekt en toetst zijn waarnemingen aan bronnen als Taciti Germania en het Leven van Agricola. In de blonde bewoners van de Schotsche laagvlakte meent hij Noordgermaansche Picten te herkennen, in onbekenden voortijd over zee uit de orbis terrarum der Noord-Germanen vertrokken. Daarbij herinnert hij aan een plaats bij Agricola: „Das brandgelbe Haar und die groszen Gliedmaszen des Volks von Caledonia bezeugen die germanische Abkunft".

Dat is zijn zeker vrij oppervlakkige methode met haar deugden en gebreken.

„Es ist der Segen des Himmels, der über diesem Volk gewesen ist, dasz es zahllos ward, wie die Sterne am Himmel und ganz Europa mit seiner Art erfüllt, ja sich verbreitet hat bis zu allen Enden der Erde. Wir haben's hier indesz zunächst mit dem Volk der nordgermanischen Ebene zu thun, woher alle bekannten germanischen Wandervölker gekommen sind." [1])

Daarmede wordt de Noordgermaansche vlakte de moederschoot van alle Germaansche leven op aarde, van Europa tot Amerika en Australië.

Reeds in voorhistorischen tijd begon deze uitzwerming ter zee en te land, naar Schotland (de Picten), Ierland, de Noordduitsche laagvlakte en.... misschien reeds over den Oceaan.

„Wenn es wirklich gegründet ist, dasz die Kaziken Mexicos und die alten Beherrscher Perus ein ursprünglich weiszhäutiges, blauäügiges und blondhariges Geschlecht waren, so ist vielleicht der Ursprung einer so auffallenden Erscheinung viel weiter zurück zu suchen als zu den Zeiten, in welchen Norweger nach Winland kamen und in Grönland sich niederlieszen." [2])

Met de Groote Volksverhuizing begon pas goed de hoorn des overvloeds zijn inhoud over Europa uit te storten: Franken en Bourgondiërs, Saksen vanuit het Jutsche schiereiland over Midden-Europa; de Gothen, reeds in voorhistorischen tijd uit Zweden overgestoken, van de kusten der Oostzee naar de Zwarte Zee en Zuid-Europa, enz. enz., maar om niet te vergeten: de Angelen en Friezen van de Noordzeekusten benoorden de Elbe naar Brittannië.

Dan volgt eenige eeuwen later de Deensche heldentijd; de ontwikkeling der zee- en oceaanvaart, die de vikingen naar alle kusten van West- en Zuid-Europa bracht, naar IJsland en Amerika, en die leidde tot de stichting van Noormannen-heerschappijen in Frankrijk en Engeland.

Wat wij de rooftochten en de invallen der Noormannen noemen, die uit de „grime herne" kwamen, ontlokten Clement dichterlijk aangedane ontboezemingen over de wel vreeselijke en schrikaanjagende, maar cultuurbrengende tochten der vikingen.

---

[1]) Nordg. Welt, bl. 8.
[2]) Nordg. Welt, bl. 31. Ruime druk van mij, De J.

„Alle Keltenlande Europas wurden durch und durch erschüttert, alle ihre Völker zitterten, denn die Dänen landeten allerwärts, die Schreckensperiode war ungewöhnlich und ungewöhnlich lang.... und diese Dänen waren fürchterlicher als jedes andere Volk.... Aber wo sie hinkamen, da lieszen sie die Spuren ihrer groszen Kunst nach und wo sie sich niederlieszen, blieb diese Kunst der Meister dauernd: die Seefahrt auf dem Seeschiff.... und diese Kunst war es, wodurch die Helden der Nordsee die Urheber der Weltkunde, des Welthandels, der Universalgeschichte wurden, welche ohne Seeschiff nimmer möglich war." [1])

Het is Engeland, dat in zijn roemrijke wereldzending het Noord-Germaansche ras zegevierend naar alle uiteinden der aarde voert.

Dit behoort echter tot den nieuweren tijd. Ook de consolidatie der Germaansche en half-Germaansche staten in de latere Middeleeuwen valt reeds buiten het bestek van den schrijver. Zijn taak eindigt met den Deenschen heldentijd (800—1000), de laatste uitstooting van volkeren-massa's uit den Noordgermaanschen moederschoot.

Danocentrisch is deze beschouwingswijze. Zij stamt uit Clement's Deenschen tijd.

Bij een rassenleer behoort noodzakelijk het begrip raszuiverheid. „Die Urbewohner der nordgermanischen Seelande, die sich im Aeuszern durch ihren hohen und stattlichen Wuchs, ihre schöngeformte Gesichtsbildung, ihr hellblondes und brandgelbes Haar, ihre helle, frische, reine und kräftige Hautfarbe, ihre blauen Augen und ihre starken Muskeln auszeichneten, müszen vor den groszen Völkerwanderungen zu See und Land und auch lange nach diesen Zeiten sehr rein und unvermischt mit fremden Stoffen gewesen sein, und ihre Stämme die Merkmale gegenseitiger Verwandtschaft in einem weit gröszerem Masze an sich getragen als dies im Allgemeinen jetzt der Fall noch ist." [2])

De uitzwermende volken waren natuurlijk het meest aan vermenging blootgesteld, in het Noorden met de zwartharige Finnen en Lappen, met de eersten vooral in het tegenwoordige Finland, met de laatsten op het Skandinavische schiereiland. Clement houdt namelijk de Lappen voor de oorspronkelijke bewoners hiervan. De Noord-Germanen moeten van het Zuiden (de Deensche eilanden) en van zee uit gekomen zijn; zij kwamen met schepen en bezetten allereerst de kustvlakten; zelfs de Noren, en dus ook de IJslanders, zijn dientengevolge niet raszuiver gebleven. [3])

Wat de eigenlijke Denen betreft, die zijn na den heldentijd óók aan invloeden van buiten blootgesteld geweest, juist tengevolge van hun cosmopolitisch verkeer. Deze vermenging moet op Deenschen bodem tot stand gekomen zijn. De talen dragen nog de sporen van die vreemde elementen, zelfs het Oud-IJslandsch.

Het zuiverst zijn de Friezen en Angelen, de naast verwante stammen, die samen Engeland gegrondvest hebben, waar de zuiverheid van het ras ook gehandhaafd bleef; want zij vermengden zich niet met de Britten, maar verdreven of verdelgden ze. „Die frisisch-anglische Schönheit spricht sich im Körperbau und besonders in der Form und Farbe des Angesichtes des englischen Frauenzimmers noch aufs feinste und edelste aus." [4])

---

[1]) Nordg. Welt, bl. 299.
[2]) Nordg. Welt, bl. 13. Ruime druk hier en verder van mij, De J.
[3]) Nordg. Welt, bl. 15.
[4]) Nordg. Welt, bl. 9, noot.

Hij verzet zich tegen de bewering, dat de Noord-Friezen in Christelijken tijd Sleeswijk binnen getrokken zouden zijn. [1]) Neen, zij zitten daar juist op oerouden Frieschen grond (die Westhälfte des groszen Angelnstammes). Juist zij, en niet de Friezen ten Westen van de Elbe, hebben deelgenomen aan het bevolkingsproces van Engeland. Het Noordfriesch is ook de zuiverst bewaarde Germaansche taal, „worin sich besonders das Gefühl auszerordentlich tief ausspricht". [2])

Hier komt een Frisocentrische beschouwingswijze om den hoek kijken, die vooral beteekenis krijgt in het licht van de wereldmissie van het Engelsche volk, waarvoor Clement groote bewondering koestert; maar hij vergeet nooit den Engelschen voor te houden, dat zij van oorsprong toch Noord-Friezen waren en dat het kind de moeder niet vergeten mag.

Zoo ontwikkelt het Friesche volk zich reeds tijdens het Danocentrische tijdperk tot opvolger der Denen als motor der wereldgeschiedenis. Geen wonder, dat hij zich krachtig verzet tegen de meening, dat Saksen de grondleggers van het Engelsche rijk geweest zijn. Saksen, zegt hij, hadden eeuwen vóór de transmigratie de kusten van het Brittenland onveilig gemaakt. Saksen noemden toen de Britten allen, die met vijandige bedoelingen van overzee kwamen.

Een grove historische vergissing!

Die na de Saksen, als ernstige blijvers, kwamen, waren Friezen, zooals een vergelijking van volk en taal en het getuigenis van de Oudengelsche kronieken maar al te duidelijk aantoont!

Met de Saksen staat Clement dan ook voortdurend op gespannen voet. De Saksen zijn weliswaar óók van Noordgermaansch ras, „sind Einer Urherkunft mit den angrenzenden Frisen, des ganzen Germaniens Bollwerk" [3]); evenwel staan zij, wat lichaamsbouw en taal betreft, dichter bij de Denen dan bij de Friezen. [4])

„In dem frisischen Angesichte sind die Züge weit ebenmäsziger und zugleich viel edler als in dem Angesicht der Saxen." [5]) En wat de taal der Saksen betreft, het Platduitsch schijnt meer voor komieke uitingen geschikt, terwijl het Friesch voor alles de taal van den ernst is. „Der Frise am Meer erhielt einen viel ernsteren Charakter als der Sax im Inlande, denn das Meer lächelt nimmer, der Sax ist roher und leichtsinniger als der Frise, und dies zeigt sich selbst in seiner Sprache, der Sax ist nicht so gefühlvoll, wie der Frise, auch dies zeigt sich in seiner Sprache." [6])

Dat Saksentaaltje, het Platduitsch, toont dan ook weinig verwantschap met het Engelsch. De Engelsche taal kan niet anders zijn dan een spruit van het Friesch.

In de 5de eeuw verplaatsten de Saksen zich van de Elbe naar het Z.W., in welke richting de Franken hun al voorgegaan waren. [7])

De Franken zoowel als de Saksen hebben een ongunstigen invloed

---

[1]) Nordg. Welt, bl. 208. Zooals men weet, begint de kolonisatie van dit gebied door de Friezen van het Westen uit pas omstreeks het eind van de 8ste eeuw.
[2]) Nordg. Welt, bl. 12.
[3]) Nordg. Welt, bl. 15.
[4]) Nordg. Welt, bl. 13.
[5]) Nordg. Welt, bl. 15.
[6]) Nordg. Welt, bl. 18.
[7]) Nordg. Welt, bl. 16.

uitgeoefend op de Friezen ten W. van de Elbe; de Saksen zijn in Oost-Friesland overheerschend geworden, maar ook de Hollanders zijn sterk met Saksen vermengd; daarom zijn de Westerlauwersche Friezen en de Noord-Friezen mooier en fijner dan de Hollanders en de Oost-Friezen.[1])

De Nederrijnsche Franken kregen na hun afscheiding van de geromaniseerde Franken (niet eerder dan in de 8ste eeuw) den naam Theodisci, d.i. Duitschers, welke naam niet alleen ten gevolge van de veroveringen van Karel den Grooten op de andere bewoners van het tegenwoordige Duitschland overgegaan is, maar zich ook tot de Hollanders uitgebreid heeft, hetgeen o.a. blijkt uit de benaming Dutch, hun door de Engelschen gegeven.

De Zuidkust der Oostzee is voor Clement de Slavenkust; daar woonden de Wenden; de Noordduitsche laagvlakte is de groote mengketel der volken. Het was Oud-Keltische grond; door uitzwerming van volk uit de Noordgermaansche vlakte was er al een half-Germaansch mengvolk ontstaan. Behalve de Wenden treden er de Sarmaten op, ook al Slaven.

In dit gebied nu dringen de Saksische hertogen, straks keizers, steeds dieper door; hier vermengen de Saksen zich met een reeds zoo heterogene bevolking, in het bijzonder met de Slaven. In een ander werk: Eine Reise durch Frisland, Holland und Deutschland vinden we deze inzichten nader ontwikkeld.

Voor we daar onze aandacht aan wijden, willen wij nu eerst eens nagaan, wat het O.L.B. met Clement's visie op de wereld en de wereldhistorische taak der Noord-Germanen te maken heeft.

De Orbis terrarum van het Oera-Linda-Boek.

Het moet ieder, die het O.L.B. meer dan oppervlakkig kent, getroffen hebben, dat het kerngebied van Frya's kinderen volkomen overeenstemt met Clement's omschrijving van de Noord-Germaansche wereld vóór de Groote Volksverhuizing:

Lindasburg (op Lindesness), Gotisburg, verder Skenland, de Denamarken, Hals (Holstein) de Linda-oorden, Liudwerd, Alkmarum, Lydasburg, Walhallagara,
stippelen duidelijk het hier bedoelde gebied uit. De verder in het O.L.B. genoemde gebieden, zooals het tegenwoordige Engeland, Frankrijk, Duitschland en Zwitserland, worden als buitengewesten beschouwd, met hier en daar een verloren post.

In één opzicht is er belangrijk verschil tusschen het O.L.B. en Clement. Het O.L.B. is namelijk in het geheel niet Danocentrisch, maar reeds voor dezen vroegen, voorhistorischen tijd Frisocentrisch.

Weliswaar zijn alle volksstammen, die Clement Noord-Germanen noemt, in het O.L.B. Fryas, dus Friezen, maar het werkende midden is verplaatst van de Deensche eilanden naar de Noordzeekusten tusschen Eems en Zwin. Niet alleen uit de opeenhooping van burchten in dit gebied, waaronder de hoofdburcht, de Waraburcht op Texel, maar uit het heele tooneel van de handeling blijkt dat; West-Friesland in engeren zin is zelfs middelpunt van de scheepvaart (Wieringen. Forana, Engamuda, het Alderga); Liudwerd (Leeuwarden) een centrum van de hoogste cultuur.[2])

---

[1]) Nordg. Welt, bl. 16.
[2]) Hier komt Tijl, de onverbeterlijke spotvogel, weer om den hoek kijken.

In West-Friesland wonen de witkeningen, een dun sluiertje voor de vikingen, wier domicilie van de Deensche eilanden hierheen verplaatst is. De Deensche en andere Noordsche vikingen worden daardoor de naneven van de Friesche witkeningen en Godfried de Noorman de nazaat van den Westfries Godfreiath thene alda, den hoogbeschaafden uitvinder van het cijferschrift. [1])

Niet de Denen, maar de Friezen zijn hier de groote oceaanvaarders der Oudheid. Van deze landen gingen alle groote expedities ter zee uit, niet alleen naar West- en Zuid-Europa, zooals de Noormannen, neen, de actie-radius strekte zich zelfs uit tot Indië en.... Peru.

Wel merkwaardig is, dat de grootste ondernomen worden als voortzetting van een terugtocht uit de Oostzeelanden, met voorbijgaan van de havens van uitvaart; Neef Teunis gaat de Middellandsche Zee in en sticht Tyrus, neef Inca steekt den Oceaan over en laat niets meer van zich hooren. Dit is inderdaad, zooals Köhler opmerkt, een duidelijke zinspeling op de blankhuidige en blauwoogige beheerschers (de Inca's) van Peru, waarover Clement spreekt, die dacht aan een voorhistorischen oceaantocht der Noord-Germanen. [2]) Wederom een endossement op de Friezen. En hier is het certificaat van oorsprong er bij gegeven.

Het wordt een algemeen endossement, want niet alleen de Deensche heldentijd, maar ook de Engelsche wereldscheepvaart vindt haar prototype in de tochten der Friesche zeevaarders.

Moeten wij ook het moderne Engeland in dit gedachtencomplex betrekken ?

Ongetwijfeld, want het Frisocentrisch maken van de Noordgermaansche wereld in het O.L.B. berust niet alleen op een algemeen streven van den schrijver om de Friezen in het midden der wereld te plaatsen overeenkomstig de uitverkoren-volk-opvattingen, die omstreeks 1850 in Friesland heerschten, het blijkt, dat hij vastknoopt aan bepaalde voorstellingen, die daaromtrent bij een Friesch schrijver (Clement) bestonden.

Bij Clement vond hij verder de gedachte, dat van alle Noord-Germanen alleen de Friezen hun zuiverheid van ras bewaard hebben. In overeenstemming daarmee verklaart het O.L.B., dat die van Skenland en de Denamarken door de bewoners van de Noordzeelanden niet meer voor echte Friezen gehouden werden; bij Clement vond hij de gedachte, dat (Noord-)Friesland het embryo was van het Engelsche imperium, dat de zeetochten der Noord-Friezen het begin van Engelands wereldscheepvaart waren.

Hierbij valt slechts op te merken, dat in het O.L.B. de Noord-Friezen van hun voorkeursrol onder de Friezen afstand hebben moeten doen. Zij hebben geen afzonderlijk bestaan, de „afta Fryas" schijnen zelfs niet verder te wonen dan tot de Eems. Van het standpunt van den Nederlandschen auteur van het O.L.B. was deze correctie op de wereldvisie van Clement noodzakelijk. Copie leveren is trouwens nooit zijn bedoeling. Het is een genot voor hem, af te wijken van, in tegenspraak te komen met de traditie en problemen te verwekken, waardoor de Leeuwarder Frisologen steeds meer „anda tys" raken.

---

[1]) O.L.B., bl. 64.
[2]) Zie hiervóór, bl. 44.

Rassentheorie van het O.L.B.

Er zijn drie rassen: het blanke, het gele en het zwarte ras of de Fryas, de Findas en de Lydas.

Hun verschil berust op verschil van afstamming, van de stammoeders Frya, Finda en Lyda, alle drie dochters van Irtha (de aarde), maar met zeer verschillende lichamelijke en geestelijke eigenschappen, die op haar nakomelingen overgingen.

Frya was blank als sneeuw bij morgenrood; het blauw van haar oogen won het van den regenboog; haar ragfijne haren waren goudgeel als de middagzon.

Finda was geel en had haren als de manen van een paard.

Lyda was zwart en krulharig.

De geestelijke en zedelijke kenmerken der zusters liepen ook zeer uiteen. Van Lyda en Finda viel weinig goeds te zeggen, maar in Frya waren alle hooge en edele eigenschappen vereenigd, en zoo in haar nakomelingschap, de Friezen, die — daar Frya onder ijzingwekkende natuurverschijnselen en het verzinken van Flyland ten hemel was gevaren en op haar waaksterre plaats genomen had — er op konden bogen van semigoddelijke afkomst te zijn, welke eer Finda's en Lyda's kinderen niet met hen deelden.

We herkennen hier reeds, in de voor het O.L.B. onmisbare overdrijving, de geheel naar het superieure Noordgermaansche volk gemodelleerde rassenleer van Clement, in de eerste plaats, maar niet alleen op uiterlijke kenteekenen gegrond. Immers Clement wordt niet moede den lof te zingen van den vrijheids- en heldenzin, den zin voor reinheid, den zielenadel van het Noordras.

Van de indeeling en de eigenschappen der andere rassen maakt Clement weinig of geen werk. Mongolen liggen bijna geheel (Lappen uitgezonderd), negers heelemaal buiten de sfeer van zijn werk. Het O.L.B., dat ook Afrika en Azië in zijn werkingssfeer opneemt, is wat „vollediger" in zijn ethnogonie en ethnografie, al bepaalt deze zich tot de oude wereld.

Er is echter een leemte. De donkerharige blanken kunnen ook geen afstammelingen van de goudharige Frya zijn. Clement had ze echter ook maar bij de zwartharigen ingedeeld, bij de niet-blonde menschenmassa. Het moeten dus, volgens het O.L.B., van Frya verbasterde stammen zijn, kruisingsproducten van Friezen met gelen en zwarten. Er is dan ook veel sprake van basterdvolken.

Echtheid, d.w.z. Friesche echtheid, gaat gepaard met edele eigenschappen, verbastering met slechte kwaliteiten. Echte Friezen kennen de ware vrijheid, hebben wijze wetten, democratische instellingen, zuivere zeden, zijn orde- en vredelievend, van innerlijke, maar ook van uiterlijke reinheid. Verbasterde volken kennen geen vrijheid, zij worden door vorsten en priesters onderdrukt en bedrogen, zijn vaak roof- en moordlustig en leven in vuil, armoede en ellende.

Dit alles is geheel in de lijn van Clement's visie. In eenigszins gewijzigden zin sluit het zich ook aan bij wat in de kringen van Tiede Dykstra en Harmen Sytstra leefde. Als de eerste opkomt tegen de verzaking van het Friesch-eigene in vele kringen, als Waling Dykstra spreekt van het „bastere skaei", dan heeft dit met rassenleer alleen in zooverre te maken, dat men van het zedelijk verval van een ras zou kunnen spreken, maar men vergete niet, bij Clement treedt het zedelijk verval telkens op als gevolg van rasmenging. Geen wonder, dat het O.L.B. overal als gevolg van rasmenging een bederf van „us frya sedum" constateert of vreest.

Op die vrije zeden, het zedelijk verval, legt het O.L.B. dan ook telkens den nadruk en dat was taal naar het hart van onze Friesche nationalisten. Ten onrechte stellen Hübner en Köhler dit, uit onbekendheid met Friesche toestanden, alleen op rekening van het rationalisme.

We zagen, dat in het O.L.B. alle blanken — niet Germanen, dus ook Ariërs als Slaven en Romanen, in het gedrang komen. Moeilijk kunnen deze alle in de rol van basterdvolken treden. Zoo moeten de veelvuldig genoemde Slaven, ofschoon niet uitdrukkelijk aldus betiteld, tot de Findas gerekend worden, evenals de weer niet bij de Slaven ingedeelde Lithauwers, en natuurlijk de Finnen. Allerlei paradoxen worden opgeworpen. Terecht wordt door Duitsche onderzoekers opgemerkt, dat de auteur op de hoogte moet geweest zijn van de ethnische verwantschap van Finnen en Magyaren (een feit waarvan de wetenschap zich pas in het laatst der 18de eeuw bewust werd), gezien het nauwe verband, waarin Findas en Magyaren in het O.L.B. optreden. De Magyaren zijn er echter geen volk, maar de priesterkaste der Findas, de volgelingen van den Magy (den opperpriester, onder zinspeling natuurlijk op het van ouds bekende woord magiër, toovenaar). Waarom vragen de Duitschers nu niet, hoe het komt, dat die auteur zijn kennis zoo misbruikt? Dat kan toch alleen, als er opzet in het spel is en mogen zij dit opzet — indien al de kennis — bij een Over de Linden onderstellen, die een familiekroniek zou schrijven, die historisch aanvaardbaar was? Voelen zij niet, dat hier een andere Magy in het spel moet zijn? [1])

In deze richting wijzen ook tal van andere „merkwaardigheden in de rassenleer" van het O.L.B. Köhler is zeer heftig tegen den „Fälscher", omdat hij van de waarde van het ras, van bloedzuiverheid geen begrip heeft en maar over de Friesche zeden spreekt en omdat hij zich niet krachtig te weer stelt tegen verbindingen van edele Germaansche dochters en zonen met Findas. Had hij den auteur maar niet zoo ernstig genomen. De wijze, waarop reeds op de eerste bladzijden de bastaardeering aan de orde gesteld wordt, is toch al te dwaas. Is dat voortdurend praten over rassenkwesties niet reeds een waarschuwing? Belachelijk zijn de maatregelen, die te Lydasburg (Leiden) en te Alkmarum genomen worden om vermenging te voorkomen.

Wat zegt men van een trek als den volgenden: De Friesche koning Askar wilde niet dulden, dat de vorsten der Twisklanders zich Frya's kinderen zouden noemen, zooals (de eeremoeder) Reintje aangeboden(!) had; maar hij vergat daarbij, dat hij zelf zwart haar had! [2])

Zeker, Reintje en Askar hadden wel een lesje in de allereerste beginselen der rassenleer bij Köhler mogen nemen, maar Köhler had ook wat van Askar en Reintje kunnen leeren.

Anachronisatie.

De boven besproken Frisocentrische concentratie gaat gepaard met een geweldige anachronisatie. Alles wat de schrijver van Noord-Germanen en de Engelschen op de Friezen overdraagt, schuift hij tientallen eeuwen terug naar een voorhistorisch plan, zoodat het O.L.B. hier, zooals bijna overal, een antecipatie schijnt van latere gebeurtenissen.

Dit is trouwens zijn werkwijze: hij blijft op den bodem van welbekende toestanden en verhoudingen, maar trekt zich, als het in zijn kraam

---

[1]) Zie voor andere ethnografische kwesties Geheim O.L.B., bl. 221 vv. en bl. 234.
[2]) O.L.B., bl. 250.

te pas komt, niets aan, noch van chronologie, noch van traditie, noch van geijkte verklaringsmethodes. Zoo behandelt hij Clement ook.

Volkomen in strijd met alle chronologie en met alles wat hij bij Clement las, die, in overeenstemming met de historische traditie, de Alamannen en de Franken in de 3de eeuw aan den Rijn laat optreden en de Saksen zich pas in de 5de eeuw van het mondingsgebied den Elbe naar het Z.W. in de richting van den Rijn laat verplaatsen, vinden we in het O.L.B. deze volken of stammen reeds vele eeuwen vóór het begin onzer jaartelling ongeveer op de later door hen ingenomen plaatsen: Munster (Mannagardaforda), Aken en Freiburg bestaan reeds. Is dat domheid van den genialen Over de Linden, die toch graag een voorhistorische basis voor zijn geslacht en zijn volk wilde scheppen? Neen, het is de boosaardigheid van den slimmen Verwijs, die Ottema, Eekhoff, Dirks e tutti quanti „anda tys" wilde brengen. Verder zijn bij Clement de Alamannen, Franken en ook de Saksen van den tijd der Volksverhuizing zuivere Noord-Germanen van afkomst, in het O.L.B. zijn de Alamannen en Franken basterdvolken, terwijl de Saksen, ofschoon geen „echte" Friezen, toch den omgang met Friezen nog niet onwaardig gekeurd werden. Vele Saksen, zoo staat in het O.L.B., kwamen naar deze landen om bij de Stjurar op de vloot te dienen.

Dit laatste schijnt zoo op het oog een willekeurige trek zonder achtergrond. Saksen naar Holland? Dat is toch Frankisch, voor zoover het niet Friesch is? Maar de listige Verwijs vond bij Clement, dat de door hem gehate Saksen overheerschenden invloed gingen uitoefenen, niet alleen in Oost-Friesland, m a a r o o k i n H o l l a n d.[1]) Deze buitenissigheid was net een kolfje naar Verwijs' hand. Hij vond nog iets, dat hij gebruiken kon. Herinner U Clement's verklaring van de namen Duitsch en Dutch uit Theodisci; Theodisci waren volgens hem zuiver Germaansche Rijn-Franken. Neen, insinueert het O.L.B., niet de Franka (Rijnfranken) waren de T h e o d i s c i, maar de aan de Franka (die usurpatorische koningen hadden) grenzende T h i o t h h i s s u n a that is folk his suna (zonen des volks), die nog vrij waren en hun gezagsdragers op de m e n e a c h t (algemeene vergadering) kozen.[2]) Deze democratische D i e t s c h e r s (want t h i o t h is de oudere vorm van d i e t, het in het Middel-Nederlandsch(!) zoo allerveelvuldigst gebruikte woord) bewaart het O.L.B. dus uitsluitend voor de Nederlanders, terwijl het den naam D u i t s c h e r s (dat toch hetzelfde woord is) aan onze Oosterburen ontzegt. Die moeten het doen met den naam T w i s k l a n d e r s, welke naam zoowel op den god der Germanen T u i s c o als op het woord t w i s k a (Friesch t w i s k e n, tusschen) zinspeelt.

Wie kende die volks- en naamsverhoudingen zoo goed, dat hij er mee spelen kon, Corn. over de Linden of Eelco Verwijs?

D e b a s t a a r d v o l k e n v a n D u i t s c h l a n d.

We komen nu op een terrein, waar we een derde werk van Clement in onzen gezichtskring moeten trekken, nl. E i n e R e i s e d u r c h F r i s l a n d, H o l l a n d u n d D e u t s c h l a n d, in het bijzonder om den achtergrond te ontdekken van de willekeurig schijnende schepping der Twisklanders, waartoe ook de Franken en Alamannen gerekend worden en de verhouding van de Friezen tot Saksen en Twisklanders.

---

[1]) Zie hiervóór, bl. 47. Sassenheim kon ook als bevestiging van deze theorie dienen.
[2]) O.L.B., bl. 250.

Reeds in Die Nordgermanische Welt komt een niet bepaald gunstige gezindheid van Clement jegens de Saksen tot uiting, in Eine Reise heeft hij geen goed woord meer voor hen over. Ter verklaring van deze animositeit vergete men niet, dat de Saksen en hun hertogen van oudsher de groote vijanden van de Friesche vrijheid geweest zijn, en vooral, dat in den nieuweren tijd in het bijzonder het Noordfriesch een zwaren strijd tegen het gehate en minderwaardige Platduitsch te voeren had.

Geschiedenis zoowel als reiservaringen geven Clement gelegenheid op de Saksen af te geven.

„Die Saxenrace", zegt hij, „wohnt nur in Niederung und nirgends wo sie wohnt, sei es auf urheimischer oder ausländischer Erde, ist die Natur reinlich und watet der Bewohner durch ihren Schmutz hindurch, ohne Widerwillen." [1]) En verder: „Regellosigkeit, Unordnung und Empfänglichkeit für Schmutz charaterisieren die alten norddeutschen (d. i. Saksische) Städte". [2])

De verklaring van deze slechte eigenschappen zoekt hij voor een groot deel in vermenging met Slavische volken, die hij tot vrij ver naar het Westen van de Noordduitsche laagvlakte constateert: „Slawenart ist eine Urquelle des Schmutzes", zegt hij.

Reeds tusschen Hamburg en Bremen vermoedt hij een Slavischen inslag in de bevolking, maar Oostwaarts van Hannover, daar ligt „die Slawische Ebene" [3]), die de begeerigheid van de Saksische hertogen, vooral van de keizers uit het Saksische huis, gaande maakte. [4]) Daar bouwden zij tallooze Zwingburgen, „ursprünglich die Zuchthäuser für die Slawen, als deren Erziehung zu einem preuszischen Staat begann", en rondom die dwangsloten ontstonden de steden Maagdenburg, Merseburg, Naumburg, Freiburg.... [5])

Dat beteekende tegelijkertijd het verlies van de volksvrijheid. Van oudsher was reeds, in tegenstelling met de Friezen, bij de Saksen een machtige adel en veel lijfeigenschap. [6]) En de binnenvlakten van Noord-Duitschland, maar vooral „die Slawische Ebene" ten Oosten van de Elbe, waren „die passende Lokalität für das Wesen und Wirken einer systematischen Despotie. Der Burgenbau Deutschlands hat diese Behauptung schon bestätigt." [7])

Zoo zijn de Saksische keizers, tot schade van hun eigen huis, de grondleggers van de Pruisische macht geworden, die door Clement niet onduidelijk als een Slavische heerschappij gekenschetst wordt.

Ook met de Magyaren hadden deze keizers veel te stellen. Naar het Oosten toe is voorts de taal alles behalve zuiver. „Der Dialect ist nur ein halber Schritt von dem preuszischen „jejäben" (gegeben) entfernt. Die preuszisch-slawische Mundart berührt beides, Geschmack und Gemüth des reinen Deutschen, empfindlich; sie hat sogar im preuszischen Westfalen ihren schädlichen Einflusz geübt, natürlich in Folge des politischen Verhaltnisses und dem Verkehr mit Brandenburgern." [8])

---

[1]) Reise, bl. 272.
[2]) Reise, bl. 274.
[3]) Reise, bl. 18.
[4]) Reise, bl. 272.
[5]) Reise, bl. 273.
[6]) Reise, bl. 272.
[7]) Reise, bl. 273.
[8]) Reise, bl. 274.

Het is duidelijk: in de hier geschilderde verhoudingen moeten wij den achtergrond zien van de Twisklanders, van het O.L.B., het mengvolk twisken (tusschen) de zuiverder Saxmanna in het Westen en de Slawona in het Oosten. Want ook hierin stemt het O.L.B. merkwaardig goed met Clement overeen, dat het de Saxmanna, die Mannagardaforda (Munster) tot hoofdburcht en Maagdenburg ongeveer tot grensburcht hebben (de onvermengde Saksen) niet tot de Twisklanders rekent.

't Is waar, veel goeds vertelt het O.L.B. niet van de Saksen en ook daarin is het met Clement in overeenstemming. De burchtmaagd Apollonia was op haar reis ook in de Saxanamarka op Mannagardaforda geweest. „Daar heb ik", zei ze, „meer armoede gezien dan hier rijkdom. Wanneer daar een jongeman een meisje komt vrijen, dan vragen de meisjes: Kunt gij uw huis vrijwaren tegen de verbannen Twisklanders? Hebt gij er nog geen neergeveld? Hoeveel buffels hebt gij reeds gevangen en hoeveel wolvehuiden hebt gij al aan de markt gebracht? Vandaar dat de Saxmanna den landbouw aan de vrouwen overgelaten hebben. Van de honderd Saxmanna kan er nog niet één lezen of schrijven. Vandaar dat niemand een spreuk op zijn schild voert, maar een of ander wanstaltig beest, dat hij geveld heeft. Vandaar ook, dat zij zoo oorlogzuchtig geworden zijn en bijna even dom als het gedierte, dat zij vangen en even arm als de Twisklanders, waarmee zij oorlog voeren." [1])

Zeker geen opwekkend beeld, dat hier van de Saxmanna opgehangen wordt. Er blijkt echter duidelijk uit, dat zij in het O.L.B. niet tot de Twisklanders gerekend worden. Verder zagen wij reeds, dat vele Saxmanna naar het land van de „afta Fryas" afzakten om op de vloot te dienen. Eens zelfs worden de Saxmanna aan Fryas ten voorbeeld gesteld: Als het land om de Liudgaarde aan overstrooming ten prooi valt als gevolg van gepleegde afgoderij en beeldendienst, gaan enkele vromen naar de Saxanamarken, die om de vroomheid der bewoners voor dit onheil gespaard bleven.

Merkwaardig is Köhler's houding in dezen. Hij, zelf Saks, toornt tegen Clement om zijn „Sachsenfeindlichkeit", roept uit, dat het juist de Saksen zijn, die het meest tot den opbouw van het Rijk bijgedragen hebben, maar verzwijgt zorgvuldig die plaatsen bij Clement, die van een vermenging van Saksen en Slaven, van de daarop gevestigde despotieke Pruisische heerschappij spreken en weet met de Twisklanders dan ook geen raad, evenmin als met de Saxmanna van het O.L.B., die nog zoo kwaad niet zijn. Wel voelt hij, evenals Hübner, dat met de heelemaal minderwaardige Twisklanders de Duitschers bedoeld worden. Dat de Franken en Alamannen met al het kwaad, dat van deze volken verteld wordt, er toe behooren, zegt het O.L.B. zelf. Het wekt hun toorn, en naar zij hopen van alle nationaal-socialisten, dat in de Twisklanders de Duitschers als „dat vuile verbasterde volk" (thet vula urbasterde folk) gekenschetst worden, waarmee de Friezen niets te maken wilden hebben. [2])

Het waren oorspronkelijk verbannen en weggeloopen Friezen, die hun vrouwen van de Tartaren geroofd hadden. Die Tartaren waren een bruin Findas-volk, aldus genoemd, omdat zij iedereen ten strijde uittartten. Het waren allen ruiters en roovers. Daardoor zijn de Twisklanders ook

---

[1]) O.L.B., bl. 152.
[2]) O.L.B., bl. 250.

zoo bloeddorstig geworden. [1]) Hun vorsten waren meestal met elkaar op voet van oorlog. [2])

Is het wonder, dat Hübner, minder heftig dan Köhler, ironisch opmerkt: „Es ist doch lehrreich in den Spiegel zu sehen, den die Ura-Linda-Chronik unserem deutschen Volke vorhält: ein verbastertes Räubervolk also sind wir". [3])

Ja het is nog een graadje erger dan bij Clement. Maar daarvoor is het O.L.B. ook een charge. De afstamming is onmiskenbaar.

Met betrekking tot de Franken en Alamannen is een belangrijke afwijking van Clement te constateeren. De chronologische fout van hun aanwezigheid in West-Duitschland in den voorhistorischen tijd deelen zij met de Saxmanna. Maar in tegenstelling met deze zijn zij niets dan bastaards, terwijl Clement hen als uitgetrokken, maar zuivere Noord-Germanen beschouwt (althans de Duitsche Franken), hen dus ver boven de bevolking van Noord-Duitschland stelt.

Maar de Franken en de Alamannen zijn het, waarop het O.L.B. zijn paradoxen botviert, op de Franken vooral.

De Allamanna noemden zich zoo, toen zij nog als bannelingen zonder vrouwen door de wouden zwierven; later hebben zij hun vrouwen van de Slawona geroofd, maar de naam Allamanna is hun bijgebleven; de Franken werden niet aldus genoemd, omdat zij frank en vrij waren, maar omdat hun eerste koning, erfelijk dwingeland door usurpatie met de hulp van ontaarde burchtmaagden, toevallig Frank heette. [4])

Geheel ten onrechte dus noemden de Franka zich ook wel Fryas. Het waren roovers en moordenaars, die zich zelfs stoutweg over den Rijn waagden en zich schuldig maakten aan een moord- en roofoverval op een reisgezelschap Friezen in de buurt van Aken.

Er waren roode, bruine en blanke Franka. De roode en de bruine beten hun haar wit door middel van kalkwater. Daar hun huid bruin bleef, werden ze er des te leelijker door. [5])

Over de namen Fryas en Franka nog een woord. Men is geneigd, daarin slechts een averechtsche toepassing te zien van het stafrijm frank en vrij. Het blijkt echter, dat Clement ook deze woorden bespiegeld heeft.

„In Germaniens alten Tagen", zegt hij, „war ein Unterschied zwischen fri (frei) und frank, den nur noch die frisische Sprache kennt (wat, zie boven, blijkbaar in het Oerfriesch van het O.L.B. ook al het geval was). Fri heiszt unbeschränkt, ungehindert, fessellos (passief); frank heiszt der, der seine Freiheit zeigt vor Aller Augen" (actief). [6])

„Dieses Franke war ein Hauptzug des westgermanischen Nationalcharacters, am meisten fand es bei den Frisen und den Franken Statt und darum ist es zulässig, den Volksnamen Franken von diesem frank herzuleiten." [7])

Het was juist iets voor Verwijs, een onder aangematigde vorstenmacht gebukte, onvrije bevolking, den naam Franka toe te kennen.

Op het gebied van volksnaamverklaringen erkende Clement niet, wat men deftiglijk noemt, het „principe" van den heros eponymos, dat

[1]) O.L.B., bl. 212.
[2]) O.L.B., bl. 252.
[3]) Hübner, bl. 37.
[4]) O.L.B., bl. 250.
[5]) O.L.B., bl. 212.
[6]) Nordg. Welt, bl. 256.
[7]) Nordg. Welt, bl. 256.

den naam van een volk afleidt van een z.g. legendarischen held, die echter eerst omgekeerd uit de verbeelding van een legendemaker ontstaan was.

Hij zegt: „Ich glaube nicht, dasz die Dänen von einem Dan, die Saxen von einem Sax, die Frisen von einem Fries, die Franken von einem Frank ihren Volksnamen tragen." [1])

Ja, zegt Verwijs, ik wel. Dat is juist iets voor mij! En zoo vinden we in het O.L.B. Geertmannen, volgelingen van Geert (Piersdochter), de Kelten van Kelta, de Ioniers van Ion, de Findas van Finda, de Incas (suggestie) van neef Inca en de Franken van Frank, hun eersten koning.

Zoo is Clement de bron van het „heros-eponymos-beginsel" van het O.L.B., zij het in paradoxen zin. Als men nu maar niet denkt, dat het O.L.B. dit consequent toepast! En evenmin met inachtneming der traditie. Want de Friezen stamden niet van Friso af, maar van Frya. Friso treedt pas laat in het O.L.B. op.

De Geertmannen (quasi Germanen), de teruggekomen afstammelingen van de naar Indië onder Geerts leiding vertrokken Friezen, mochten zich met moeder Gosa's toestemming in de buurt van de Saxanamarken vestigen. Dat was om de verwarring in de volksnamen volkomen te maken. De Duitschers hadden de keuze.

In het O.L.B. is sprake van een Rijnreis.

„Mijn reis", zei Apollonia, „ging langs den Rijn, dezen oever opwaarts en langs den anderen oever naar beneden. Hoe hooger ik opkwam, des te armer schenen mij de menschen." Verderop heet het nog, dat de bewoners van de Rijnstreken er als wilden uitzagen. [2])

Het trekt nu de aandacht, dat Clement's reis van Holland uit naar Zuid-Duitschland een Rijnreis was, die hem aanleiding gaf tot de volgende opmerkingen:

„Holland mit seinem Wohlstand und seiner Reinlichkeit spürt man bis nach Emmerick hinauf, wo die preuszische Grenze ist. Hier werden die Dörfer und Flecken am Rhein schlechter und unansehnlicher. [3]) Die Wohnungen und Oerter am deutschen Rhein sind lange nicht so geschmackvoll und reich gebaut als die holländschen. Das schmutzigste an den schönen Rheinufern sind die häszlichen Dörfer.

Wenn man aus Holland kommt, folgen die viel ärmeren deutschen Länder, wo der Mensch.... nicht die Freiheit hat wie in Holland." [4])

Daar kunnen de Duitschers het weer mee doen. Holland was toch eigenlijk ook oud-Friesche grond.

Naar den litterairen oorsprong van de burchten hebben de Duitschers vlijtig gezocht. Er is gewezen op eenige plaatsen van den begin-19den eeuwschen avonturen-roman (in drie deelen) Der Zauberring van De la Motte Fouqué. Zeker, er is op een enkele plaats sprake van een burcht in Oost-Friesland, waar een zieneres woont, die er ook nog een kasteel op de Zweedsch-Finsche grens op nahoudt. Zij werkt met tooverteekens en een wonderspiegel, waarin een jonkvrouw tegen het verbod

[1]) Nordg. Welt, bl. 26.
[2]) O.L.B., bl. 148.
[3]) Reise, bl. 207.
[4]) Reise, bl. 221.

in wil kijken. Onder geweldige natuurverschijnselen scheurt het gordijn, de nieuwsgierige jonkvrouw vlucht en brengt er ternauwernood het leven af.

Een en ander doet sterk denken aan de Middeleeuwsche ridderromans met ongenaakbare kasteelen, toovenaars en wonderwerken. Er is hierin wel iets dat „anklingt"; het is niet onmogelijk, dat Verwijs dit product van 19de-eeuwsche romantiek kende en eenige reminiscenties daaraan nawerkten, ofschoon de Fryas van het O.L.B., gelijk dat een verlicht volk past, vrij waren van toovenarij. Dat hij hierin aanleiding gevonden zou hebben tot het scheppen van zijn burchtensysteem over Friesland, lijkt weinig waarschijnlijk. Zulke dingen bouwde hij noch alleen uit zijn fantasie op, noch uit die van anderen. Steeds weer blijkt, dat er weinig in het O.L.B. is, dat geen basis of aanknoopingspunt heeft in de historie of wat daarvoor doorging. Deze wordt nimmer trouw gevolgd, zij wordt verplaatst, in den tijd verschoven, tegengesproken, verminkt, beschaamd gemaakt, goed, maar zij is toch op de een of andere manier de basis.

Er zijn, nu de werken van Clement zooveel licht gegeven hebben aangaande de herkomst van verschillende elementen, weinig feiten en toestanden meer, die den kapstok missen, waaraan ze kunnen worden opgehangen. De plaats voor zuivere fantasie wordt steeds geringer. Ik ben er nu ook van overtuigd, dat Verwijs het burchtensysteem ook.... aan Clement „ontleend" heeft.

Dat Köhler er aan voorbij ging, is alleen daaruit te verklaren, dat hij den „Fälscher" au sérieux nam. Daardoor heeft hij b.v. ook niet ontdekt, waar de heros eponymos vandaan kwam. Hij heeft natuurlijk ook wel bij Clement over de burchten gelezen, maar geen verband gezien tusschen de Zwingburgen bij Clement en de burchten der vrijheid in het O.L.B.

Burgen zijn Clement's nachtmerrie. Plaatsnamen op burg wekken zijn achterdocht op; deze steden zijn instrumenten geweest in handen van op macht beluste potentaten. Wij zagen, welke rol hij ze toeschrijft in den strijd der Saksische keizers met de Slaven.

In 't bijzonder schrijft hij de burgen een zeer groote rol toe in de knechting en splitsing van het groote Friesche vaderland. Saksische onderdrukkers bouwden kasteelen op de lange landgrenzen van het langgerekte, door breede zeearmen verdeelde gebied, strategisch nimmer een eenheid.

Van deze burchten uit werd Friesland broksgewijze het slachtoffer van verschillende kleine potentaten van het achterland, en ging de Friesche vrijheid verloren. Deze visie vinden wij ontwikkeld in het boek:

Die Lebens- und Leidensgeschichte der Friesen.[1])

Nu wordt Verwijs' gedachtengang toch wel duidelijk. Zijn parodistische geest schept de paradox: de dwangburchten, die de Friesche vrijheid belaagden, worden burchten der vrijheid. Zoo worden met name Freiburg en Maagdenburg, door Clement tot Zwingburgen gestempeld, in het O.L.B. met geantedateerd geboortebewijs, als bolwerken der vrijheid in de buitengewesten geheel in eer hersteld.

Clement spreekt nog over een ander soort burgen, nl. de aardburchten op Sylt e. a. Noordfriesche eilanden, van waaruit volgens de sage reuzen de eilandbewoners getyranniseerd zouden hebben.

Dat Verwijs ook naar historische plaatsnamen op -burg zocht, blijkt

---

[1]) Aldaar, bl. 8 en bl. 72.

wel uit de localisatie van de Waraburg (Den Burg op Texel), Lydasburg (de Burcht binnen Leiden) en Walhallagara (Middelburg, met suggestie van naamsovergang op het eiland).

Ofschoon men voor verhalen van overstrooming en landverlies niet juist zijn toevlucht tot Clement behoeft te nemen, verdient het toch de aandacht, dat Die Lebens- und Leidensgeschichte der Frisen voor een groot deel gewijd is aan den zwaren strijd der Friezen tegen de wateren der Noordzee, waarbij ondanks alle inspanning het Friezenvolk steeds aan de verliezende hand is. Clement noemt het boekje ergens een voorbereidende studie tot een geschiedenis van de Noordzee. In het historisch-geografisch deel worden dan ook niet alleen te berde gebracht alle berichten, die den schrijver bekend zijn over afbrokkeling der Friesche, speciaal der Noordfriesche kust door zware stormvloeden, maar ook theorieën betreffende een uitgestrekt verdronken land, waaraan het eiland Helgoland, de Doggersbank, de Breeveertien de herinnering zouden bewaren. Zijn visie is echter, dat dit een door Friezen bewoond gebied, dus verloren Friesche erfgrond geweest is. [1])

De oorzaak van al dat leed ligt in het verbreken van den samenhang tusschen Engeland en Frankrijk, volgens Clement het gevolg van aardbevingen, welker vernielende werking door de zee voltooid is. Het vlakke land ten Noorden daarvan was toen aan vernietiging prijsgegeven.

In het O.L.B. is zeer zeker sprake van geweldige natuurcatastrofes; het zijn niet alleen overstroomingen, maar ook aardbevingen, vulkanische uitbarstingen, enz., niet alleen echter aan de Friesche kusten, ook in Twiskland, in Findasland. Landen verzinken, bergen scheuren vaneen. Het fameuze Atland was echter geen Fryasland; het schijnt door Findas bewoond geweest te zijn. [2]) Het is moeilijk en niet noodig, juist Clement voor deze tafereelen verantwoordelijk te stellen; daarvoor zijn de verhalen te weinig specifiek, al moet erkend worden, dat het pseudopessimisme van het O.L.B. best een charge van Clement's Friesche pessimisme zou kunnen zijn. Verhalen over geweldige watervloeden en hun rampzalige gevolgen zijn echter in elke kroniek te vinden. Zeker is, dat Atland niet aan Clement ontleend is, evenzoo, dat het O.L.B. het niet in de Noordzee plaatst.... [3])

Clement's Liberalisme.

Toen Clement in Friesland reisde, maakte hij in de trekschuit van Stroobos naar Dokkum kennis met twee vrijzinnige Friezen — zoo vertelt hij — uit Roordahuizum, de heeren D. Smeding en S. Talsma; de laatste was hoofdonderwijzer 1e klasse. Beide heeren toonden levendige belangstelling in „Volksthum und Frisenthum". Maar ook nog in wat anders. De heer Talsma schonk Clement een pas verschenen politieke brochure (Tiel, 1845), getiteld: De Val der Nederlandsche Regeering, onder het aan Macchiavelli ontleende motto: „Een regeering, welke het vertrouwen der natie verloren heeft, neigt ten val".

---

[1]) Leidensgeschichte, bl. 36.

[2]) Aangezien Atland Westwaarts van Fryasland lag en de Findas uit het Oosten komen, moet hierin vermoedelijk een suggestie van de bolvormigheid der aarde gezien worden.

[3]) Gelijk Köhler ten onrechte meent. Vgl. Köhler, bl. 81.

Vol instemming schrijft Clement: „Aus dem merkwürdig scharf und bestimmt gehaltenen Charakter und der besonnenen Fassung dieser kleinen Schrift ersieht man, wie der Holländer seinen politischen Gegenstand behandelt, und wenn man den Ooijevaar, welche Zeitung im Haag erscheint und viele Leser hat, dazunimmt, so wird keiner leugnen können, dasz die sehr zahlreiche liberale Partei in Holland keck und entschieden auftritt". [1])

Hier blijkt duidelijk, dat bij de heeren Smeding en Talsma, evenals bij Clement zelf, het Friesche vrijheidsgevoel zich op gemakkelijke wijze met het liberale vrijheidsbeginsel verbonden en vereenzelvigd had, een verschijnsel, dat, zooals ik boven betoogde, er zooveel toe bijgedragen heeft, het O.L.B. in Friesland integraal te doen aanvaarden.

Wij moeten dien Ooijevaar nog even in het oog houden. Clement heeft er blijkbaar herhaaldelijk kennis van genomen en met instemming. Hij is in hart en nieren republikein, weet van de Oranje's, het koningschap en de hofstad Den Haag weinig goeds te vertellen, ziet de liberale oppositie groeien, een revolutie op komst.

„Die Fenstern in Delft, Leyden, Rotterdam u.s.w. sind eingeworfen und die Thäter verfolgt worden, die Redacteure der liberalen Blätter, auch die vom Ooijevaar verhaftet, allein das Gewitter steht noch eben drohend über Holland. Man hat die Blitzableiter weggenommen." [2]) En dan neemt hij met blijkbare instemming uit De Ooijevaar van 22 Juni 1845 (nr. 37) de volgende „dichterlijke" oproep over (met Duitsche vertaling) : [3])

Waakt !

La cause est belle;
C'est pour la liberté.

Burgers van Oud-Hollands grond,
Waakt en bidt het Alvermogen.
Ziet, hoe men uw regten schond,
't Bestuur zich tot verraad verbond.
Zult gij 't langer nog gedoogen?

Waakt, want eenmaal komt de tijd,
(Van Gods zegen afgebeden),
Dat, ten waren vrijheidsstrijd,
Gij met koenheid vaardig zijt,
Landgenooten, aan moet treden!

Waakt dan, broeders van ons land,
Steeds waart gij een volk van braven,
Doch nu men, tot groote schand,
Aan Uw dierste regten randt,
Toont nu : „Neen, wij zijn geen slaven !"

Waakt dan voor de zaak der eer!
Wie zou dood of martling vreezen?
Dan herschijnt de zonne weer,
Die in 't duister zonk ter neer.
De uitkomst, volk! zal heerlijk wezen!

---

[1]) Reise, bl. 53.
[2]) Reise, bl. 215.
[3]) Reise, bl. 213.

Deze „poezie" kon evengoed het jaartal 1785 dragen, zoo uit een patriottisch vlugschrift overgestapt. Trouwens patriottisme en liberalisme zijn eenes geestes kinderen.

Wat echter aanstonds mijn aandacht trok, dat is de titel. Ik heb mij steeds afgevraagd, waar het O.L.B. zijn vrijheidskreet (Frya schreef hem met vurige letters aan den hemel) Wak! vandaan had. Hidde Oera Linda eindigt ook zijn woord tot zijn zoon Okke en het nageslacht met den kreet Wak. Het was wel in 't algemeen duidelijk, dat de Friezen opgeroepen werden om te waken over hun rechten en vrijheden, doch het heeft mij altijd toegeschenen, dat deze bijzondere, teekenende kreet een bepaalde herkomst had. Ik geloof, dat wij de bron hebben gevonden. La cause est belle, c'est pour la liberté! De liberale vrijheid was Friesche vrijheid. En omgekeerd.

Verwijs moet dit bij Clement gelezen hebben. Het flitste in Mephisto's geest. En daar stond het in vlammende letters aan Flylands stormhemel: Wak!!

Amsterdam, October 1938.

Nasprokkeling.

Het is het systeem van mijn werk Het Geheim van het Oera-Linda-Boek geweest, zooveel mogelijk de 19de eeuwsche „bronnen" van het O.L.B. op te sporen en van deze uit den schrijver te benaderen. Het eene pad was verder te volgen dan het andere en maar enkele voerden geheel tot het doel.

Dwingend is echter het Montanus-bewijs en ik geloof, dat het in den hier gegeven vorm zich tot de hardste hoofden toegang zal weten te verschaffen. We dringen daarmee door tot gedachten-complexen van Verwijs zelf (zijn proefschrift, 1858). Dit is ook het geval met alles wat met de namen Liudwardia en Linda-oorden samenhangt. Deze voeren ons tot bespiegelingen over den oorsprong van den naam Leeuwarden, die hun neerslag gevonden hebben in Verwijs' geschrift De Kerk van Leeuwarden en de abdij van Corvei (1863).[1] Alles wijst er op, dat het O.L.B. gemaakt is in een tijd, toen Verwijs de problemen, waarvoor hij zich bij dit werk gesteld zag, nog voortdurend door het hoofd speelden.

Een kleinigheid is de vermelding van Godfreiath den Witkening, wiens „nazaat", Godfried de Noorman, in tekst en noten van dat zelfde werkje optreedt.[2] Ik wil hier echter op een ander onderwerp de aandacht vestigen, t. w. op den in het O.L.B. tweemaal voorkomenden burchtnaam Mannagardaforda (Ottema, O.L.B., bl. 10 en 152), later Mannagarda-wrda (= oorden), bl. 204). Dit laatste wijst reeds op verwantschap met Verwijs' speculaties betreffende Linda-wrda. (Linda-oorden.)

Hoe komt nu het O.L.B. aan den vreemden burchtnaam Mannagarda-forda? In de eerste uitgave zijner Ophelderingen en Aanteekeningen bij het O. L. B. weet Ottema er blijkbaar nog geen raad mee, in de tweede zegt hij, dat er Munster mee bedoeld wordt, zonder er een verklaring van te geven. Dit was toch niet

---

[1]) Geheim O.L.B., bl. 250.
[2]) Zie hiervóór, bl. 20.

overbodig, want ieder weet, dat Munster, evenals Monster, op het Latijnsche Monasterium (klooster) teruggaat. Ik vermoed, dat Ottema een wenk van Eekhoff gekregen heeft, want deze wist er ongetwijfeld meer van. Eekhoff, die zeer veel belang stelde in de betrekkingen tusschen de Abdij van Corvei en de Kerk te Leeuwarden, had, zooals uit de aanteekeningen op Verwijs' werkje blijkt, op zijn doorreis naar Silezië, waar hij zijn „vriend" Von Richthofen een bezoek zou brengen (1861) op het archief te Munster (waar een groot deel van Corvei's archivalia een onderkomen gevonden had), een onderzoek ingesteld. Daar zal hij ongetwijfeld in oorkonden, uit Corvei afkomstig, twee Middeleeuwsche namen voor de stad Munster aangetroffen hebben, ouder dan Monasterium. Men vindt ze beide ook in het Oorkondenboek van het Sticht Utrecht: in nr. 53: Mimigardum, nunc vero Monasterium, en in nr. 57: Mimigernaford. Het valt onmiddellijk in het oog, dat het Oera-Linda-Boeksche Mannagarda-forda een versmeltingsproduct van deze beide namen is, met verandering van Mimi in Manna. Vanzelf dringt zich de vraag op, wie van de beide candidaten voor het O.L.B. dit spelletje uitgehaald kan hebben, C. over de Linden of Verwijs? De vraag stellen, is haar beantwoorden. Waar zou de werkman Over de Linden, die niet de minste kennis van Middeleeuwsche oorkonden had, de namen Mimigardum en Mimigernaford, die in de eerste (1852), zoo min als in de tweede uitgave (1878) van Van den Bergh's Middelnederlandsche Geographie voorkomen, vandaan gehaald hebben? Verwijs had echter voor zijn bovengenoemd werkje verscheidene aanteekeningen en afschriften van archiefstukken van Eekhoff ter inzage gekregen, zooals hij zelf zegt. Waarschijnlijker is echter, dat Verwijs ze ontleend heeft aan Jaffé's Monumenta Corbeiensia, waarvan hij druk gebruik gemaakt had voor zijn studie. Het is echter aan geen twijfel onderhevig, dat de verhaspelde naamvorm Mannagardaforda speciaal als lokmiddel voor den historisch al te gemakkelijk te verleiden Eekhoff heeft moeten dienen: het moest wel de oorspronkelijke en Friesche benaming van Munster geweest zijn, waarvan de andere vormen slechts Middeleeuwsche „verbasteringen" waren. Het was zeker niet mooi tegenover Eekhoff. We weten echter, dat Verwijs tot zoo iets best in staat was en zelfs, dat de deftige „archivarius" een zijner eerste en ook als zoodanig bedoelde, slachtoffers met het O.L.B. was.

Met Mannagardaforda zijn wij dus weer in de gedachten-complexen van Verwijs' Corvei-studiën aangeland (1863).

In een heel ander gedachten-complex, maar van denzelfden Verwijs, voert ons het tweede, echter het „oudste" der beide „voorberichten" van het O.L.B. Het heet te zijn geschreven te Liudwerd (Leeuwarden) in het jaar 803 n. C. Dit jaartal roept ons een zeer belangrijke gebeurtenis in de geschiedenis der Friezen voor den geest. Op goede gronden neemt men aan, dat in 803 (of 2) de vermaarde Lex Frisionum, een codificatie van het gewoonterecht der Friezen, in de Latijnsche taal tot stand gekomen en op een Rijksdag te Aken, waar Karel de Groote toen zijn residentie had, goedgekeurd is. Het ligt voor de hand, dat Friezen het materiaal voor de Lex Frisionum verschaft hebben en dat te Aken verscheidene voorname Friezen bij de plechtigheid tegenwoordig geweest zijn en in het palatium den keizer hun hulde gebracht hebben.

Zien wij nu om ons heen. Wat geeft het O.L.B. op het jaar 803 ? Voor een belangrijk deel niet anders dan de codificatie van alles wat er nog aan „oeroude Friesche wetten" overgebleven was, niet in het Latijn, maar

in het „oorspronkelijke Oudfriesch", niet door den wil van een vreemden heerscher, maar door een afstammeling van een oud Friesch koningsgeslacht.

Hier werd dus een veel oudere en eerbiedwaardiger „Lex Frisionum" gesteld tegenover die van den Frankischen geweldenaar en — wat vooral de aandacht verdient — een wetgeving, die in alle opzichten volkomen in strijd is met de historische Lex. Was Liko ovira Linda, zooals de codificator zich noemt, nu zoo'n vreemdeling in Jeruzalem, dat hij niets van het tot stand komen daarvan vernomen had? Liko zelf maakt die onderstelling onmogelijk, want hij vertelt, dat hij bij „tha poppakeningar" (d.i. de poepe- oftewel moffekoningen) „et hove west" had, waar de „papekappen" zooveel invloed hadden [1]; een duidelijke zinspeling op een hofvaart naar Aken. Dit maakt de paradox volkomen, maakte echter de keuze voor een man als Eekhoff tusschen het werk van zijn vriend Von Richthofen, den uitgever van de Lex en de zoo aantrekkelijke voorhistorische Friesche wetgeving, zoo uiterst moeilijk. Hij moest zich wel voelen als de ezel tusschen de twee schelven hooi. Maar was dat niet juist de ware bedoeling van Liko ovira Linda? Inderdaad, de oplossing van de paradox kan geen andere zijn dan deze: de z.g. Oudfriesche wetgeving is een parodie op de Lex Frisionum.

Wie was daartoe in staat? Wie kende de Lex zoo goed? Was het baas Over de Linden? Zal men nu eindelijk inzien, dat het O.L.B. het werk van een geleerde is? Wij weten, dat in het jaar 1863 Verwijs zich ernstig met de studie van de Lex Frisionum heeft bezig gehouden; dat hij in het Friesch Genootschap een bespreking gehouden heeft over Von Richthofen's Praefatio; dat hij, met Telting en Bloembergen, in een commissie benoemd werd om een afzonderlijke uitgave ervan voor te bereiden; dat Verwijs en hij alleen ten slotte de zorg voor de uitgave op zich nam. [2]

Is er nog meer noodig om aan te toonen, dat we ook met de voorrede van Liko ovira Linda van 803 terechtkomen in gedachten-complexen van Eelco Verwijs van het jaar 1863?

Alweer 1863! Alweer zien we bevestigd, wat ik reeds in Het Geheim van het Oera-Linda-Boek betoogd heb: dat Verwijs, nog vervuld van zijn studiën in de Friesche wetten en over de abdij van Corvei in het laatst van 1863 of in 1864 met het O.L.B. begonnen is.

Dit klopt precies met het nu vaststaande, maar door Boeles verzwegen feit, dat Verwijs in de laatste helft van 1863 of in de eerste helft van 1864 in Den Helder geweest is. [3]

Ten slotte is Liko ovira Linda niemand anders dan Eelco Verwijs zelf, die als ieder behoorlijk schrijver de voorrede met zijn naam, althans met zijn pseudoniem teekent. Want, ik heb er reeds eerder op gewezen, Liko ovira Linda is niets anders dan een verfriesching van het geliefde pseudoniem, waaronder hij zooveel Middelnederlandsche parodieën geschreven had: Eligius (Eelco) van 't Oversticht (Overijsel).

---

[1]) Geheim O.L.B. facsimile na bl. 94.
[2]) Geheim O.L.B., bl. 98.
[3]) Zie hiervóór, bl. 32.

Verwijs immers was een Overijselaar (te Deventer geboren). Met recht mocht hij zich ditmaal den naam van zijn slachtoffer toeeigenen, want zijn geboorteland lag van Friesland uit Over de Linde, het grensriviertje tusschen de beide provinciën, dat de Heldersche familie ook al met haar naam in verband gebracht had.

Amsterdam, Juni 1939.

